

ВЕЛИКИ РАТ
СВЕСКА II

Аутори:

др Душица Бојић
Небојша Дамњановић

Рецензенти:

др Миле Бјелајац
др Милан Кољанин
др Александар Животић
др Ратомир Миликић

**Концепт / Арт дирекција /
Интерактивни дизајн:**
Марко Тодоровић

Графички дизајн / Припрема:
Стефан Кнежевић
Вања Сеферовић

Музејски сарадници:

мр Катарина Митровић
Ана Ћук Драгомировић
Весна Драговић Поп Лазић
Штефица Радмановић
Бошко Љубојевић

Лектура и превод на енглески:
Слађана Бојковић

Лектура и превод са немачког:
др Јан Красни

Штампа:
Типографик

Тираж
300

**Изложбу и монографију
подржали:**
Министарство културе и
информисања Републике Србије
BANCA INTESA

Authors:

Dr Dušica Bojić
Nebojša Damjanović

Reviewers:

Dr. Mile Bjelajac
Dr. Milan Koljanin
Dr Aleksandar Životić
Dr. Ratomir Milikić

**Concept / Art Direction /
Interactive Design:**
Marko Todorović

Graphic Design / Prepress:
Stefan Knezevic
Vanja Seferović

Museum Associates:

mr Katarina Mitrovic
Ana Cuk Dragomirović
Vesna Dragović Pop Lazić
Štefica Radmanović
Bosko Ljubojević

Translation and proofreading in English:
Slađana Bojković

Proofreading and translation from German:
Dr. Jan Krasni

The press:
Tipografik

Circulation
300

**The exhibition and monograph
were supported by:**
Ministry of Culture and Information
of the Republic of Serbia
BANCA INTESA

Република Србија
Министарство културе и информисања

КРАЈ
ВЕЛИКОГ РАТА

1917 - 1918

ИСТОРИЈСКИ МУЗЕЈ СРБИЈЕ

Холоград / 1917-1918

Преузмите и инсталирајте апликацију Холоград
за iOS / Android

Одаберите секцију 1917-1918 и притисните X

Преузмите садржај и уперите камеру према
фотографијама обележеним са ARxVR

Holograd / 1917-1918

Download and install Holograd app for
iOS / Android

Select the section 1917-1918 and press X

Download content and point your camera at
images marked with ARxVR

Поводом отварања изложбе Крај Великог рата 1917–1918.

Историјски музеј Србије је у последње четири године обележио све године Великог рата, организујући запажене изложбе посвећене овом посебно значајном периоду српске историје, попут Срби у северној Африци 1915–1919, Женско лице Великог рата, Србија 1914, Србија 1915–1916, Срби на Крфу од 1916. до 1918.

Ова, последња у низу, под називом Крај Великог рата 1917–1918, са две тематске подцелине Ђорђе Чарапић Фусек, секретар Канцеларије краљевских ордена – живот и дело и Знамења Првог светског рата из збирке Историјског музеја Србије, говори о српском народу и његовој војсци у завршним годинама дугог ратовања, које је отпочело још 1912. На поставци је очекивано наглашен део посвећен пробоју Солунског фронта и ослобођењу Србије, као и других српских и јужнословенских земаља, које су ушле у састав нове државе СХС. Истовремено су обухваћене и теме битне за разумевање овог времена, по много чему пресудног у српској историји. Реч је о животу у окупираној земљи, Топличком устанку, Србима у избеглиштву, интернацији и логорима. Наглашен је допринос српске дипломатије и патриотски ангажман бројних интелектуалаца, а значајан део изложбе представља европски и светски контекст Великог рата, посебно потенциран хронологијом догађаја битних за његово разумевање.

Богатство изложбеног материјала и примена савремених технологија у музејској поставци чине ову изложбу блиском сензибилитету савременог посетиоца.

Др Душица Бојић

Директор Историјског музеја Србије

On the occasion of the exhibition “The End of the Great War 1917–1918”

In the last four years, the Historical Museum of Serbia has marked all the years of the Great War, organizing important exhibitions dedicated to this particularly important period of Serbian history, such as “Serbs in North Africa 1915–1919”, “The Female Face of the Great War”, “Serbia in 1914”, “Serbia in 1915–1916”, “Serbs at Corfu from 1916 to 1918”.

This one, the last in a row, and entitled “The End of the Great War 1917–1918”, alongside the two complementary thematic exhibitions “Đorđe Čarapić Fusek, Secretary of the Office of the Royal Orders – Life and Work” and “World War One Medals and Decorations from the Collection of the Historical Museum of Serbia”, speaks about the Serbian people and its army in the final years of the extended warfare which began as early as 1912. The exhibitions, as would be expected, emphasize aspects dedicated to the breakthrough at the Salonika Front and the liberation of Serbia, as well as of the other Serb and South Slavic countries, which joined the newly established state of Serbs, Croats and Slovenes. At the same time, the exhibition deals with topics important for a better understanding of this period, which is of particular importance for Serbian history, such as life in occupied Serbia, the Toplica Uprising, Serbian refugees in exile, internment and detention camps. The contribution of Serbian diplomacy and the patriotic engagement of many intellectuals are also emphasized, while a significant part of the exhibition, by presenting a chronology of events essential for its understanding, represents the European and world context of the Great War.

The richness of the exhibits and the implementation of modern technologies in the museum practice make this an exhibition attuned to the sensibility of the modern visitor.

Dr. Dušica Bojić

Director of the Historical Museum of Serbia

Како звати овај рат?

Када је рат почео, нико од учесника није очекивао да ће бити оваквог карактера нити је знао колико ће трајати. Централне силе биле су мишљења да ће се брзо завршити.

За Краљевину Србију, он је на почетку представљао рат са Аустроугарском.

Како је време протицало, прикључивале су се друге европске државе, али се истовремено рат преносио и на колоније чиме је изашао из европског оквира. Прикључење Јапана и САД, као и других земаља са америчког континента, дао је овом рату светски карактер.

Нико од учесника се није трудио да овај рат посебно именује. Напросто су га звали Рат. Тек при крају добио је епитет велики, а по окончању дејстава назван је светски, због земаља које су у њему учествовале.

Како би се разликовао од наредног, који је започео 1939. године, назван је Први светски рат.

How to name this war?

When the war began, none of the participants expected it to assume the character it did, nor did they know how long it would last. The Central Powers thought it would end soon.

For the Kingdom of Serbia, it was a war against Austria-Hungary.

As time passed, other European countries joined the war, but it was also transferred to the colonies, spreading out of Europe. The entry of Japan and the United States, as well as other countries from the American continent, gave this war a world character.

None of the participants attempted specifically to name this war. They simply referred to it as the War. It was only by the end of the war that they named it the "Great", and only after the end of operations that they named it a World War, because of the countries that had participated in it.

In order to differentiate it from the following war, which began in 1939, it is called the First World War or World War One.

Хронологија Првог светског рата

1914.

28. јул – Аустроугарска објавила рат Србији.

31. јул – Немачка тражи да Русија прекине мобилизацију. Русија одговара да је мобилизација усмерена само против Аустроугарске.

1. август – Немачка објављује рат Русији и започиње мобилизацију; Италија проглашава своју неутралност; Немачка и Османско царство потписују тајни споразум о савезништву.

2. август – Немачка напада Луксембург.

3. август – Немачка објављује рат Француској и напада Белгију да би дошла са бока француској војсци. Уједињено Краљевство протестује због кршења неутралности Белгије, која је гарантована споразумом.

4. август – Уједињено Краљевство објављује рат Немачкој.

5. август – Османско царство затвара Дарданеле.

5–16. август – Немачка опседа и заузима тврђаву Лијеж у Белгији.

7. август – Британске експедиционе снаге стижу у Француску.

9. август – Црна Гора објављује рат Немачкој.

11. август – Француска објављује рат Аустроугарској.

14–24. август – Битка на границама. Немачка побеђује британске експедиционе снаге и Пету француску армију.

17. август – Руска војска улази у источну Пруску. Битка код Сталупонена.

17. август – 2. септембар – Битка код Таненберга: Немачка тешко поразила руску војску.

20. август – Немачка заузима Брисел.

22. август – Аустроугарска објављује рат Белгији.

World War One, Timeline

1914

28 July – Austria-Hungary declares war on Serbia.

31 July – Germany demands that Russia stop mobilising. Russia replies that its mobilisation is directed only against the Austro-Hungarian Empire.

1 August – Germany declares war on Russia and starts mobilisation; Italy declares its neutrality; Germany and the Ottoman Empire sign a secret alliance agreement.

2 August – Germany attacks Luxembourg.

3 August – Germany declares war on France and attacks Belgium in order to bring its armies into positions from which they can invade France. The United Kingdom protests against the violation of Belgium's neutrality, which was guaranteed by the agreement.

4 August – The United Kingdom declares war on Germany.

5 August – The Ottoman Empire seals off the Dardanelles.

5–16 August – Germany seizes and takes the Liège Forts in Belgium.

7 August – The British Expeditionary Force land in France.

9 August – Montenegro declares war on Germany.

11 August – France declares war on Austria-Hungary.

14–24 August – Battle at the borders. Germany defeats the British Expeditionary Force and the French Fifth Army.

17 August – The Russian Army enters East Prussia. The Battle of Stallupönen.

17 August–2 September – The Battle of Tannenberg: Germany almost completely destroys the Russian army.

20 August – Germany occupies Brussels.

22 August – The Austro-Hungarian Empire declares war on Belgium.

23. август – Јапан објављује рат Немачкој.

23–25. август – Битка код Красника. Аустроугарска Прва армија победила руску Четврту армију.

24. август – 7. септембар – Немци опседају и заузимају тврђаву Мобеж.

25. август – Јапан објављује рат Аустроугарској.

26. август – Британске и француске снаге нападају Тоголанд, немачки протекторат у западној Африци.

26–27. август – Битка код Ле Катоа. Савезници се повлаче.

26. август – 11. септембар – Битка код Лавова. Руси заузимају Лавов и померају фронт 200 км на запад.

27. август – 7. новембар – Битка код Ћингдаоа. Британске и јапанске снаге заузимају немачку луку Ћингдао у Кини.

28. август – Британска морнарица добија прву битку у Хелголандском заливу у Северном мору.

29–30. август – Битка код Сент Квентина, повлачење савезника у добром поретку.

30. август – Нови Зеланд окупирео Немачку Самоу (касније Западна Самоа).

3–11. септембар – Аустроугарски пораз у бици код Раве Руске.

5–12. септембар – Прва битка на Марни. Заустановљено немачко напредовање ка Паризу, означавајући крах Шлифеновог плана.

7–14. септембар – Прва битка на Мазурским језерима. Руска војска се повлачи из источне Пруске уз тешке губитке.

11–21. септембар – Аустралијске снаге заузеле немачку Нову Гвинеју.

13. септембар – Јужноафричке трупе започеле напад на немачку југозападну Африку.

13–28. септембар – Прва битка на Ени, у северној Француској завршава се обоструким повлачењем. Почиње „Трка ка мору“.

23 August – Japan declares war on Germany.

23–25 August – The Battle of Krasnik. The Austro-Hungarian First Army defeats the Russian Fourth Army.

24 August–7 September – The Germans seize and occupy Fort Maubeuge.

25 August – Japan declares war on Austria-Hungary.

26 August – British and French forces attack Togoland, the German protectorate in West Africa.

26–27 August – The Battle of Le Cateau. The Allies retreat.

26 August–11 September – The Battle of Lemberg (Lwow). The Russians occupy Lemberg and move forward 200 km to the west.

27 August–7 November – The Battle of Tsingtao (Qingdao). The British and Japanese forces occupy the German port of Tsingtao in China.

28 August – The British Navy defeats the German fleet in the First Battle of Heligoland Bight in the North Sea.

29–30 August – The Battle of St. Quentin, where the Allies withdraw in good order.

30 August – New Zealand occupies German Samoa (later Western Samoa).

3–11 September – The Austro-Hungarians are defeated at the Battle of Rawa.

5–12 September – The First Battle of the Marne. The Germans are stopped in their progress towards Paris, marking the collapse of the Schlieffen Plan.

7–14 September – The First Battle of the Masurian Lakes. The Russian Army withdraws from East Prussia with heavy losses.

11–21 September – Australian forces seize German New Guinea.

13 September – South African troops launch an attack on German Southwestern Africa.

13–28 September – The First Battle of the Aisne, in northern France, ends with withdrawal of both sides. The “Race to the Sea” starts.

14. септембар – Ерих фон Фалкенхајн замењује Хелмута фон Молткеа на месту начелника немачке Врховне команде.

17. септембар – Започиње руска опсада Пшемисла.

28. септембар – 10. октобар – Немци опседају и заузимају Антверпен.

29. септембар – 31. октобар – Битка на реци Висли.

16–31. октобар – Битка код Изера. Француске и белгијске снаге осигурале обале Белгије.

19. октобар – 22. новембар – Прва битка код Ипра завршава „Трку ка мору“. Немци спречени да стигну до Калеа и Денкерка.

1. новембар – Русија објављује рат Османском царству. Битка код Коронела; одред крстарица Фон Шпеа побеђује флоту британске морнарице под командом Кристијана Кредока.

2. новембар – Прва битка на Атлантику. Уједињено Краљевство почиње поморску блокаду Немачке.

3. новембар – Црна Гора објављује рат Османском царству.

3–5. новембар – Немачке колонијалне снаге под командом Летов-Форбека побеђују Британце у бици код Танге, немачка источна Африка.

5. новембар – Француска и Уједињено Краљевство објављују рат Османском царству.

9. новембар – Битка код Кокосових острва, у североисточном Индијском океану. Аустралијска крстарица Сиднеј уништила немачку крстарицу Емден.

17–26. новембар – Битка код Лођа, једна од најдинамичнијих битака Великог рата.

2. децембар – Аустроугарска заузима Београд.

8. децембар – Битка код Фолкландских острва. Британска морнарица поразила Фон Шпеову флоту.

14 September – Erich von Falkenhayn succeeds Helmut von Moltke as Chief of the General Staff of the German Army.

17 September – The Russians begin The Siege of Przemyśl.

28 September–10 October – The Germans take possession of and occupy Antwerp.

29 September–31 October – The Battle of the Vistula River.

16–31 October – The Battle of Yser. The French and Belgian forces defend the Belgian coast.

19 October–22 November – The First Battle of Ypres ends the “Race to the Sea”. The Germans are prevented from reaching Calais and Dunkirk.

1 November – Russia declares war on the Ottoman Empire. The Battle of Coronel; a British squadron commanded by Sir Christopher Cradock meets and is defeated by German forces led by Maximilian von Spee.

2 November – The First Battle of the Atlantic. The United Kingdom begins the maritime blockade of Germany.

3 November – Montenegro declares war on the Ottoman Empire.

3–5 November – The German Colonial Forces under the command of Lettow-Vorbeck defeats the British at the Battle of Tanga, German East Africa.

5 November – France and the United Kingdom declare war on the Ottoman Empire.

9 November – The Battle of Cocos, in the northeastern Indian Ocean. The Australian cruiser Sydney destroys the German cruiser Emden.

16–26 November – The Battle of Łódź, one of the most dynamic/dramatic battles of the Great War.

2 December – The Austro-Hungarians occupy Belgrade.

8 December – The Battle of the Falkland Islands. The British Navy defeats Von Spee's fleet.

16. децембар – Немачка флота бомбардује Скарборо и Хартпул у Енглеској.

29. децембар 1914 – 2. јануар 1915. – Русија побеђује Турке у бици код Сарикамиша на Кавказу.

1915.

2. јануар – Русија започиње офанзиву у Карпатима, која ће се наставити до 12. априла.

19. јануар – Први напад целелинима на Уједињено Краљевство.

24. јануар – Битка код Догер Бенка између британске и немачке флоте.

28. јануар – 3. фебруар – Турци не успевају да заузму Суецки канал.

4. фебруар – Немачка почиње подморнички рат против трговачких бродова.

7–22. фебруар – Друга битка на Мазурским језерима. Руска 10. армија је поражена.

19. фебруар – Британско-француски морнарички напад на Дарданеле.

10–13. март – Битка код Нов Шапела. Британска офанзива заустављена након почетних успеха.

22. март – Завршена опсада Пшемисла. Руси су заузели тврђаву.

22. април – 25. мај – У другој бици код Ипра, Немци први пут користе хемијско оружје.

25. април – Британске снаге се искрцавају код рта Хел, близу Галипоља.

26. април – Потписан Лондонски уговор између Антанте и Италије.

28. април – Прва битка код Критија, на Галипољском полуострву. Савезничко напредовање је одбијено.

1–3. мај – Офанзива Горлице-Тарнов; немачке трупе под командом генерала Аугуста фон Макензена пробијају руске линије у Галицији.

6–8. мај – Друга битка код Критија. Савезничко напредовање још једном одбијено.

16 December – The German fleet bombs Scarborough and Hartlepool in England.

29 December–2 January 1915 – Russia defeats the Turks at the Battle of Sarikamish in the Caucasus.

1915

2 January – Russia begins an offensive in the Carpathians, which will last until 12 April.

19 January – German Zeppelins bomb the United Kingdom for the first time.

24 January – The Battle of Dogger Bank between the British and German fleets.

28 January–3 February – The Turks fail to take the Suez Canal.

4 February – Germany begins a submarine war against merchant ships.

7–22 February – The Second Battle of the Masurian Lakes. The Russian 10th Army is defeated.

19 February – The British-French Navy attacks the Dardanelles.

10–13 March – The Battle of Neuve Chapelle. A British offensive is stopped after initial success.

22 March – The Russians capture the fortress of Przemyśl, ending the siege.

22 April–25 May – The Germans use chemical weapons in the Second Battle of Ypres for the first time.

25 April – The British forces land at Cape Helles, near Gallipoli.

26 April – The London Treaty between the Entente and Italy is signed.

28 April – The first Battle of Krithia, at the Gallipoli peninsula. The advance of the Allies is stopped.

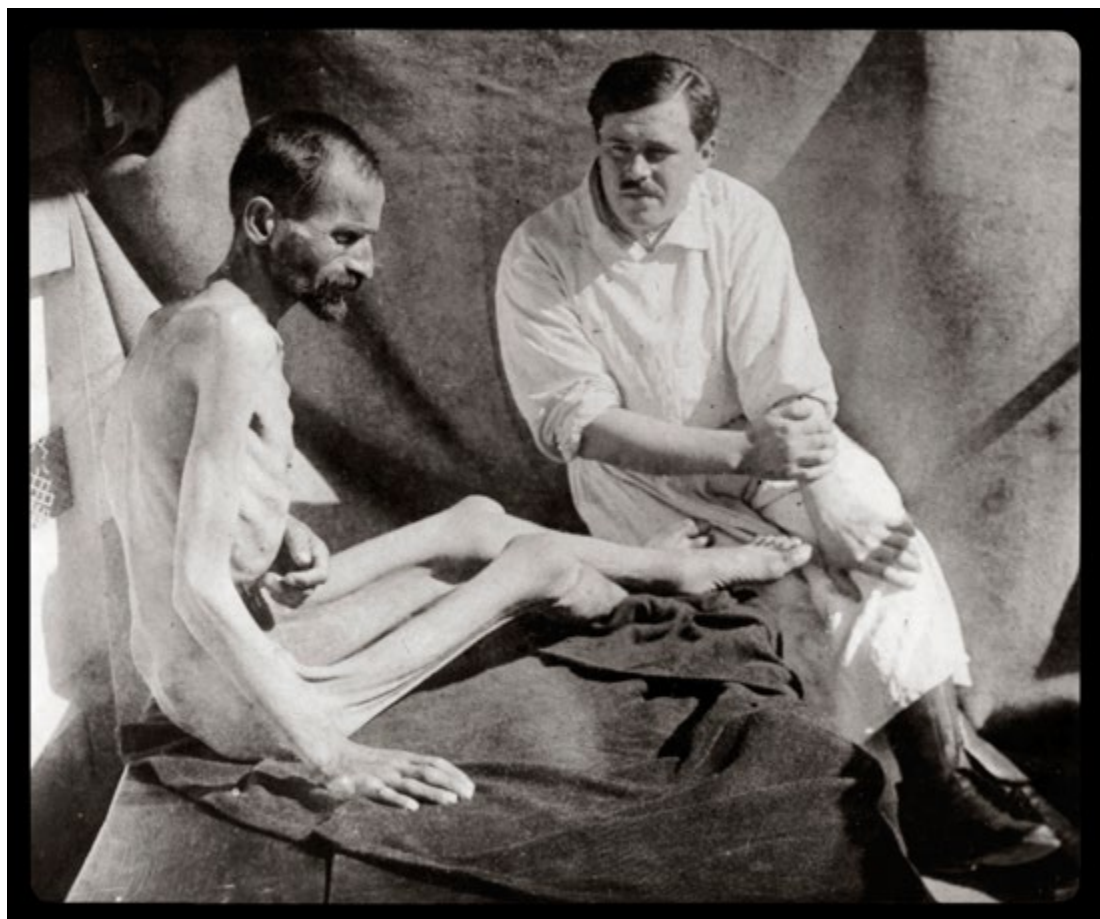
1–3 May – The Gorlice-Tarnów Offensive; German troops under the command of General August von Mackensen break through the Russian lines in Galicia.

6–8 May – The Second Battle of Krithia. The Allies are stopped again.

Повлачење српске војске кроз Албанију

Withdrawal of the Serbian Army across Albania

Српски војник на Крфу

Serbian soldier at Corfu

7. мај – Немачка подморница потопила британски путнички брод Лузитанија.

10. мај – Аустроугарска поразила Русију код Јарослава у Галицији.

12. мај – Јужноафричке трупе окупирале Виндхук, главни град немачке југозападне Африке.

23. мај – Италија објављује рат Аустроугарској.

4. јун – Трећа битка код Критије. Још један неуспех Антанте. Руси напуштају Пшемисл.

22. јун – Аугуст фон Макензен још једном пробија руске линије у подручју Лавова.

27. јун – Аустроугари поново улазе у Лавов.

28. јун – 5. јул – Британци побеђују у бици код Гали Равине.

9. јул – Немачке снаге у југозападној Африци се предале.

5. август – Немци заузимају Варшаву.

6–29. август – Битка код Сари Баира. Последњи покушај Британаца да освоје Галипољско полуострво.

1. септембар – Немци суспендују неограничен подморнички рат.

8. септембар – Николај II смењује великог кнеза Николаја Николајевича са места врховног команданта руске војске и сам преузима то место.

25–28. септембар – Битка код Луса. Велика британска офанзива доживљава неуспех.

5. октобар – Француске и британске снаге се искрцавају у Солуну, оснивају утврђени логор из којег ће се касније развити Солунски фронт.

15. октобар – Уједињено Краљевство објављује рат Бугарској.

16. октобар – Француска објављује рат Бугарској.

19. октобар – Италија и Русија објављују рат Бугарској.

22–25. новембар – Битка код Ктесифона у Месопотамији (Ирак).

7 May – The British cruiser Lusitania is sunk by a German submarine.

10 May – Austria-Hungary defeats Russia at Yaroslavl in Galicia.

12 May – South African troops occupy Windhoek, the capital of German South-West Africa.

23 May – Italy declares war on Austria-Hungary.

4 June – The Third Battle of Krithia. Another failure for the Entente. The Russians leave Przemyśl.

22 June – August von Mackensen once again breaks the Russian lines in the Lemberg area.

27 June – The Austro-Hungarians capture Lemberg.

28 June–5 July – The British win the Battle of Gully Ravine.

9 July – German troops in South-West Africa surrender.

5 August – Germany occupies Warsaw.

6–29 August – The Battle of Sari Bair. The final attempt by the British to seize control of the Gallipoli peninsula.

1 September – Germans suspend their unrestricted submarine war.

8 September – Tzar Nicholas II dismisses Grand Duke Nicholas Nikolaevich from the position of Supreme Commander of the Russian Army and assumes the command himself.

25–28 September – The Battle of Loos. The largest British offensive of 1915 fails.

5 October – French and British forces embark in Thessaloniki, setting up a fortified camp from which the Salonika Front will be developed.

15 October – The United Kingdom declares war on Bulgaria.

16 October – France declares war on Bulgaria.

19 October – Italy and Russia declare war on Bulgaria.

22–25 November – The Battle of Ctesiphon in Mesopotamia (Iraq).

7. децембар – Османско царство
отпочиње опсаду Кута у Месопотамији (Ирак).

19. децембар – Даглас Хејг замењује Џона
Френча на месту команданта британских
експедиционих снага.

1916.

8–16. јануар – Аустроугарски одлучујући напад на
Црну Гору.

9. јануар – Галипољска кампања се завршава
поразом савезника.

11. јануар – Савезници запоседају Крф.

24. јануар – Рајнхард Шер је именован за
команданта немачке Високе флоте.

27. јануар – Законом о војној служби уведена
регрутација у Уједињеном Краљевству.

13–16. фебруар – Битка код Ерзерума у Јерменији.

21. фебруар – Почиње Верденска битка.

28. фебруар – Немачки Камерун се предао.

1. март – Немачка наставља неограничени
подморнички рат.

8. март – Битка код Дуџале, у Месопотамији;
британски напори да избаве Ел-Кут не успевају.

18. април – Почиње руска офанзива код језера
Нароч, у области Минска.

23. април – Ускршњи устанак ирских побуњеника
против Уједињеног Краљевства.

29. април – Британске снаге опседнуте у Ел-Куту се
предају Османском царству.

10. мај – Немачка суспендује неограничени
подморнички рат.

15. мај – 10. јун – Аустроугарска експедиција у
Трентину.

31. мај – 1. јун – Битка код Јиланда између
британске Велике флоте и немачке Високе
флоте.

7 December – The Ottoman Empire begins the Siege of
Kut in Mesopotamia (Iraq).

19 December – Field Marshall Douglas Haig replaces
Sir John French as Commander-in-Chief of the British
Expeditionary Force.

1916

8–16 January – Austro-Hungary launches a decisive
attack on Montenegro.

9 January – The Gallipoli Campaign ends with the
defeat of the Allies.

11 January – The Allies take Corfu.

24 January – Admiral Reinhard Scheer is appointed
Commander of Germany's High Seas Fleet.

27 January – The legislation introducing
conscription is passed in Great Britain.

13–16 February – The Battle of Erzurum in Armenia.

21 February – The Battle of Verdun begins.

28 February – German Cameroon surrenders.

1 March – Germany resumes its unrestricted
submarine warfare.

8 March – The Battle of Dujaila, in Mesopotamia;
an attempt to relieve British defending forces at Kut
fails.

18 April – The Russians launch the Lake Naroch
Offensive in the area of Minsk.

23 April – The Easter Rising or Easter Rebellion of
the Irish against the United Kingdom.

29 April – The British forces besieged in Kut
surrender to the Ottomans.

10 May – Germany suspends its unrestricted
submarine warfare.

15 May–10 June – Austro-Hungarian expedition to
Trentino.

31 May–1 June – The Battle of Jutland between the
British Grand Fleet and the German High Seas Fleet.

4. јун – Почине Брусиловљева офанзива.

5. јун – Почине арапски устанак у Хеџасу, подстакнут од Британаца. Британски брод ХМС Хемпшир потопљен код Оркнијских острва; погибија лорда Киченера.

10. јун – Паоло Босели наслеђује Антонија Саландру на месту премијера Италије.

2. јул – Битка код Ерзикана у Јерменији.

3–5. август – Битка код Романијеа. Османски напад на Британце на Синају не успева.

27. август – Италија објављује рат Немачкој. Румунија улази у рат на страни Антанте. Њена армија ће бити ускоро поражена.
29. август – Паул фон Хинденбург замењује Ериха фон Фалкенхајна на месту начелника штаба немачке војске.

6. септембар – Централне силе стварају заједничку команду.

10. септембар – 19. новембар – Савезничка офанзива на Солунском фронту. Битка на Кајмакчалану и ослобођење Битоља.

20. септембар – Брусиловљева офанзива се завршава значајним руским успесима и тешким поразом аустроугарске војске.

24. октобар – Французи заузимају Форт Дуомон близу Вердена у Верденској бици, која је трајала од 21. фебруара.

13–15. новембар – Битка код Анкреа (последња фаза битке на Соми).

21. новембар – Умире Франц Јозеф I, а наслеђује га Карл I.

25. новембар – Дејвид Бити замењује Џона Џеликоа на месту команданта Велике флоте. Џелико постаје Први лорд мора.

5–7. децембар – Хенри Есквит, премијер Уједињеног Краљевства, подноси оставку; наслеђује га Дејвид Лојд Џорџ.

6. децембар – Немци заузимају Букурешт.

4 June – Brusilov Offensive launched.

5 June – The Arab Revolt begins in Hedges, prompted by the British; the British ship HMS Hampshire is sunk off the Orkney Islands carrying Lord Kitchener and his staff, who are among the drowned.

10 June – Paolo Boselli succeeds Antonio Salandra as Prime Minister of Italy.

2 July – The Battle of Erzincan in Armenia.

3–5 August – The Battle of Romani. The Ottoman attack on the British in Sinai fails.

27 August – Italy declares war on Germany. Romania enters the war on the side of the Entente. Her army will soon be defeated.

29 August – Paul von Hindenburg succeeds Erich von Falkenhayn as German Chief of Staff.

6 September – The Central Powers create a joint command.

10 September–19 November – The Allied Offensive on the Salonika Front. The Battle of Kaymakchalan and the Liberation of Bitola (Monastir).

20 September – Brusilov Offensive ends with significant Russian successes and severe losses to the Austro-Hungarian Army.

24 October – The French recapture Fort Duomo near Verdun in the Battle of Verdun, which had been waged since 21 February.

13–15 November – The Battle of the Ancre (the final offensive of the Battle of the Somme).

21 November – Emperor Francis Joseph I of Austria dies, and is succeeded by Charles I.

25 November – Admiral David Beatty replaces Admiral John Jellicoe as Commander of the Grand Fleet. Jellicoe becomes First Sea Lord.

5–7 December – British Prime Minister Henry Asquith resigns from office and is succeeded by David Lloyd George.

6 December – The Germans occupy Bucharest.

13. децембар – Робер Нивел замењује Жозефа Жофра на месту врховног команданта француске војске.

23. децембар – Битка код Магдхабе на Синајском полуострву.

27. децембар – Тоголанд је подељен на британску и француску административну зону.

30. децембар – Убијен Григориј Распућин, некада свемоћан на руском двору.

1917.

9. јануар – Битка код Рафе; Британци потискују Турке са Синаја.

16. јануар – Немачки министар спољних послова Артур. Цимерман шаље телеграм свом амбасадору у Мексику, дајући му инструкције да предложи мексичкој влади савез против САД.

1. фебруар – Немачка наставља неограничени подморнички рат.

21. фебруар – 25. март – Топлички устанак у Србији.

23. фебруар – Друга битка код Кута; Британци поново освајају град.

25. фебруар – 5. април – Немци се повлаче до Хинденбургове линије.

1. март – Арц фон Штраусенбург замењује Конрада фон Хецендорфа на месту начелника штаба аустроугарске војске.

8–11. март – Британци освајају Багдад.

15. март – Руски цар Николај II абдицира. Именована Привремена влада.

26. март – Прва битка код Газе; Британски напори да се заузме град не успевају.

6. април – САД објављују рат Немачкој.

9–12. април – Канађани постижу значајну победу у бици код избочине Вими.

13 December – General Robert Nivelle replaces General Joseph Joffre as Commander-in-Chief of the French Army.

23 December – The Battle of Magdhaba on the Sinai Peninsula.

27 December – Togoland is divided into British and French administrative zones.

30 December – The mystic Grigori Rasputin, who had befriended the family of Nicholas II of Russia and gained considerable influence at the Russian court, is murdered.

1917

9 January – The Battle of Rafa; the British drive the Turks from the Sinai.

16 January – German Foreign Minister Arthur Zimmermann sends a telegram to the German Ambassador to Mexico, instructing him to propose to the Mexican government an alliance against the United States.

1 February – Germany continues her unrestricted submarine warfare.

21 February–25 March – The Toplica Revolt in Serbia.

23 February – The Second Battle of Kut; the British recapture the city.

25 February–5 April – The Germans retire to the Hindenburg Line.

1 March – General Arz von Straussenburg replaces General Conrad von Hötzendorf to become the last Chief of the Austro-Hungarian General Staff.

8–11 March – The British capture Baghdad.

15 March – Russian Emperor Nicholas II abdicates. The new Russian Provisional Government is announced.

26 March – The First Battle of Gaza; British efforts to take over the city fail.

6 April – The United States declares war on Germany.

9–12 April – Canadians achieve significant victory in the Battle of Vimy Ridge.

9. април – 21. мај – Битка код Араса; Британци су напали добро утврђену немачку линију без постизања стратешког пробоја.

16. април – 9. мај – Друга битка на Ени (Нивелова офанзива) се завршава катастрофом и за француску војску и њеног команданта Робера Нивела.

19. април – Друга битка код Газе. Отоманске линије одолеле британском нападу.

21. април – Битка код Доверског мореуза. Неуспешан немачки покушај да ослаби одбрану Ламанша.

29. април – 20. мај – Серија побуна у француској војсци.

15. мај – Филип Петен замењује Робера Нивела на месту врховног команданта француске војске.

23. мај – Битка код Монте Ермаде, на италијанском фронту.

7–8. јун – Британци поново освајају избочину Месина.

10–29. јун – Битка код Монте Ортигара, на италијанском фронту.

12. јун – Грчки краљ Константин I Гликзбург абдицира.

25. јун – Елефтериос Венизелос поново постаје премијер Грчке; Први амерички војници се искрцавају у Француској.

1–19. јул – Офанзива Керенског не успева; то је последња руска иницијатива у рату.

6. јул – Арапски побуњеници предвођени Лоренсом од Арабије освајају јорданску луку Акаба.

31. јул – Почине битка код Пашендала.

6–8. август – Битка код Марашештија у Молдавији. Руско-румунске снаге зауставиле су напредовање аустро-немачке војске. Последња велика битка на румунском фронту.

8. септембар – Пуч генерала Корнилова у Русији не успева.

28–29. септембар – Битка код Рамадија, на

9 April–21 May – The Battle of Arras; the British attack the firmly established German line without reaching a strategic breakthrough.

16 April–9 May – The Second Battle of the Aisne (the Nivelle Offensive) ends as a failure for both the French army and its commander Robert Nivelle.

19 April – The Second Battle of Gaza. The Ottomans resist the British attack.

21 April – The Battle of Dover Strait. The Germans attempt unsuccessfully to weaken the defense of La Manche (English Channel).

29 April–20 May – The French Army mutinies.

15 May – General Philippe Pétain replaces General Robert Nivelle as Commander-in-Chief of the French Army.

23 May – The Battle of Mount Hermada in the Karst, at the Italian front.

7–8 June – The British recapture Messines Ridge.

10–29 June – The Battle of Mount Ortigara, at the Italian front.

12 June – Greek King Constantine I Glikhsberg abdicates.

25 June – Eleftherios Venizelos becomes Prime Minister of Greece again; the first US troops land in France.

1–19 July – The Kerensky Offensive fails; it is the last Russian initiative in the war.

6 July – Arab rebels led by Lawrence of Arabia capture the Jordanian port of Aqaba.

31 July – The Battle of Passchendaele begins.

6–8 August – The Battle at Mărășești in Moldova. The Russian-Romanian forces stop the advance of the Austro-German army. The last major battle on the Romanian Front.

8 September – A military coup led by General Kornilov in Russia fails.

28–29 September – The Battle of Ramadi, west of Baghdad, Mesopotamia (Iraq), on the south bank of

Еуфрату, западно од Багдада, Месопотамија (Ирак)

24. октобар – 10. новембар – Битка код Кобарида. Аустријанци и Немци пробијају италијанске линије. Италијанска војска је поражена и повлачи се до реке Пијаве.

30. октобар – Виторио Емануеле Орландо наслеђује Паола Боселија на месту премијера Италије.

31. октобар – 7. новембар – Трећа битка код Газе; Британци пробијају отоманске линије.

2. новембар – Балфурова декларација; британска влада подржава план за јеврејски „национални дом“ у Палестини.

5. новембар – Савезници се у Рапалу договарају да успоставе Врховни ратни савет.

7. новембар – Почине Октобарска револуција у Русији. Бољшевици освајају власт.

9. новембар – Армандо Дијаз замењује Луиђија Кадорна на месту начелника штаба Врховне команде.

9. новембар – 28. децембар – Прва битка на Пијави; Аустријанци и Немци безуспешно покушавају да пређу реку.

10. новембар – Битка код Пашендала се завршава нерешено.

16. новембар – Жорж Клемансо замењује Пола Пенлевеа на месту премијера Француске.

17. новембар – Друга битка у Хелголандском заливу.

20. новембар – 3. децембар – Битка код Камбреја. Британски напад не успева и битка се завршава нерешеним исходом.

7. децембар – САД објављују рат Аустроугарској.

8–26. децембар – Битка код Јерусалима; Британци улазе у град (11. децембар).

23. децембар – Русија склапа примирје са Немачком.

the Euphrates River.

24 October–10 November – The Battle of Kobarid (Caporetto). The Austrians and Germans break through the Italian lines. The Italian army is defeated and retreats to the River Piave.

30 October – Vittorio Emanuele Orlando replaces Paolo Boselli as Prime Minister of Italy.

31 October–7 November – The Third Battle of Gaza; the British break through the Ottoman lines.

2 November – The Balfour Declaration; the British government supports the plan for the establishment in Palestine of a "national home" for the Jewish people.

5 November – The Allies decide to form a Supreme War Council at Versailles.

7 November – The October Revolution in Russia. The Bolsheviks take power.

9 November – Armando Diaz replaces Luigi Cadorna as Chief of General Staff of the Italian Army.

9 November–28 December – The First Battle of the Piave River; Austrians and Germans unsuccessfully attempt to cross the river.

10 November – The Battle of Passchendaele ends unresolved.

16 November – Georges Clemenceau replaces Paul Painlevé as Prime Minister of France.

17 November – The second Battle of Heligoland Bight.

20 November–3 December – The Battle of Cambrai. The British attack fails and the battle ends unresolved.

7 December – The United States declares war on Austria-Hungary.

8–26 December – The Battle of Jerusalem; the British enter the city (11 December).

23 December – Russia and Germany agree to an armistice.

1918.

8. јануар – Вудро Вилсон даје предлог својих 14 тачака.

18. јануар – Настављају се борбе на Источном фронту.

21. фебруар – Британци заузимају Јерихон.

3. март – Русија потписује веома неповољан мир са Немачком у Брест-Литовску.

21. март – Прва фаза Пролећне офанзиве на Западном фронту. Пирова победа за Немце.

23. март – 7. август – Артиљеријска бомбардовања Париза.

26. март – Француски маршал Фердинанд Фош именован за врховног команданта савезничких снага.

4–30. април – Друга фаза Пролећне офанзиве; резултат је разочаравајући за Немце.

7. мај – Букурештански мир између Румуније и Централних сила; никада није усвојен.

27. мај – 6. јун – Трећа битка на Ени (трећа фаза Пролећне офанзиве); немачко напредовање заустављено након почетних успеха.

9–12. јун – Последња фаза Пролећне офанзиве; Немци нису постигли своје стратешке циљеве упркос значајним територијалним освајањима.

15–23. јун – Битка на Пијави; аустроугарска офанзива одбијена.

15. јул – 5. август – Друга битка на Марни и последња немачка офанзива на Западном фронту, која није успела. Французи крећу у противнапад.

8–11. август – Битка код Амијена, прва фаза Стодневне офанзиве, велики пораз Немаца.

12. септембар – Битка код Хавринкора, фаза Стодневне офанзиве.

15–21. септембар – Пробој Солунског фронта.

18. септембар – 10. октобар – Битка на Хиндербурговој линији, фаза Стодневне офанзиве. Савезници се пробијају кроз немачке линије. Немачки војни врх одлучује да затражи примирје.

1918

8 January – US President Woodrow Wilson delivers his Fourteen Points speech.

18 January – The fighting on the Eastern Front continues.

21 February – The British occupy Jericho.

3 March – Russia and Germany sign the Treaty of Brest-Litovsk, unfavourable for Russia.

21 March – The First Phase of the Spring Offensive on the Western Front. Pyrrhic victory for the Germans.

23 March–7 August – Artillery shelling of Paris.

26 March – French Marshal Ferdinand Foch is appointed Supreme Commander of all Allied Forces.

4–30 April – The Second Phase of the Spring Offensive; the result is disappointing for the Germans.

7 May – The Treaty of Bucharest between Romania and the Central Powers; but it will never be ratified.

27 May–6 June – The Third Battle of Aisne (the Third Phase of the Spring Offensive); German progress is halted after initial success.

9–12 June – The Final Phase of the Spring Offensive; the Germans do not achieve their strategic goals, despite significant territorial gains.

15–23 June – The Battle of the River Piave; the Austro-Hungarian offensive is arrested.

15 July–5 August – The Second Battle of the Marne and the last German offensive on the Western Front, which fails. The French counter-attack.

8–11 August – The Battle of Amiens, the First Phase of the Hundred Days Offensive; a major defeat for the Germans.

12 September – The Battle of Havrincourt, a phase of the Hundred Days Offensive.

15–21 September – The breakthrough at the Salonika Front/

18 September–10 October – The Battle of the Hindenburg Line, a phase of the Hundred Days Offensive. The Allies break through the German lines. The German Command decides to seek truce.

19–21. септембар – Битка код Мегидо; Британци освајају Палестину.

26. септембар – 11. новембар – Офанзива Меса-Аргон, последња фаза Стодневне офанзиве и Првог светског рата.

29. септембар – Бугарска потписује примирје са савезницима.

1. октобар – Британци улазе у Дамаск.

20. октобар – Немачка суспендује подморнички рат.

24. октобар – 3. новембар – Битка код Виторија Венета. Аустроугарска војска је разбијена. Италијани улазе у Тренто и искрцавају се у Трсту.

29. октобар – Вилхелм Гренер замењује Ериха Лудендорфа на месту Хинденбурговог заменика; Побуне у немачкој флоти.

30. октобар – Османско царство потписује примирје са савезницима у Мудросу на Лемносу.

3. новембар – Аустроугарска потписује примирје са Италијом, које ступа на снагу 4. новембра.

9. новембар – Немачки цар Вилхелм II абдицира. Проглашена је република.

11. новембар – Аустроугарски цар Карл I напушта Беч, разрешавајући поданике лојалности.

11. новембар – Немачка потписује примирје. Крај борби.

12. новембар – Аустрија проглашава републику.

13. новембар – Београдско примирје. Крај борби на подручју Србије и Мађарске.

14. новембар – Чехословачка проглашава своју независност. Немачке подморнице су заробљене.

21. новембар – Немачка флота високог мора се предала Уједињеном Краљевству.

23. новембар – Дванаест дана након примирја, генерал Паул фон Летов-Форбек предаје своју непобеђену армију код Аберкома у данашњој Замбији.

27. новембар – Немци се повлаче из Белгије.

19–21 September – The Battle of Megiddo; the British capture Palestine.

26 September–11 November – The Meuse-Argonne Offensive, the final phase of the Hundred Days Offensive and of World War One.

29 September – Bulgaria signs an armistice with the Allies.

1 October – The British enter Damascus.

20 October – Germany suspends its submarine war.

24 October–3 November – The Battle of Vittorio Veneto. The Austro-Hungarian army is defeated. The Italians enter Trento and land in Trieste.

29 October – Wilhelm Groener replaces Erich Ludendorff as Hindenburg's deputy; a mutiny of the German High Seas Fleet breaks out.

30 October – The Armistice of Mudros is concluded between the Ottoman Empire and the Allies.

3 November – Austria-Hungary enters into an armistice with Italy, which takes effect on 4 November.

9 November – Kaiser Wilhelm II of Germany abdicates. The republic is proclaimed.

11 November – Emperor Charles I of Austria gives up an absolute power and leaves Vienna, but does not abdicate.

11 November – Germany signs an armistice agreement with the Allies. The end of the war.

12 November – Austria becomes a republic.

3 November – Belgrade armistice. The end of the war in Serbia and Hungary.

14 November – Czechoslovakia declares its independence. German submarines are captured.

21 November – The German High Seas Fleet surrenders to the United Kingdom.

23 November – Twelve days after the cease-fire, General Paul von Lettow-Vorbeck signs an armistice in Abercorn in present-day Zambia.

27 November – The Germans withdraw from Belgium.

1919.

3. јануар – Фејсал-Вајцманов споразум између Арапа и Јевреја у Палестини и на Блиском истоку.
18. јануар – У Паризу почиње Мировна конференција.

25. јануар – Прихваћен предлог да се оснује Друштво народа.

21. јун – Немачка флота је потопљена у теснацу Скапа.

28. јун – Версајски мир између савезника и Немачке.

8. јул – Немачка усваја Версајски мир.

21. јул – Уједињено Краљевство усваја одредбе Версајског мира.

10. септембар – Сен-Жерменски мир између савезника и Аустрије.

27. новембар – Нејски мировни уговор између савезника и Бугарске.

1920.

10. јануар – У Лондону одржан први састанак Друштва народа. Седиште организације је премештено у Женеви 1. новембра исте године.

21. јануар – Завршена Париска конференција.

10. фебруар – Плебисцит враћа Северни Шлезвиг Данској.

19–26. април – Конференција у Сан Рему око мандата Друштва народа у бившим отоманским територијама на Блиском истоку.

4. јун – Тријанонски споразум између савезника и Мађарске.

10. август – Мир у Севру између савезника и Османског царства. Мир није признао Турски национални покрет, који је сматрао владу у Истанбулу нелегитимном.

8. септембар – Габријеле д'Анунцио проглашава у Ријеци италијанску управу Кварнера.

12. новембар – Рапалски споразум између Италије и Краљевства СХС. Задар је припојен Италији и успостављена је Слободна Држава Ријека.

1919

3 January – The Faisal–Weizmann Agreement is signed to further Arab–Jewish cooperation in Palestine and the Middle East.

18 January – The Paris Peace Conference opens.

25 January – The League of Nations is founded.

21 June – The German fleet is scuttled in Scapa Flow.

28 June – The Treaty of Versailles is signed between the Allies and Germany.

8 July – Germany adopts the Treaty of Versailles.

21 July – The United Kingdom adopts the provisions of the Treaty of Versailles.

10 September – The Treaty of Saint-Germain is signed between the Allies and Austria.

27 November – The Treaty of Neuilly-sur-Seine is signed between the Allies and Bulgaria.

1920

10 January – The first meeting of the League of Nations is held in London. The headquarters of the League's seat is moved to Geneva on 1 November.

21 January – The Paris Conference is over.

10 February – The Schleswig plebiscite votes to join Denmark.

19–26 April – The San Remo Conference is held to determine the League of Nations mandates for administration of the former Ottoman territories in the Middle East.

4 June – The Treaty of Trianon is signed between the Allies and Hungary.

10 August – The Treaty of Sèvres is signed between the Allies and the Ottoman Empire. The Treaty is not recognized by the Turkish National Movement, which considers the government in Istanbul illegitimate.

8 September – Gabriele d'Annunzio proclaims the Italian Regency of Carnaro in the city of Fiume.

12 November – The Treaty of Rapallo is signed between Italy and the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes. The city of Zadar (Zara) is annexed to Italy and the Free State of Fiume is established.

15. новембар – Друштво народа држи своје прво генерално заседање.

1921.

28. фебруар – 21. март – Рат Пољске и Совјетске Русије.

13. октобар – Карски мир између закавказских совјетских република и Турске, закључен уз посредовање бољшевичке Русије.

1922.

6. фебруар – Вашингтонски поморски споразум, који ограничава тежину бродова, потписале Француска, Италија, Јапан, Уједињено Краљевство и Сједињене Америчке Државе.

10. април – 19. мај – Ђеновска конференција. Представници 34 земље дискутују о економији пре Великог рата.

16. април – Рапалски мир између Немачке и бољшевичке Русије нормализује дипломатске односе.

15. мај – 11. октобар – Грчко-турски рат.

11. септембар – Карски мир усвојен у Јерменији.

1923.

24. јул – Мир у Лозани између савезника и Турске, наследнице Османског царства. Он замењује мир у Севру.

1924.

27. јануар – Римски споразум између Италије и Краљевине СХС. Ријека је припојена Италији, а оближњи град Сушак је предат Краљевини СХС.

15 November – The League of Nations holds its first general session.

1921

28 February – 21 March – The Polish–Soviet War.

13 October – The Treaty of Kars is signed between Turkey and the three Transcaucasian republics of the Soviet Union, with the participation of the Russian SFSR.

1922

6 February – The Five-Power Naval Limitation Treaty is signed between France, Italy, Japan, the United Kingdom and the United States, which agrees to prevent an arms race by limiting naval construction.

10 April–19 May – The Genoa Conference. The representatives of 34 countries convene to discuss monetary economics in the wake of the Great War.

16 April – The Treaty of Rapallo between Germany and Bolshevik Russia normalises diplomatic relations.

15 May – 11 October – The Greco–Turkish War.

11 September – The Treaty of Kars is adopted in Armenia.

1923

24 July – The Treaty of Lausanne is signed between the Allies and Turkey, the successor to the Ottoman Empire. It replaces the Treaty of Sèvres.

1924

27 January – The Treaty of Rome is signed between Italy and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, by which Fiume would be annexed to Italy, while the nearby town of Sušak would be assigned to the Kingdom of SCS.

Србија под окупацијом

Пошто су ратне операције већег обима завршене у Србији до краја новембра и почетка децембра 1915. године, земља се нашла под окупацијом. Према раније постигнутим уговорима у агресорској коалицији, Србија је подељена на аустроугарску и бугарску окупациону зону. Линија поделе је прецизирана почетком априла 1916. године. Простор источно од велике Мораве, јужноморавски басен и српски део Македоније окупирала је Бугарска. Проширујући своју зону на запад, Бугари су посели и значајан део Косова и Метохије са Приштином и Призреном. У источном и јужном делу предкумановске Србије образована је Војно–инспекцијска област Морава, док је Македонија са делом Косова укључена у Војно–инспекцијску област Македоније са седиштем у Скопљу.

Аустроугарској је припала западна Србија са Шумадијом и на југу околици: Пријеполје, Нови Пазар и Косовска Митровица. На овом подручју је организован Војно–генерални гувернман са седиштем у Београду.

Немачка је формално остала без сопствене окупационе зоне, али с обзиром на своју доминантну улогу у савезу Централних сила, обезбедила је себи присуство дефинисано као ратно и привремено у областима Велике и Јужне Мораве, као и у централним деловима Македоније. Подручја немачке управе била су означена као етапне зоне а подразумевале су контролу железница и експлоатацију рудног богатства, пре свега борског басена и присуство у најзначајнијем индустријском центру Крагујевцу (Војно–технички заводи).

Serbia under occupation

After the large-scale military operations in Serbia had been completed at the end of November, by the beginning of December 1915, the country was occupied. According to the premeditated plans of the aggressors, Serbia was to be divided into the Austro-Hungarian and Bulgarian occupation zones, and the dividing line was specified at the beginning of April 1916. These plans envisaged the area east of the Great Morava, the South Morava Valley and the Serbian part of Macedonia, as being occupied by Bulgaria. Expanding their zone to the west, the Bulgarians took a significant part of Kosovo with Pristina and Prizren. In the eastern and southern parts of Serbia, as before the First Balkan War, they established the Military Inspectorate of Morava; while Macedonia and part of Kosovo were included in the Military Inspectorate of Macedonia, with its headquarters in Skopje.

The Austro-Hungarians had control of Western Serbia, Šumadija and the southern districts of Prijepolje, Novi Pazar and Kosovska Mitrovica. For these territories, they established a Military General Governorate, with its headquarters in Belgrade.

Although Germany did not officially have its own zone of occupation, thanks to its dominant role among the Central Powers, it established a secure presence in Serbia through control of the railways and exploitation of the mines in the areas of the Great and South Morava, as well as in the central parts of Macedonia. Of particular interest to them were the mining basin at Bor and the Military-Technical Institute in Kragujevac.

Окупациони режими у читавој Србији имали су заједнички циљ: уништење српске државности и националног идентитета уз максимално коришћење природних добара и људских ресурса за потребе ратних привреда агресорских држава. Користили су околност да је Србију задесила права демографска катастрофа због великог броја изгинулих, интернираних и војника који су били присиљени да одступе ван државне територије.

При томе су бугарске власти наступале на радикалнији начин. Настојали су да обезглаве народ масовном ликвидацијом и интернирањем образованијег слоја. Истовремено су забранили српска имена, књиге, па чак и потискивали народну ношњу. Насилна бугаризација читавог становништва је била јавно прокламовани циљ.

Аустроугарске власти су такође систематски радиле на сузбијању и промени националног идентитета покороног српског становништва укидањем ћирилице, масовним депортацијама непожељног дела становништва и пљачкањем културне баштине. Главни напор окупационог апарата Хабзбуршке монархије и немачког Рајха био је усмерен ка привредној експлоатацији Србије. Беспштедно пљачкање праћено сваковрсним насиљем узроковало је глад и појаву отпора у разним деловима Србије. Покушај бугарских власти да мобилишу Србе у бугарску војску изазвао је покрет широких размера који ће у првим месецима 1917. прерасти у прави устанак (Топлички устанак), који је угушен у крви. Дух отпора се исказивао и у последњој години рата у бројним акцијама против окупационих власти.

Топлички устанак, фебруар–март 1917.

Крајем 1915. и почетком 1916. године, по успостављању аустроугарске и бугарске окупационе управе у Србији, било је јасно да огромна већина потчињеног српског народа новоуспостављено стање сматра привременим.

Жестина са којом су наступили окупатори само је радикализовала већ постојећи одбојни став Срба. Ово посебно важи за стање у бугарској окупационој зони, с обзиром на чињеницу да су бугарске власти негирале и само постојање српског народа на широком простору од Дунава до Охрида и од старе бугарске границе до Велике Мораве, крушевачког краја, Копанника и Косова,

Soon after the occupation, it became evident that one of the goals of both the Austro-Hungarians and the Bulgarians was a ruthless denationalization programme, together with economic exploitation. This was facilitated by the fact that Serbia had endured a genuine demographic disaster because of the large number of killed or interned soldiers, and of those who were forced to leave the country.

The Bulgarian authorities were more radical, implementing a wide range of punishments in order to force the people into obedience. By far the worst measures were sending people to detention and internment camps, and summary execution. At the same time, the Bulgarians forbade the use of Serbian names, books, and even folk costume. The forced Bulgarianization of the entire Serbian population was their publicly proclaimed goal.

The Austro-Hungarians also worked systematically on Serbian denationalization by introducing the Latin alphabet, mass deportations of undesirable elements in the population, and plundering the Serbian cultural heritage. The main efforts of the Habsburg Empire and German Reich were directed towards the economic exploitation of Serbia. Ruthless plunder, followed by violence, brought the population to the brink of starvation and led to considerable discontent across Serbia. The attempt by the Bulgarian authorities to draft the youth into the army caused a large-scale revolt, which in the first months of 1917 grew into a real uprising (the Toplica Uprising). Although the revolt was soon crushed in blood, the spirit of resistance continued in the last year of the war through numerous actions against the occupying authorities.

The Toplica Uprising, February–March 1917

At the end of 1915 and early 1916, after the establishment of the Austro-Hungarian and Bulgarian occupation administration in Serbia, it was evident that the vast majority of the Serbian people considered the newly established state as temporary.

The hostility of the occupiers towards the local population only provoked and further radicalized the Serbian repulsion, especially in the Bulgarian-occupied zone, where the Bulgarian authorities denied the existence of the Serbian people and subsequently conducted a policy of denationalization over a wide area, from the Danube to Ohrid and

куда се протезала демаркациона линија према аустроугарској окупационој зони.

Политика свеопште насилне бугаризације је посебно тешко падала становништву које је живело у Србији и пре 1912. године и имало давно формирано, јасно национално одређење, а које се у ратним условима нашло у бугарској Војно-инспекцијској области Мораве, са седиштем у Нишу. Јужно од ње се простирала Војно-инспекцијска област Македоније са Скопљем као средиштем.

Тешко је било стање и у аустроугарском Војно-генералном гувернману Србије, чија се управа налазила у Београду, а која је обухватала простор западне и средишње Србије.

Током 1916. године, аустроугарски и бугарски окупатори су широко примењивали методе масовне интернације дела становништва. На удару су били образованији слојеви, који су имали посебну улогу у националном животу: свештеници, привредници, учитељи, чиновници, официри... У бугарској зони су се дешавала масовна погубљења, под изговором „слања у Софију”.

Сагласно успостављеном стању, јављао се оружани отпор, који је добио на замаху у лето 1916. године на вест да је Румунија ступила у рат против Централних сила. Шуме су биле препуне људи. Међу њима је био велики број српских војника који нису одступили на Јадранско приморје а који су били спремни за акцију. До првих сукоба са окупационим трупама дошло је јужно од Крагујевца у области Груже. Аустроугарске власти су одговориле паљењем кућа у том крају. Убрзо се центар отпора преместио у копаоничко–топлички крај, који ће у другој половини 1916. и током читаве 1917. године бити главна зона отпора и сукобљавања са окупаторима.

Од самог почетка свог деловања у септембру 1916. године посебно се истакао Ибарско-копаонички комитски одред Косте Војиновића Косовца. Са својим младим полетним вођом, потпоручником Војиновићем, некадашњим четником, добровољцем у одреду војводе Вука, ова комитска борбена група је наносила ударце непријатељу у граничном подкопаоничком крају, уз бугарско-аустријску демаркациону линију.

from the old Bulgarian border to the Velika Morava River, Kruševac, Kopaonik and Kosovo, along a demarcation line towards the Austro-Hungarian occupation zone.

The policy of repression and of total and forced Bulgarianization was especially severe for the population which had lived in Serbia before 1912 and then become part of the Bulgarian Military Inspectorate of Morava, with its command in Niš. South of there, was the Military Inspectorate of Macedonia with its center in Skopje.

The Serbian population living under the Austro-Hungarian Military General Governor, with the center in Belgrade, and which included the area of western and central Serbia, also endured difficult times.

During 1916, the mass internment of the population carried out by the Austro-Hungarian and Bulgarian occupier targeted intellectuals, the clergy and those who had been politically active or were members of national organizations.

The coercive measures in the Bulgarian zone also included mass executions of the population, which were disguised by explanations that they had been “sent to Sofia”.

The state of terror imposed by the occupiers received its response in armed resistance, which gained momentum in the summer of 1916, after Romania had entered the war against the Central Powers. The forests were full of people, including a number of Serbian soldiers who had not retreated with the army to the Adriatic coast and were ready for action. The first conflicts with occupying troops occurred south of Kragujevac in the area of Gruža. The Austro-Hungarian authorities responded by burning houses in that area. Soon the center of resistance was moved to the region of Kopaonik and Toplica, which became a center of resistance and fighting against the occupiers in the second half of 1916 and throughout 1917.

From the very beginning of its operations in September 1916, the Ibar-Kopaonik Komitadji (guerrilla) Detachment of Kosta Vojinović Kosovac was particularly prominent. With his young and enthusiastic leader, Lieutenant Vojinović, a former Chetnik and a volunteer in the Detachment of Voivoda Vuk, this Komitadji group attacked the enemy in the borderland Kopaonik region, along the Bulgarian-Austrian demarcation line.

Крајем септембра у Топлицу је дошао, авионом са Солунског фронта, поручник Коста Миловановић Пећанац, као изасланик Врховне команде српске војске. Његов задатак је био да организује комитски покрет, изводи мање акције усмерене против окупаторских комуникација и да чека долазак српских снага у скопску област, што би био знак за отпочињање борбе ширих размера.

Расположење већине бораца присилило је Пећанца да се бар привремено одрекне своје опрезне тактике. Од октобра 1916. до јануара 1917. умножили су се бојеви герилских чета и окупаторских снага. Најзад, 21. фебруара 1917. у Обилићу код Лесковца, на великом скупу четовођа, донесена је одлука да се у првој половини марта подигне устанак против окупатора. Непосредни повод за ову одлуку се налазио у отпочетој регрутацији Срба за бугарску војску. На скупу у Обилићу су одређена подручја дејстава четовођа, који су сада именовани за војводе.

Коста Пећанац је деловао у самој Топлици, а Војиновић у долини Ибра и на Копаонику. Важна задужења су добили и приспели црногорски устаници, капетан Милинко и Тошко Влаховић, добегли из колашинског краја, као и Јован Радовић. Капетан Милинко Влаховић је био задужен за подручје Врања и Јабланице, његов брат Тошко је послат на Тимок да тамо шири буну, а Јован Радовић је са истим задатком отишао у пиротски крај. По ослобођењу Куршумлије 28. фебруара 1917, Коста Војиновић је прокламовао општи устанак. Иако лишени тежег наоружања, устаници су у марту створили пространу слободну територију од Ђуниса и реке Расине на северу, до прилаза Косовској Митровици и Врању на југу. На истоку је простор „Комитске држав“ на неким местима прелазио Јужну Мораву, а на западном правцу је захватао обронке Копаоника, ка Ибру.

На крајњем североистоку, побуњене су и делимично ослобођене области Сврљига и Књажевца. Ослобођене су вароши и варошице: Прокупље, Блаце, Куршумлија и Лебане, а устаничке јединице су допирале и до Ниша. По оцени немачког конзула у Београду, „Реч је о народном устанку у коме учествују сви који могу да носе оружје и старци и деца, а жене осигуравају снабдевање“. Известан број жена се борио и са оружјем у рукама. Одлучни у намери да угуше устанак, Аустроугари и Бугари су довели

At the end of September, Lieutenant Kosta Milovanović Pećanac arrived in Toplica from the Salonika Front. As the Envoy of the Serbian Supreme Command, he was assigned to organize a Komitadji movement and carry out limited actions against the occupying communications, while waiting for the arrival of Serbian forces in the area of Skopje, which would be a sign of the beginning of a wide-range struggle.

The mood among most of the fighters forced Pećanac to abandon his careful tactics at least for a while. From October 1916 to January 1917, the number of conflicts between the guerrilla units and occupying forces increased. Eventually, at the meeting of Komitadji leaders held in Obilić near Leskovac on 21 February 1917, a decision was made to start an uprising against the occupiers in the first half of March. The immediate reason laid in the Bulgarian conscription of local Serbs for military service. The meeting in Obilić also designated the areas of Komitadji action, the leaders of which were appointed Voivodas.

Kosta Pećanac operated in Toplica, while Vojinović directed operations in the valley of the Ibar and Kopaonik. The insurgents who arrived from Montenegro – Captain Milinko and Toško Vlahović, from the region of Kolašin, as well as Jovan Radović, were also assigned important tasks. Captain Milinko Vlahović was in charge of the areas of Vranje and Jablanica, his brother Toško was sent to Timok to spread the rebellion there, and Jovan Radović went to the area of Pirotd with the same task. After the liberation of Kuršumljia on 28 February 1917, Kosta Vojinović proclaimed a general uprising. Although lacking heavy weapons, the insurgents liberated in March a large territory that spread from Djunis and the Rasina River in the north to the access to Kosovska Mitrovica and Vranje in the south. In the east, the territory of the “Komitadji state” included the lands over the South Morava in some places, while in the west it covered the slopes of Kopaonik towards the Ibar.

In the far north-east, the areas of Svrlijig and Knjaževac also rose up in arms and were partly liberated. The insurgents liberated the towns of Prokuplje, Blace, Kuršumljia and Lebane, and also reached Niš. According to the German Consul in Belgrade, “This is a national uprising involving all those who can carry weapons – old people and children, while women provide supplies”. A number of women took part in the armed conflicts. Determined to suppress the uprising, the Austro-Hungarians and Bulgarians engaged forces from the Salonika Front, from Bosnia and the Soča River. In Niš, General Kutinchev was replaced by Colonel

снаге са Солунског фронта, из Босне и са Соче. У Нишу је генерала Кутинчева заменио пуковник Протогеров, рођени Охридјанин са искуством у комитској борби. Ангажујући авијацију и артиљерију, аустроугарске и бугарске јединице су уз помоћ албанских јединица са Косова успеле да слома потпуно опкољене устаничке снаге и да овладају побуњеном територијом. Група која је водио Коста Војиновић је у Јанковој клисури, на Копаонику и у Брусу пружила снажан отпор, но убрзо је остала без муниције. Бугарска команда је 25. марта 1917. објавила да су операције завршене. Окупаторски осветнички терор који је уследио после сламања отпора спада по свом обиму и жестини у најтеже ратне злочине, какви се ретко догађају и памте. Спаљена су многа насеља, а број жртава се процењује на око 20.000. Умирење поседнуте територије ипак није постигнуто. У шумама и планинама устаничког подручја на југу Србије остало је око 2600 бораца спремних да наставе са дејствима. Тактика комитских четовођа је битно измењена. Ратује се искључиво герилски, а већина група се притајила чекајући повољније време. Једини изузетак је чинио одред Косте Војиновића, чија борбена активност није посустајала. У мају 1917. и Коста Пећанац је изненадном акцијом уништио важну железничку станицу Ристовац, јужно од Врања, а потом спалио варош Босилеград, тада у Бугарској.

У јесен 1917. малаксала је четничка акција на југу Србије. У октобру исте године нанесен је одлучујући ударац и одреду Косте Војиновића, а он сам је у децембру извршио самоубиство опкољен бугарским војницима. Борба је ипак настављена на комитско-четнички начин и у 1918. и то не само на тлу обухваћеном Топличким устанком већ и у другим крајевима Србије.

Истакнути учесници устанка

Урош Рудинац је изненада убијен.

Коста Војиновић је наставио четничке акције као командант Ибарско-копаоничког одреда и нападао аустроугарске патроле.

Коста Пећанац, командант Централног четничког одреда, преживео је устанак. Убијен је 1944. године код Соко Бање од стране четника Драже Михаиловића.

Тошко Влаховић, капетан, погинуо код села Власово 2. новембра 1917. Био је студент

Протогеров, а native of Ohrid with experience in Komitadji actions. Having engaged aviation and artillery, the Austro-Hungarian and Bulgarian units, supported by the Albanians from Kosovo, managed to break the besieged insurgents and take the insurgent territory. The group led by Kosta Vojinović strongly resisted in the Jankova gorge, Kopaonik and Brus, but soon ran out of ammunition. On 25 March 1917, the Bulgarian command announced the end of operations. By its extent and severity, the occupying terror that followed the collapse of the insurrection was unprecedented, and included many towns and villages being burnt to the ground and a huge number of victims, estimated at around 20,000. However, the repossessed territory was not calmed down. About 2,600 people ready to continue their action remained in the forests and mountains of the rebellious area in the south of Serbia. The tactics of the Komitadji leaders were substantially altered and then involved solely guerrilla warfare, while most of the groups were waiting for a more favourable time for action. The only exception was the detachment of Kosta Vojinović, whose combat activity did not stop. In May 1917, in a sudden action, Kosta Pećanac destroyed the important Ristovac railway station, south of Vranje, and then burnt down the town of Bosilegrad, then in Bulgaria.

In the autumn of 1917, the Chetnik action in southern Serbia weakened. In October of the same year, a decisive defeat was inflicted on the detachment of Kosta Vojinović, who committed suicide in December, surrounded by Bulgarian soldiers. However, the guerrilla struggle continued in 1918, not only in Toplica, but also in other parts of Serbia.

Prominent participants in the uprising

Uroš Rudinac, killed suddenly.

Kosta Vojinović continued the Chetnik action as Commander of the Ibar-Kopaonik Detachment and attacked Austrian patrols.

Kosta Pećanac, Commander of the Central Chetnik Detachment, survived the uprising. He was killed in 1944 near Soko Banja by the Chetniks of Draža Mihailović.

Toško Vlahović, Captain, died in the village of Vlasovo on 2 November 1917. He was a student of philosophy in

филозофије у Немачкој и један од ретких интелектуалаца у устанку.

Милинко Влаховић, командир Туларског четничког батаљона.

Раде Влаховић, командир Четврте куршумлијске чете.

Милан Ђуровић, командант Туларског четничког батаљона.

Јован Радовић, професор, командант Пиротског четничког одреда.

Радослав Булатовић Американац, четовођа Прве јабланичке чете.

Поп Димитрије Димитријевић, начелник Штаба Јабланичког четничког одреда.

Др Бождар Поповић, ађутант.

Димитрије Беговић, од јуна 1917. године командант Јабланичког четничког одреда.

Ђорђе Цекић Лешњак, вођа лесковачких четника.

Цветко Оташевић, командант Прве куршумлијске чете.

Анђелко Лазић, командант Друге куршумлијске чете.

Милош Милошевић, командант Треће куршумлијске чете.

Милан Дечански, ослободио је Соко Бању и Сврљиг, издајом је убијен на Јастрепцу.

Машан Стојовић, из села Јовине Ливаде са планине Пасјаче, погинуо је на Јавору.

Александар Пипер, погубљен заједно са Димитријевићем на путу за Солун, носећи извештај Врховној команди о ситуацији у Србији.

Петар Грк, погубљен у групи са Димитријевићем и Пипером.

Георгије Владимировић Рус, прославио се у борбама на Јабланици.

Војин Маријановић, један од најхрабријих четника у Топличком устанку.

Радисав Павић, нестао као четовођа у устанку.

Синадин Јанковић, родом из Медвеђе

Милинко Влаховић је био капетан црногорске војске и један од вођа Јабланичко-топличког устанка у Првом светском рату.

Germany and one of the few intellectuals in the uprising.

Milinko Vlahović, Commander of the Tulare Chetnik Battalion.

Rade Vlahović, Commander of the Fourth Kursumlija Company.

Milan Djurović, Commander of the Tulare Chetnik Battalion.

Jovan Radović, Professor, Commander of the Pirot Chetnik Detachment.

Radoslav Bulatović, an American, Chief of the First Jablanica Company.

Priest Dimitrije Dimitrijević, Chief of Staff of the Jablanica Chetnik Detachment.

Dr. Božidar Popović, an adjutant.

Dimitrije Begović, Commander of the Jablanica Chetnik Detachment from June 1917.

Djordje Cekić Lešnjak, leader of the Chetniks in Leskovac.

Cvetko Otašević, Commander of the First Kuršumlija Company.

Andjelko Lazić, Commander of the Second Kuršumlija Company.

Miloš Milošević, Commander of the Third Kuršumlija Company.

Milan Dečanski, liberated Soko Banja and Svrlijig, was betrayed and killed on Jastrebac.

Mašan Stojović, from the village of Jovine Livade on Mount Pasjak, killed on Mt. Javor.

Alexander Piper, executed along with Dimitrijević on his way to Thessaloniki, carrying a report to the Supreme Command on the situation in Serbia.

Petar Grk, executed in the group with Dimitrijević and Piper.

Georgije Vladimirović Rus, renowned in the battles on Jablanica.

Vojin Marijanović, one of the bravest Chetniks in the Toplica Uprising.

Radisav Pavić, went missing in the Uprising. Sinadin Janković, a native of Medvedja.

Milinko Vlahović was Captain of the Montenegrin Army and one of the leaders of the Jablanica-Toplica

Био је командант Јабланичког комитског одреда. Отац Вељка Влаховића. Након капитулације Црне Горе 1916. године, Милинко Влаховић и његов брат Тошко Влаховић, студент филозофије, су избегли заробљавање. Са још неколико комита (укупно њих 9), у септембру 1916. године кренули су у Србију с намером да преко Румуније пређу на Солунски фронт. Почетком октобра стигли су у Топлицу и тамо ступили у контакт са Костом Пећанцем, који је нешто раније био дошао са Солунског фронта, упућен од српске Врховне команде. Браћа Влаховић и Јован Радовић су са Костом Војиновићем и Костом Пећанцем приступили организовању, а потом и вођењу Јабланичко-топличког устанка 1917. Године. Тошко Влаховић је погинуо у борби са бугарским јединицама 2. новембра 1917, а Милинко Влаховић и Јован Радовић су остали на југу Србије, највише у Топлици, до краја рата.

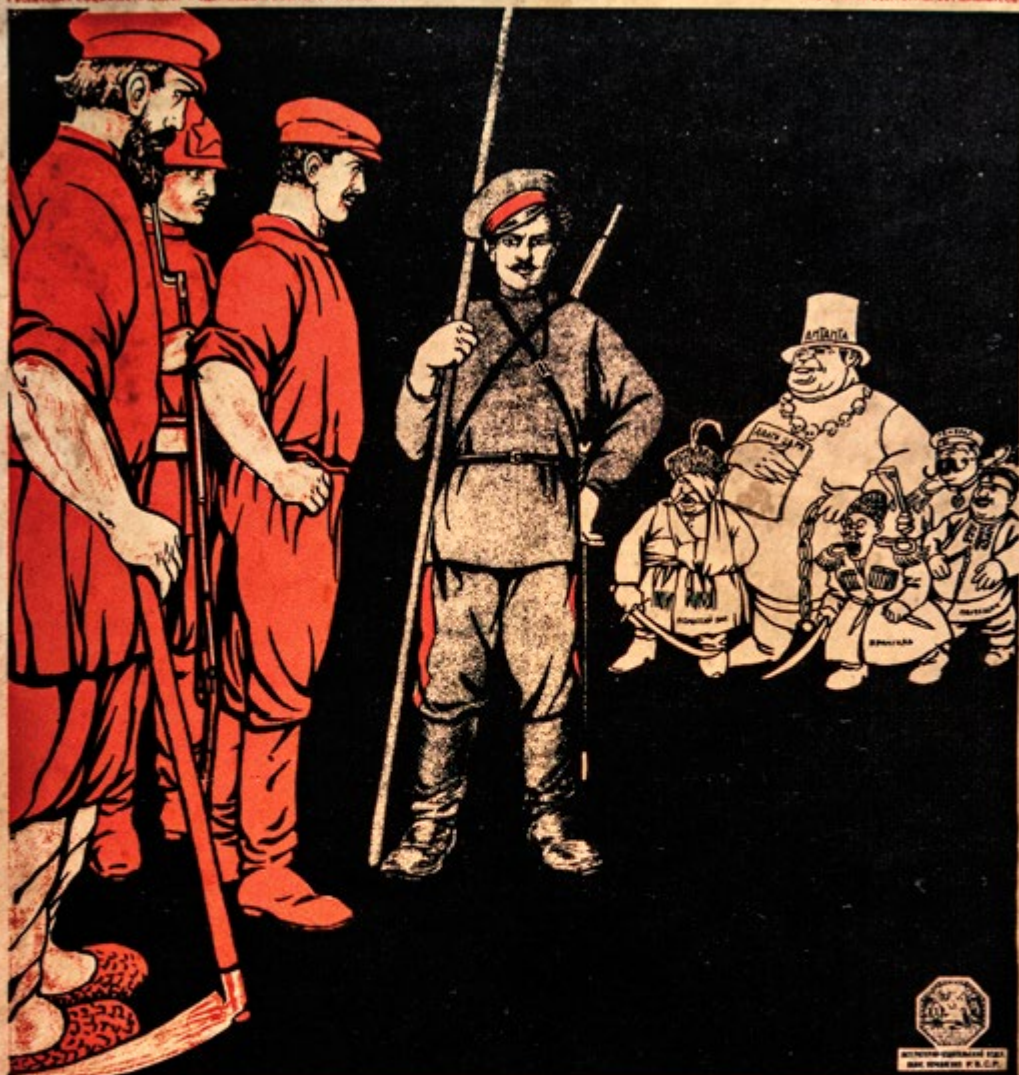
Uprising in World War One. He was the Commander of the Jablanica Komitagji Detachment. The father of Veljko Vlahović. After the capitulation of Montenegro in 1916, Milinko Vlahović and his brother Toško, a student of philosophy, escaped capture. With a few more comrades (nine of them in total), in September 1916 they went to Serbia intending to reach the Salonika Front via Romania. At the beginning of October, they arrived at Toplica and contacted Kosta Pećanac, who had come from the Salonika Front earlier, sent by the Serbian Supreme Command. The brothers Vlahović and Jovan Radović joined Kosta Vojinović and Kosta Pećanac in organizing the Jablanica-Toplica Uprising in 1917. Toško Vlahović died in battle with the Bulgarians on 2 November 1917, while Milinko Vlahović and Jovan Radović remained in the south of Serbia, mostly in Toplica, until the end of the war.

Бранимир Милачић, Новица Шукић,
Власта Марденић, Радош Ракочевић 21.2.1917.

Branimir Milačić, Novica Šukić,
Vlasta Mardenić, Radoš Rakočević 21.2.1917

РОССИЙСКАЯ КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ФЕДЕРАТИВНАЯ СОЮЗНАЯ РЕСПУБЛИКА

ПРОСТАЯ ИЛИ ЕЩЕ БОЛЕЕ ПРОСТАЯ?

КАЗАК,
ТЫ С КЕМ?
С НАМИ ИЛИ С НИМИ?

1939

Источни фронт, Фебруарска и Октобарска револуција

Истовремено је дошло до озбиљне кризе на Руском фронту. У Фебруарској револуцији 1917. године збачен је режим цара Николаја II и отворен период нестабилности руске државе оличен у борби за власт између Привремене владе и Петроградског совјета. Изложене великом степену политизације, руске оружане снаге доспеле су у стање распада. Покушај председника Привремене владе Александра Керенског да у јулу 1917. године организује офанзиву на Источном фронту завршио се неуспехом. Најзад је Октобарски преврат исте године довео на власт болшевици, револуционарну струју руске социјалдемократије. Предвођени Лењином, болшевици су, као принципијелни противници рата, одмах започели преговоре са представницима Централних сила, одлучни да по сваку цену изведу Русију из рата. После дужих преговора вођених у простору немачке команде на Источном фронту у Брест–Литовску, 3. марта 1918. совјетски делегати су закључили крајње неповољан мир са Централним силама, жртвујући велику територију између Балтика и Црног мора, трећину укупног становништва и прихватајући обавезу плаћања репарација. Руски пораз је условио излазак Румуније из рата, већ раније војнички поражене, миром у Букурешту 7. маја 1918.

The Eastern Front, the February and the October Revolution

At the same time, a serious crisis occurred on the Russian front. The regime of Tsar Nicholas II was overthrown in the February Revolution of 1917, followed by a period of instability, reflected in the struggle for power between the Provisional Government and the Soviet Executive Committee in St. Petersburg. The high level of politicization to which the Russian armed forces were exposed resulted in major dissatisfaction with the way the country was run on the home front. The attempt of Alexander Kerensky, President of the Provisional Government, to organize an offensive on the Eastern Front in July 1917 failed. Eventually, the October Revolution of the same year brought the Bolsheviks, the revolutionary branch of the Russian Social Democratic Party, to power. Led by Lenin, the Bolsheviks, as the principal opponents of the war, immediately began negotiations with representatives of the Central Powers, determined to carry Russia out of the war at all costs. After lengthy negotiations conducted in the zone of the German command on the Eastern Front in Brest-Litovsk, the Soviet delegates signed an extremely unfavourable peace with the Central Powers on 3 March 1918, sacrificing a large expanse of territory between the Baltic and the Black Sea, with a third of the total population, and accepting the obligation to pay reparations. The Russian withdrawal from the war also forced Romania to drop out of the war, and to sign the Treaty of Bucharest with the Central Powers on 7 May 1918.

Револуција у Русији

Revolution in Russia

Николај II, руски цар

Emperor Nicholas II of Russia

Александар Фјодорович Керенски (Симбирск, 1881 – Њујорк, 1970), руски револуционарни вођа, политичар и државник. Правник, депутат у руском парламенту Думи, изврстан говорник. У време царске власти, као адвокат је бранио многе прогоњене. Од времена Фебруарске револуције је у влади. Као министар војни иницирао је последњу руску офанзиву на Источном фронту јуна 1917, која се завршила неуспехом. Председник Привремене владе од 21. јула до 7. новембра 1917. У Русији је у то време проглашена република. Оборен са власти бољшевичким устанком 7. новембра 1917. У емиграцији од 1918. је развио велику интелектуалну и политичку делатност.

Алексеј Алексејевич Брусилов (Тбилиси, Грузија, 1853 – Москва, 1926.) завршио највише руске војне школе, учествовао у Руско-турском рату 1877–1878, у чин генерала унапређен 1906. У Великом рату командант је Осме армије а потом командант Југозападнoг фронта. Творац је нове офанзивне тактике која се ослањала на ударе малих елитних јединица по slabим тачкама непријатеља. Ову тактику је са успехом применио у офанзиви која је отпочела 4. јуна 1916. Овај начин ратовања довео је до пробоја аустроугарског фронта и избацио 1,5 милиона војника из строја. После свргавања Николаја II са престола 1917, Привремена влада је поставила Брусилова за начелника Генералштаба. Смењен је већ у августу 1917. Брусилов није био активан током Октобарске револуције ни током грађанског рата. Био је симпатизер белогардејаца, али је поред тога био саветник и инспектор коњице када је совјетска Русија ратовала са Пољском.

Фердинанд Хоенцолерн–Зигмаринген (Зигмаринген, 1865 – Синаја, 1927), краљ Румуније од октобра 1914. до 1927. Наследио је свога стрица Карола на румунском престолу у првој години Великог рата. За разлику од свога предходника који је био наклоњен Централним силама, Фердинанд је увео Румунију у рат на страни сила Антанте. Није прихватио понижавајуће одредбе мировног уговора из маја 1918. године које су Централне силе диктирале Румунији. По завршетку рата, након победе у којој је Румунија узела учешћа, Фердинанд је 1922. године најсвечаније крунисан у Алба Јулији у новодобијеној Трансилванији за краља уједињене Румуније.

Alexander Fyodorovich Kerensky (Simbirsk, Russia, 1881 – New York, USA, 1970), a Russian lawyer and revolutionary, politician and statesman, Duma (the Russian Parliament) member, and brilliant orator. During Tsarist Russia, Kerensky worked as a defense lawyer for revolutionaries. When the February Revolution broke out, Kerensky became a member of the Government. As the Minister of War, he launched the last Russian offensive on the Eastern Front in June 1917, which failed. From 21 July to 7 November 1917, he was President of the Provisional Government. At that time, Russia was proclaimed a republic. He was overthrown by the Bolshevik uprising on 7 November 1917. He was in exile in the West from 1918, where he engaged in great intellectual and political activity.

Aleksei Alekseevich Brusilov (Tbilisi, Georgia, 1853 – Moscow, Russia, 1926), completed the highest Russian military school, and participated in the Russo-Turkish War of 1877–1878. Promoted to the rank of general in 1906. In the Great War, Commander of the Eighth Army and then of the Southwest Front. He introduced a new offensive tactic that exemplified the tendency to assault weak enemy positions with elite units. This tactic was successfully applied to the offensive that was launched on 4 June 1916. This mode of warfare led to the breakdown at the Austro-Hungarian front dropping 1.5 million soldiers out of the battle. After the overthrow of Nicholas II from the throne in 1917, the Provisional Government appointed Brusilov Commander-in-Chief of the Russian Army. As early as August 1917 he was replaced as Commander-in-Chief. Brusilov was not active during the October Revolution and the civil war that followed, but his values were more in tune with those of the White faction. However, he conducted the training of cavalry recruits, and became Inspector of Cavalry during the Polish-Soviet war.

Ferdinand Hohenzollern-Sigmaringen (Sigmaringen, 1865 – Sinaia, 1927), King of Romania from October 1914 to 1927. He succeeded his uncle Carol in the first year of the Great War. Unlike his predecessor, who was in favour of the Central Powers, Ferdinand presided over his country's entry into the war on the side of the Entente powers. He did not accept the humiliating provisions of the peace treaty of May 1918, which the Central Powers imposed on Romania. After the war, following the Entente's victory in which Romania took part, Ferdinand was crowned as king of Greater Romania in a spectacular ceremony in 1922, in Alba Iulia, Transylvania.

Григори Распућин (Покровско, 1869 – Петроград 1916), руски мистик, лично се представљао као видовњак и чудотворац. Руски цар Николај II и царица Александра прихватили су га као особу од поверења. Покушавао је да на специфичан начин излечи њиховог сина Алексеја од наслеђене хемофилије. Сматран је за посебно контроверзну личност 20. века. Користећи своју позицију на двору утицао је на доношење битних одлука на политичком и војном плану. Убила га је група руских племића да би спасили углед монархије.

Владимир Илич Лењин (Симбирск, 1870 – Горки код Москве, 1924), револуционар, државник и теоретичар. Вођа Октобарске социјалистичке револуције у Русији 1917. године. Оснивач Руске Совјетске Федеративне Социјалистичке Републике (РСФСР), односно Совјетског Савеза (СССР). Правник по образовању, посвећен борби за идеале социјализма и комунизма, схватио је Први светски рат као могућност за свргавање царског режима у Русији. Користећи политичку нестабилност која је у Русији настала после Фебруарске револуције и свргавања цара Николаја II, Лењин је, предводећи Руску социјалдемократску радничку партију (РСДРП–бољшевика), у октобру 1917. оборио Привремену владу Керенског и образовао Совјет народних комесара као новоруску владу. Тиме је отпочела епоха социјалистичких реформи и грађанског рата. Представници Совјетске владе су по Лењиновим инструкцијама закључили мир са Централним силама у Брест–Литовску 3. марта 1918. под понижавајућим условима.

Михаило Живковић (Београд, 1856 – Београд, 1930), генерал српске војске. Пореком је везан за истакнуте учеснике Првог српског устанка. У војној академији био је у истој XI класи са каснијим војводама Мишићем и Степановићем. Учествовао је у ратовима друге половине 19. века против Турака и Бугара. Имао је значајну улогу у балканским ратовима, а трајну славу је стекао у Првом светском рату на положају команданта трупa Одбране Београда. Командовао је Српским добровољачким корпусом у Русији 1916–1917. Пензионисан је због болести 1. јуна 1918.

Душан Симовић (Крагујевац, 1882 – Београд, 1962), генералштабни официр, учесник ратова од 1912. до 1918. У Великом рату у Штабу је Дунавске дивизије I позива и командант VII пешадијског пука. Делегат је српске Врховне

Grigori Rasputin (Pokrovskoye, 1869 – St. Petersburg, 1916), a Russian mystic, self-proclaimed psychic and miracle-worker. He befriended Russian Emperor Nicholas II and his wife Empress Alexandra, who accepted him as a person of trust. As a person who had been rumoured to be capable of faith-healing, he tried to heal the royal couple's son Alexei from hemophilia. He became a controversial figure, involved in the making of decisions on many political and military issues by taking advantage of his position at court. He was murdered by a group of Russian nobles to save the reputation of the monarchy.

Vladimir Ilyich Lenin (Simbirsk, Russia, 1870 – Gorki near Moscow, Russia, 1924), communist revolutionary, statesman and political theorist. Leader of the October Socialist Revolution in Russia in 1917. Founder of the Russian Soviet Federal Socialist Republic (RSFSR), i.e. the Soviet Union (USSR). A lawyer by education, he was committed to the struggle for the ideals of socialism and communism, considering World War One as an opportunity to overthrow the imperial regime in Russia. Using political instability in Russia after the February Revolution and the overthrow of Emperor Nicholas II, Lenin, in his leadership of the Russian Social Democratic Labor Party (RSDRP Bolshevik), overthrew the Provisional Government of Kerensky in October 1917 and declared the formation of a new government, the Council of People's Commissars. This initiated the era of socialist reforms, subsequently followed by civil war. Following Lenin's instructions, the Russian delegation signed the unfavourable Treaty of Brest-Litovsk with the Central Powers on 3 March 1918.

Mihailo Živković (Belgrade, 1856 – Belgrade, 1930), a General of the Serbian Army, was, on the side of both parents, a descendant of Milenko Stojković and Hajduk Veljko Petrović, outstanding figures of the First Serbian Uprising. He enlisted in the same XIth Class of the Military Academy as Živojin Mišić and Stepa Stepanović. He participated in all of Serbia's wars against the Turks and Bulgarians in the second half of the 19th century. In the Balkan Wars he was commander of an army, but earned the appreciation of later generations for his engagement in the defense of Belgrade in 1915. In 1916–1917, he commanded the Serbian Volunteer Corps in Russia. On 1 June 1918, he was retired on account of bad health.

Dušan Simović (Kragujevac, Serbia, 1882 – Belgrade, Yugoslavia, 1962), a General-Staff officer, participant in the wars of 1912–1918. In the Great War, he served at the Headquarters of the Danube Division I and was the Commander of the VII Infantry Regiment. He represented the Serbian Supreme Command at the National Council of the State of Slovenes, Croats

команде при Народном вијећу Државе Словенаца, Хрвата и Срба пре формирања Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, потом армијски генерал, командант ваздухопловства, вођа пуча 27. марта 1941. и председник краљевске владе у Београду, а затим и у Лондону.

Николај II Александрович Романов (Царско село, 1868 – Јекатеринбург, 1918), руски цар, пољски краљ и фински велики кнез. Син и наследник Александра III и Марије Фјодоровне, данске принцезе. Ожењен немачком принцезом Александром са којом је имао четири кћери и сина. Владао је од новембра 1894. до марта 1917. године. Његова влада обележена је економским развитком и експанзијом на Далеки исток (рат са Јапаном). Пратио га је пораст социјално-политичких противуречности које су довеле до Руске револуције 1905. Од самог почетка Првог светског рата доследно је подржавао Србију. Посебно је значајно његово инсистирање да се крајем 1915. и почетком 1916. године изврши евакуација српске војске и цивила. Одрекао се престола под притиском у току Фебруарске револуције 1917. и са породицом био у кућном притвору у Царском селу. Одлуком Привремене владе упућен је у Тоболск, а у пролеће 1918. бољшевици су га пребацили у Јекатеринбург. Стрелан је са свим члановима породице и четворо слугу 17. јула 1918.

Стеван Хаџић (Београд, 1868 – Београд, 1931), српски и југословенски генерал. Рођен као син високог српског официра, школован је у Београду и на Николајевској генералштабној академији у Петрограду. Командовао је Дринском дивизијом првог позива у Брегалничкој бици 1913. Предводио Шумадијску дивизију првог позива 1914, да би потом био именован за начелника Штаба Прве армије. Врховна команда српске војске одредила га је за команданта Прве српске добровољачке дивизије у Русији 1916. године. Од 1917. до 1919. је војни изасланик у Румунији. После Првог светског рата је у неколико наврата министар војни, обављајући у међувремену више година дужност првог ађутанта краља Александра.

Василиј Јосифович Гурко (Санкт Петербург, 1864 – Рим, Италија, 1937), син генерала Јосифа Гурка, који се истакао у рату против Турске 1877–1878, и брат политичара Владимира Гурка. Дипломирао је у елитној школи за руску децу 1885. Био је војни аташе у Берлину 1901. Током Руско-јапанског рата 1904–1906. године био је у канцеларији војног интенданта Манџурске војске, али је касније командовао бригадом

and Serbs before the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was established. He was promoted to the rank of Army General, then served as Commander of Aviation; he was the leader of the coup of 27 March 1941, and Prime Minister of the Royal Yugoslav Government in Belgrade, and then in London.

Nikolai II Alexandrovich Romanov (Tsarskoye Selo, 1868 – Yekaterinburg, 1918), a Russian Emperor, Polish King and Finnish Grand Duke. The son and heir to Alexander III and Maria Feodorovna, a Princess of Denmark. He was married to the German Princess Alexandra, with whom he had four daughters and a son. He ruled from November 1894 to March 1917. His government was marked by economic development and expansion to the Far East (the Russo–Japanese War), as well as by the increase in socio-political tensions that led to the Russian Revolution of 1905. From the very beginning of World War One, he persistently supported Serbia, insisting on the evacuation of the Serbian Army and civilians at the end of 1915 and early 1916. He abdicated following the course of the February Revolution of 1917 and was detained with his family at Tsarskoye Selo. By decision of the Provisional Government they were sent to Tobolsk, and in the spring of 1918 transferred to Yekaterinburg by the Bolsheviks. They were executed on 17 July 1918, together with four servants.

Stevan Hadžić (Belgrade, 1868 – Belgrade, 1931), a Serbian and later Yugoslav general. Born as the son of a senior Serbian officer, he was educated in Belgrade and at the Nikolai General Staff Academy in St. Petersburg. He commanded the Drina Division I in the Battle of Bregalnica in 1913, and the Sumadija Division I in 1914, and was then appointed Chief of Staff of the First Army. In 1916, the Serbian Supreme Command assigned him command of the First Serbian Volunteer Division in Russia. From 1917 to 1919, he was Military Envoy to Romania. After World War One, on several occasions he served as Minister of Defense; for many years he was the first adjutant to King Alexander.

Vasily Iosifovich Gurko (St. Petersburg, Russia, 1864 – Rome, Italy, 1937), the son of General Iosif Gurko, a prominent figure of the Russo–Turkish war of 1877–1878, and the brother of politician Vladimir Gurko. He graduated from the elite school for Russian children in 1885. He was military attaché in Berlin in 1901. During the Russo–Japanese War of 1904–1906, he initially held an assignment at the office of the Quartermaster-General of the Manchurian Army, but later commanded a Cossack brigade. He distinguished himself in the war from 1914 to 1916, especially in the Battle of Lodz.

козака. Истакао се у ратовању од 1914. до 1916, а посебно у бици код Лођа. Након тога, Гурко је командовао Петом специјалном војском на југозападном фронту од августа 1916. У октобру 1916. године заменио је Алексејева као начелник штаба и од марта 1917. године постао командант Западног фронта. Привремена влада га је само два месеца касније ослободила команде због изражавања подршке монархији. Био је два месеца затворен у Петропавловској тврђави, а потом у септембру 1917. протеран у Уједињено Краљевство. Одбио је понуду да командује Покретом снага у северној Русији 1919. године.

Српски добровољачки корпус у 1917–1918. (СДК)

Формиран 1916. од ратних заробљеника из Аустроугарске, претежно српског порекла, Српски добровољачки корпус је, борећи се заједно са руским и румунским трупима против немачко-бугарских и турских снага у Добруци, од августа до октобра 1916. поднео велике жртве.

Због губитака и проблема у формирања Друге дивизије дошло је до повлачења на руску територију. После Фебруарске револуције 1917. године, наступила је криза односа у СДК. Опште расуло руског друштва и војске које карактерише целу 1917. годину погодновало је јачању разбијачких снага у самом корпусу. Пре свега, официри хрватског и словеначког порекла су отворено изражавали неслагање са начином организовања корпуса и циљевима његове борбе. Ове околности су довеле до масовног дезертерства војника и официра хрватске и словеначке народности и политизације војне организације. У настојању да се сачува од распадања, корпусу је име промењено у Добровољачки корпус Срба, Хрвата и Словенаца. У договору са западним савезницима и руском Врховном командом, дошло је до евакуације преполовљеног састава корпуса. Јединице Друге дивизије су транспортоване до Архангелска и одатле енглеским бродовима усмерене на дуг пут којим су коначно стигле на Солунски фронт. Прва бригада Прве дивизије је прошла исти пут као и Друга дивизија крајем 1917. године, а Друга бригада Прве дивизије је преко Сибира и далекоисточне луке Даирена укрцана у савезничке бродове у фебруару 1918. године.

Subsequently, Gurko commanded the Fifth Special Army on the Southwestern Front from August 1916. In October 1916, he replaced Alekseyev as Chief of Staff, and from March 1917 became Commander of the Western Front. However, after only two months the Russian Provisional Government relieved him of his command for expressing support of the monarchy. He was imprisoned at Peter and Paul Fortress for two months, and then exiled to the United Kingdom in September 1917. He refused an offer to command the White Movement Forces in northern Russia in 1919.

The Serbian Volunteer Corps in 1917–1918 (SVC)

Established in 1916 from Austro-Hungarian prisoners of war, mostly of Serbian origin, the Serbian Volunteer Corps sustained heavy losses from August to October 1916, fighting together with Russian and Romanian troops against the German-Bulgarian and Turkish forces in Dobrudja.

Because of the losses, and the problems involved in creating the Second Division, the Corps had to withdraw to Russian territory. After the February Revolution in 1917, the SVC was faced with a crisis. The general chaos that overwhelmed Russian society and army, present throughout 1917, encouraged the divisionist forces in the corps itself. Above all, the officers of Croatian and Slovenian descent openly disagreed with the way the corps was organized and the aims of its struggle. These circumstances resulted in the mass desertion of soldiers and officers of Croatian and Slovenian nationality, and the politicisation of the Corps. In an effort to save the Corps from further disintegration, its name was changed to the Volunteer Corps of Serbs, Croats and Slovenes. As agreed with the Western Allies and the Russian Supreme Command, the Corps, halved in its numbers, was evacuated: the Second Division was transported to Archangelsk and from there by English ships to the Salonika Front. The First Brigade of the First Division took the same route as the Second Division at the end of 1917, while the Second Brigade of the First Division went through Siberia and embarked on Allied ships at Port Arthur in the Far East, in February 1918.

Добровољачке јединице су попуниле проређене редове српске војске на Солунском фронту. Са деловима расформиране Вардарске дивизије, српски и југословенски добровољци из Русије су ушли у састав новоформиране Југословенске дивизије у 1918. години. Ова дивизија је дала частан допринос при пробијању Солунског фронта.

Србија и Русија у последњој години Великог рата

Српска влада није признала совјетску бољшевичку власт успостављену октобарским превратом 1917. године. Српској страни је посебно био неприхватљив капитулантски мир који је Лењинаова влада прихватила марта 1918. Руковођен политичким прагматизмом, председник владе Никола Пашић настојао је да сачува неки контакт са совјетском владом. По његовим налозима српски посланик Мирослав Спалајковић се сусретао са Лавом Троцким, совјетским шефом спољних послова и народним комесаром за војне послове од пролећа 1918. Српско посланство у Петрограду и конзулати у Москви и Одеси, а од априла 1918. и конзулат у Самари и вицеконзулат у Тамболу, радили су иако није било међусобног признања.

Од јула 1918. српски Допунски батаљон је у склопу снага Антанте на северу деловао против револуционарне бољшевичке војске, уз сагласност српске владе. Без ове сагласности, против совјетске власти самостално се борио низ српских јединица. Неке од њих су деловале у саставу Чехословачког добровољачког корпуса, чија је побуна против бољшевика у мају 1918. важан датум у историји грађанског рата у Русији. Истовремено је у Русији формиран извештај број војно-револуционарних састава и организација које су се бориле за циљеве прокламоване Октобарском револуцијом. Најзначајнији од њих је био први Југословенски комунистички пук, формиран крајем августа и почетком септембра 1918. у близини Царицина на југу Русије од делова Првог српског револуционарног батаљона и Српско-совјетског батаљона. Почетком новембра тај пук је расформиран.

Постојао је и Југословенски револуционарни пук у Самари на Волги, као и Српски црвеноармејски одред. У новембру 1918.

The volunteer units reinforced the sparse troops of the Serbian Army on the Salonika Front. With parts of the dissolved Vardar Division, Serbian and Yugoslav volunteers from Russia joined the newly formed Yugoslav Division in 1918. This division made a worthy contribution to the breakthrough on the Salonika Front.

Serbia and Russia in the final year of the Great War

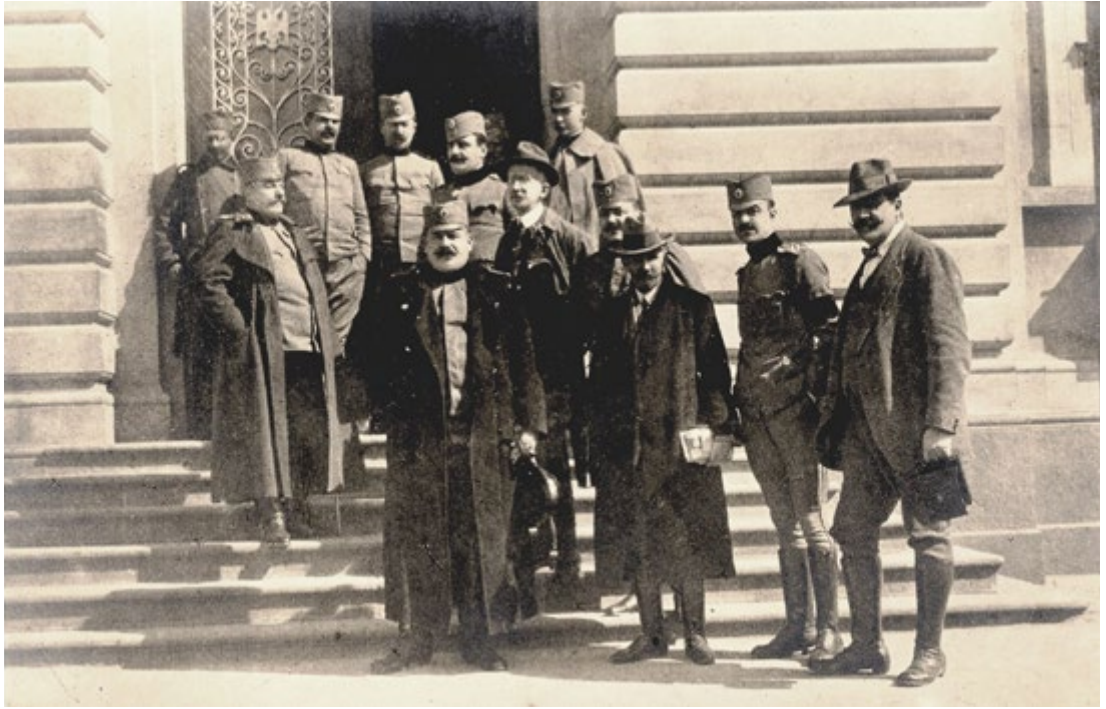
The Serbian government did not recognize the Soviet Bolshevik government established in the 1917 October Revolution. Particularly unacceptable for the Serbs was the humiliating peace accepted by Lenin's government in March 1918. Driven by political pragmatism, Prime Minister Nikola Pašić sought to preserve some contact with the Soviet government. Following his orders, Serbian Envoy Miroslav Spalajković met Leon Trotsky, who served first as People's Commissar for Foreign Affairs, and then as People's Commissar of Military and Naval Affairs from the spring of 1918. The Serbian legation in St. Petersburg and Serbian consulates in Moscow and Odessa, as well as the consulate in Samara, and the vice-consulate in Tambol from April 1918, continued functioning, although there was no mutual recognition.

From July 1918, as part of the Entente forces in the north, the Serbian Supplementary Battalion conducted actions against the revolutionary Bolshevik Army, with the consent of the Serbian government. Parallel with them, a certain number of Serbian units fought against the Soviet authorities on their own. Some of them were part of the Czechoslovak Legion, which mutinied against the Bolsheviks in May 1918, thus becoming heavily involved in the Russian Civil War. At the same time, a number of military-revolutionary groups and organizations that fought for the goals proclaimed by the October Revolution were formed in Russia. The most important of these was the first Yugoslav Communist Regiment, formed at the end of August and beginning of September 1918 near Tsaritsyn (present day Volgograd) in the south of Russia, from parts of the First Serbian Revolutionary Battalion and the Serbian-Soviet Battalion. In early November, the regiment was disbanded.

There was also the Yugoslav Revolutionary Regiment in Samara on the Volga, as well as the Serbian Red Army Detachment. In November 1918, the Bolshevik

основана је Комунистичка партија (бољшевика) Срба, Хрвата и Словенаца. Упоредо је постојао низ југословенских револуционарних организација. Почетком новембра 1918. Русију је напустила српска војна мисија са пуковником Лонткијевићем на челу. Најзад је у пролеће 1919, са признањем владе адмирала Колмчака у Омску од стране владе Краљевства СХС и истовременим организовањем Југословенског совјета радничких и сељачких депутата у Москви, на који је Лењинаова влада пренела надлежности српског дипломатског представништва, дошло до коначног раскида.

Communist Party of the Serbs, Croats and Slovenes was founded. At the same time, a series of Yugoslav revolutionary organizations came into existence. At the beginning of November 1918, the Serbian Military Mission headed by Colonel Lontkijević left Russia. Relations between the two countries eventually deteriorated further in the spring of 1919, following the recognition of Admiral Kolmchak's government in Omsk by the Government of the Kingdom of SHS and the creation of the Yugoslav Soviet of Workers' and Peasants' Deputies in Moscow, to which Lenin's government transferred the jurisdiction of the Serbian diplomatic representative office.

Драгутин Димитријевић Апис (у центру фотографије, доњи ред) у друштву Слободана Јовановића (први до Аписа, са десне стране). Изнад њих стоје Милутин Лазаревић (лево од Аписа) и Богдан Раденковић (десно од Аписа). У горњем реду стоје официри Чедомир Туцовић (други слева), Чедомир Поповић (трећи слева) и Милан Гр. Миловановић Пилац (други сдесна).

Dragutin Dimitrijević Apis (in the center, lower line), in the company of Slobodan Jovanović (next to Apis on the right). Above them are Milutin Lazarević (to the left) and Bogdan Radenković (to the right). Officers standing in the upper line (from the second on the left): Čedomir Tucović, Čedomir Popović and Milan Gr. Milovanović Pilac.

Солунски процес

Суђење групи високих српских официра и малом броју цивилних лица одржано у Солуну од априла до јуна 1917. године пред Војним судом за официре и Великим војним судом српске војске означило је епилог борбе за превласт у структурама власти Краљевине Србије. Већ по напуштању Србије крајем 1915. године отпочело је узајамно оптуживање између врхова цивилне и војне власти због напуштања државне територије. У својству врховног команданта, регент Александар је сменио извршан број војних функционера. У време боравка на Солунском фронту током 1916. године, постигнут је споразум између регента Александра и председника владе Пашића да коначно разреши проблем постојања и деловања нелегалне а утицајне групе официра и дела цивилних лица окупљених у тајној организацији Уједињење или смрт, познатој под називом Црна рука. До хапшења припадника Црне руке и припремања судског процеса дошло је крајем 1916. и у првим месецима 1917. године, управо у време преговора аустријских званичника са представницима сила Антанте. Великим савезницима се на овај начин поручивало да српско вођство има снаге да се обрачуна са онима који су били умешани у Сарајевски атентат. Регент Александар је сматрао да га пуковник Димитријевић Апис и његови људи и лично угрожавају. Пуковнику Апису и неколицини виших официра, међу којима су били генерал Дамјан Поповић, пуковник Владимир Туцовић, потпуковник Велимир Вемић, ранији вицеконзул у Солуну Богдан Раденковић и сарајевски атентатор Мухамед Мехмедбашић, стављено је на терет припремање преврата усмереног на рушење уставног поретка, планирање убиства регента Александра и премијера Пашића и завођење војне диктатуре. У монтираном процесу оптужени су проглашени кривим и највећи део њих осуђен је на смрт. Пошто су неки у последњем тренутку помиловани, стрељана су тројица: пуковник Драгутин Димитријевић Апис, мајор Љубомир Вуловић и добровољац-обавештајца Раде Малобабић. Остали су упућени на издржавање дугогодишње робије. Солунски процес је изазвао дубоке поделе у српским политичким и војним круговима.

Драгутин Димитријевић Апис (Београд, 1876 – Солун, 1917), генералштабни пуковник српске

The Thessalonica Process

The trial of the group of senior Serbian officers and a small number of civilians held before the Military Court of the Serbian Army in Thessalonica from April to June 1917 marked the epilogue of the struggle for supremacy between the power structures of the Kingdom of Serbia. As soon as by the end of 1915, after the retreat across Albania, the national leadership and army command had begun accusing each other for the decision to leave Serbia. In his capacity of Supreme Commander, Regent Alexander relieved a number of military officials of their duties, and agreed with Prime Minister Pašić to finally resolve the problem of an illegal but influential group of officers and civilians gathered in the secret organization "Unification or Death", also known as the "Black Hand". The arrest of members of the "Black Hand" and the preparation for the trial took place at the end of 1916 and early 1917, and coincided with negotiations between Austrian officials and representatives of the Entente. Through it the Allies were sent a message that the Serbian leadership had the strength to deal with those who were involved in the Sarajevo Assassination. Regent Alexander considered Colonel Dimitrijević Apis and his men to be a threat for him. Colonel Apis and several senior officers, including General Damjan Popović, Colonel Vladimir Tucović, Lieutenant-Colonel Velimir Vemić, Bogdan Radenković, former Vice-Consul in Thessalonica, and Muhamed Mehmedbašić, one of the participants in the Sarajevo Assassination, were falsely charged with preparing a coup, attempting to murder of Regent Alexander and Prime Minister Pašić and seizing power through the military. In the fabricated process, the accused were found guilty and the majority of them were sentenced to death. Since some of them were pardoned at the last moment, only three were shot: Colonel Dragutin Dimitrijević Apis, Major Ljubomir Vulović and a volunteer-intelligence officer, Rade Malobabić. The rest were sentenced to long-term imprisonment. The Thessalonica Process caused deep divisions in Serbian political and military circles.

Dragutin Dimitrijević Apis (Belgrade, Serbia, 1876 – Thessalonica, Greece, 1917), was a General Staff Colonel of the Serbian Army, who organized and personally led the 1903 May Coup d'Etat in which the dynasty of the Obrenovića was overthrown and replaced by King Peter I Karadjordjević. Since 1911, he had been a member of the clandestine organization "Unification or Death" (known as

војске, главни организатор и предводник Мајског преврата 1903. којим је уклоњена династија Обреновића и доведен краљ Петар I Карађорђевић на власт. Од 1911. године је члан Врховне управе завереничке организације Уједињење или смрт (позната под именом Црна рука). Пред светски рат и на самом његовом почетку је шеф Обавештајне службе Главног генералштаба, а током рата је на истакнутим војним дужностима. Плашећи се превратничких намера пуковника Аписа, регент Александар и премијер Никола Пашић су 1917. против њега организовали монтирани судски процес. Стрељан је јуна 1917. године, недалеко од Солуна, са мајором Љубомиром Вуловићем и обавештајцем Радетом Малобабићем.

Војислав Танкосић (Руклада, Тамнавски срез, 1881 – Трстеник, 1915), мајор српске војске, четнички војвода, један од оснивача и вођа организације „Уједињење или смрт“ познате и као „Црна рука“. Истакнути учесник у Мајском преврату 1903. Развио је велику активност у комитској акцији у Старој Србији на почетку 20. века. У току балканских ратова предњачи са својим акцијама. У првој години Великога рата налази се на челу Рудничког четничког одреда. У време непријатељске инвазије у јесен 1915. године погинуо је у борбама које су вођене да заштите повлачење српске војске. Пошто је био симбол српске неустрашивости, непријатељи су откопали његово тело како би се уверили да је мртав. Забележено је да је Драгутин Димитријевић Апис 1917. године у затворској ћелији у Солуну, мислећи на Танкосића, изговорио реченицу: „Да је мени сада мога Воје не би ја био у овоме мурдељу.“

the “Black Hand”). On the eve of World War One, and at its very beginning, he was Chief of the General Staff’s Intelligence Service. Being afraid of the subversive intentions of Colonel Apis, Regent Alexander and Prime Minister Nikola Pašić fabricated in 1917 a trial against him. He was shot in June 1917, on the outskirts of Thessalonica, together with Major Ljubomir Vulović and intelligence officer Rade Malobabić.

Vojislav Tankosić (Struga, Tamnava region, Serbia, 1881 – Trstenik, Serbia, 1915), a major in the Serbian Army, Vojvoda of the Serbian Chetnik Organization, one of the founders and leaders of the “Unification or Death” organisation, also known as the “Black Hand”. A prominent participant in the 1903 May coup d’état. At the beginning of the 20th century, he initiated and developed komitadji actions in Old Serbia, remaining very active during the Balkan Wars. In the first year of the Great War, he commanded the Rudnik Chetnik Detachment. During the invasion of Serbia in the fall of 1915, he was killed in the fighting to protect the withdrawal of the Serbian army. Considered to be a symbol of Serbian fearlessness, the enemy dug up his body to make sure he was indeed dead. It was recorded that Dragutin Dimitrijević Apis, thinking of Tankosić in his prison cell in Thessaloniki in 1917, said: “If I could count on my Voja now, I would not be in this jail.”

CABINET-PORTRAIT

Санитет на Солунском фронту

По доласку на Солунски фронт, српске војно-санитетске власти су организовале четири пољске хируршке болнице близу линије фронта, за сваку армију по две.

За Прву армију биле су II хируршка болница у Скочивиру и III пољска хируршка болница у Острову, која је била Болница шкотских жена – Јединица Америка. За Другу армију биле су одређене I пољска хируршка болница у Драгоманцима и IV пољска хируршка болница под именом др Елси Инглис, смештена између Вертекопа и Драгоманаца. Поред пољских хируршких болница, постојала су дивизијска завојишта, реконвалесцентска одељења у Водени, Микри и Зејтинлику, као и Српска болница Престолонаследника Александра Карађорђевића у Солуну, којој је уступљена зграда некадашње Хартвигове болнице.

Велики број савезничких (француских, британских и руских) санитетских установа у зони Солунског фронта био је отворен и за српске рањенике и болеснике. У француској северној Африци радиле су српско-француске болнице.

Истакнути српски лекари, од којих су неки били и начелници Санитета Врховне команде, као што су Михаило Петровић, Јордан Стајић, Роман Сондермајер, Чедомир Ђурђевић, Ђока Владисављевић, Владимир Станојевић, Александар Костић, дали су немерљив допринос раду ове важне службе у ратним условима.

Medical Services on the Salonika Front

Upon their arrival at the Salonika Front, the Serbian military-medical authorities set up four field surgical hospitals near the front line, two for each army.

For the First Army, the 2nd Surgical Hospital in Skochivir and the 3rd Field Surgical Hospital in Ostrovo, known as the American Unit of the Scottish Women's Hospital, were established. For the Second Army, the 1st Field Surgical Hospital was established in Dragomanci, and the 4th Field Surgical Hospital, named after Dr. Elsie Inglis, between Vertekop and Dragomanci. In addition to field surgical hospitals, there were also division aid stations, and convalescent centres in Voden, Mikra and Zejtinlik, as well as the Serbian Hospital of Crown Prince Alexander Karadjordjević in Thessalonica, housed in the building of the former Hartwig's Hospital.

A large number of Allied (French, British, and Russian) medical facilities in the area of the Salonika Front were open to the Serbian wounded and sick. In French North Africa, there were Serbian-French hospitals.

Prominent Serbian doctors, some of whom were also heads of the Supreme Command Medical Service, such as Mihailo Petrović, Jordan Stajić, Roman Sondermayer, Čedomir Djurdjević, Djoko Vladislavljević, Vladimir Stanojević and Aleksandar Kostić, left their mark on the work of these important services under wartime conditions.

Француска медицинска мисија у Солуну

French medical mission in Thessalonica

Српска болница „Регент Александар Карађорђевић“ у Солуну

Serbian hospital "Regent Alexander Karadjordjević" in Thessalonica

Регент Александар Карађорђевић и Анте Трумбић
у време потписивања Крфске декларације
1917. године

Regent Alexander Karadjordjević and Ante Trumbić
during the period when the Corfu Declaration of
1917 was signed

Крфска декларација 1917.

Крфска декларација је манифестациони документ који су донели и усвојили чланови српске владе и представници Југословенског одбора, састављеног превасходно од политичара и интелектуалаца избеглих из јужнословенских области под аустроугарском влашћу. После дужих расправа усвојен је заједнички текст Декларације. Основне одредбе овог документа предвиђале су оснивање Државе Срба, Хрвата и Словенаца као уставне, демократске, парламентарне монархије под династијом Карађорђевића. За Србе, Хрвате и Словенце је речено да представљају један троплемени народ који ће у новој држави живети у условима пуне равноправности. Посебно је истакнуто да ће све признате вероисповести – православна, римокатоличка и мухамеданска – имати подједнак третман. У Декларацији се инсистира на модерним и демократским принципима заснивања заједничке државе, уз присуство општег права гласа. Предвиђено је да по закључењу мира устав донесе Уставотворна скупштина. Декларацију су потписали др Анте Трумбић, као председник Југословенског одбора, и Никола Пашић, у својству председника Министарског савета и министра иностраних дела Краљевине Србије.

Анте Трумбић (Сплит, 1864 – Загреб, 1938), хрватски и југословенски политичар. Права је учио у Загребу, Бечу и Грацу, где је и докторирао. Био је адвокат у Сплиту и истакнути политички вођа Странке права у Далмацији заједно са Франом Супилом. Касније је био у предводништву Хрватске народне странке. Залагао се за сарадњу са Србима и уједињење Јужних Словена изван Хабзбуршке монархије. За време Првог светског рата био је председник Југословенског одбора и један од твораца Крфске декларације 1917. године. У првој влади Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца био је министар спољних послова. Учесник је Версајске мировне конференције. Међуратно време провео је у опозицији, залажући се за федерализам и снажно истицање хрватске посебности.

The Corfu Declaration of 1917

The Corfu Declaration was a manifesto adopted by members of the Serbian Government and representatives of the Yugoslav Committee, composed primarily of politicians and intellectuals from South Slavic areas under Austro-Hungarian rule. After lengthy discussions, the joint text of the Declaration was adopted. The basic provisions of this document envisaged the establishment of the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes as a constitutional, democratic, parliamentary monarchy under the Karadjordjević dynasty, with the three national denominations – Serbs, Croats and Slovenes –, equal before the law. Religious freedom was envisaged for all religions – Orthodox, Roman Catholic and Islam –, as well as universal suffrage. It provided for a Constituent Assembly to establish a Constitution that would be the origin of all powers. The Declaration was signed by Dr. Ante Trumbić, President of the Yugoslav Committee, and Nikola Pašić, President of the Ministerial Council and Minister of Foreign Affairs of the Kingdom of Serbia.

Ante Trumbić (Split, Croatia, 1864 – Zagreb, Croatia, 1938), was a Croatian and Yugoslav politician. He studied law at Zagreb, Vienna and Graz, where he also received his PhD. He practiced as a lawyer in Split and became a prominent political leader of the Croatian Party of Rights in Dalmatia, together with Frano Supilo. Later he became the leader of the Croatian Peasant Party. He advocated co-operation with the Serbs and the unification of the South Slavs outside the Habsburg Monarchy. During World War One, he was the President of the Yugoslav Committee and one of the creators of the 1917 Corfu Declaration. In 1918, he became foreign minister in the first government of the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes. He participated in the Versailles Peace Conference. During the period between the two wars he was in opposition, advocating for federalism and a Croatian individuality.

1) Држава Срба, Хрвата и Словенаца, познатијих и под именом јужних Словена или Југословена, биће слободна, независна Краљевина с јединственом територијом и јединственим држављанством. Она ће бити уставна, демократска и парламентарна монархија на челу са династијом Крађорђевића, која је дала доказа да се с идејама и осећајима не двоји од народа и народну слободу и вољу ставља на врх свега.

2) Држава ова зваће се: **КРАЉЕВИНА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА**. А владалац: **КРАЉ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА**.

3) Она ће имати један државни грб, једну државну заставу и једну круну. Ови државни емблеми биће састављени из наших садашњих, посебних емблема. Државна целина облежаваше се државним грбом и државном заставом. Државна застрада, као симбол јединства, истицаће се на свима надлештвима Краљевине.

4) Посебне заставе, српска, хрватска и словеначка равноправне су и могу се истицати и слободно употребљавати у свима приликама. И грбови посебни могу се исто тако употребљавати слободно у свима приликама.

5) Сва три народна имена: Срби, Хрвати и Словенци, потпуно су равноправна на целој територији Краљевине, и свако их може слободно употребљавати у свима приликама јавног живота и код свих власти.

6) Обе азбуке, ћирилица и латиница, такође су потпуно равноправне и свако их слободно може употребљавати на целој територији Краљевине. Све државне и самоуправне власти дужне су и у праву употребљавати и једну и другу азбуку, саображавајући се у томе жељи грађана.

7) Све признате вероисповести вршиће се слободно и јавно. Православна, Римокатоличка и Мухамеданска вероисповест, које су по броју следбеника најјаче у нашем народу, биће једнаке и равноправне према држави. На основу ових принципа законодавац ће се старати, да се чува и одржава Конфесионални мир, који одговара духу и прошлости целокупног нашег народа.

8) Календар треба што скорије изједначити.

9) Територија Краљевине Срба, Хрвата и

1. The State of the Serbs, Croats, and Slovenes, who are also known by the name of Southern Slavs or Yugoslavs, will be a free and independent kingdom, with an indivisible territory and unity of power. This State will be a constitutional, democratic, and Parliamentary monarchy, with the Karađorđević dynasty, which has always shared the ideals and feelings of the nation in placing above everything else the national liberty and will at its head.

2. The name of this State will be the Kingdom of the Serbs, Croats, and Slovenes, and the title of the sovereign will be King of the Serbs, Croats, and Slovenes.

3. This State will have one coat-of-arms, only one flag, and one crown.

4 The four different flags of the Serbs, Croats, and Slovenes will have equal rights, and may be hoisted freely on all occasions. The same will obtain for the four different coats-of-arms.

5. The three national denominations, the Serbs, Croats, and Slovenes, are equal before the law in all the territory of the kingdom, and each may freely use it on all occasions in public life and before all authorities.

6. The two Cyrillic and Latin alphabets also have the same rights and every one may freely use them in all the territory of the kingdom. The royal and local self-governing authorities have the rights and ought to employ the two alphabets according to the desire of the citizens.

7. All religions are recognized, and may be free and publicly practiced. The Orthodox, Roman Catholic, and Mussulman religions, which are most professed in our country, will be equal, and will enjoy the same rights in relation to the State. In view of these principles, the Legislature will be careful to preserve the religious peace in conformity with the spirit and tradition of our entire nation.

8. The Gregorian calendar will be adopted as soon as possible.

9. The territory of the Serbs, Croats, and Slovenes will comprise all the territory where our nation lives in compact masses and without discontinuity, and where it could not be mutilated without injuring the vital interests of the community. Our nation

Словенаца обухвата сву ону територију, на кој живи наш троимени народ у компактној и непрекидној маси, и она се без повреде животних интереса целине не би смела крњити. Наш народ не тражи ништа туђе: он тражи само своје и жели, да се сав, као једна целина, ослободи и уједини. И за то он, свесно и одлучно, искључује свако делимично решење свога народног ослобођења и уједињења. Наш народ поставља као једну нераздвојну целину проблем свога ослобођења од Аустро-Угарске и његовог уједињења са Србијом и Црном Гором у једну државу. По начелу слободног народног самоопредељења ни један део ове целине не може се правично одвојити и присајединити другој којој држави без пристанка самога народа.

10) Јадранско Море, у интересу слободе и равноправности свих народа, биће слободно и отворено свима и свакоме.

11) Сви грађани (држављани) на целој територији једнаки су и равноправни према држави и пред законом.

12) Изборно право за избор народних посланика за Народно Представништво, као и изборно право за општине и друге управне јединице, једнако је и опште, и вршиће се непосредним и тајним гласањем по општинама.

13) Устав, који ће после закључења мира донети Уставотворна Скупштина, изабрана на основу општег и једнаког, непосредног и тајног права гласа, биће основа целом државном животу, извор и утока свих власти и права и по њему ће се уређивати целокупни државни живот.

Устав ће дати народу и могућност да развија своје посебне енергије у самоуправним јединицама, обележеним природним, социјалним и економским приликама. Устав се има примити, у целини, у Уставотворној Скупштини бројно квилификованом већином.

И Устав и други закони, које буде донела Уставотворна Скупштина, ступају у живот када их Краљ санкционише.

Тако уједињени народ Срба, Хрвата и Словенаца састављао би државу, која би бројала око 12 милиона држављана. Она би била гаранција народне независности и свестраног народног културног напретка, јак бедем против германског надирања, неразлучни савезник свих оних културних народа и држава, које су истакле принцип права и слободе народа и принцип међународне правде, и достојан члан нове међународне заједнице.

Дано у Крфу 7/20. јула 1917. године.
Председник Југословенског Одбора.

does not ask for anything which belongs to others, and only claims that which belongs to it. It desires to free itself and establish its unity. That is why it conscientiously and firmly rejects every partial solution of the problem of its freedom from the Austro-Hungarian domination.

10. The Adriatic Sea, in the interests of liberty and equal rights of all nations, is to be free and open to all and each.

11. All citizens throughout the territory of the kingdom are equal, and enjoy the same rights in regard to the State and the law.

12. The election of Deputies to the national representation will take place under universal suffrage, which is to be equal, direct, and secret. The same will apply to the elections in the communes and other administrative institutions. A vote will be taken in each commune.

13. The Constitution to be established after the conclusion of peace by the Constituent Assembly elected by universal, direct, and secret suffrage will serve as a basis for the life of the State. It will be the origin and ultimate end of all the powers and all rights by which the whole national life will be regulated.

The Constitution will give the people the opportunity of exercising its particular energies in local autonomies, regulated by natural, social, and economic conditions.

The Constitution must be adopted in its entirety by a numerical majority of the Constituent Assembly, and all other laws passed by the Constituent Assembly will not come into force until they have been sanctioned by the King.

Thus the united nation of Serbs, Croats, and Slovenes will form a State of twelve million inhabitants. This State will be a guarantee of their national independence and of their general national progress and civilization, and a powerful rampart against the pressure of the Germans, and an inseparable ally of all civilized peoples and States. Having proclaimed the principle of right and liberty and of international justice, it will form a worthy part of the new society of nations.

Др. АНТЕ ТРУМБИЋ с. р. адвокат, посланик и вођа Хрватске Народне Странке на Далматинском Сабору, пређашњи председник општине града Сплита, пређашњи посланик за варош Задар у аустријском парламенту.

Личне приче

Трагови интиме

У вихору Првог светског рата, судбина многих појединаца и породица остала је у сенци великих догађаја: битака, масовних страдања, победа. Преписка и фотографије које откривају богат друштвени и љубавни живот једног младића, цртежи ратних предела са осећајем за лепоту природе, писма једног ратног заробљеника својој вољеној жени – све су то лични записи који приближавају мале приватне светове у којима поред патње физичке, али и оне душевне, изазване трагедијом рата, провејава упорна жеља за животом.

Панта Величковић - скицен блок

Скицен-блок и цртежи Панте Величковића, артиљеријског капетана, настали током повлачења преко Албаније и борби на Солунском фронту у периоду од 1915. до 1918. Папир, графитна оловка, дрвене бојице. Власништво Мирославе Јевтић.

Панта Величковић је био ветеран из српско-турских и балканских ратова, више пута одликован за верну службу и храброст. У Првом светском рату је био начелник Штаба I Тимочке пешадијске бригаде и командир 120. хаубичке батерије, а касније и командант Шумадијског хаубичког дивизиона. Учествовао је у борбама на Солунском фронту (западни Ветерник и чувена кота 1212).

Цртеже је прво скицирао на лицу места да би их касније, у тренуцима одмора током ратних операција, пажљиво бојио или довршавао графитном оловком. Углавном пејзажи, његови цртежи показују истанчани осећај за композицију и детаље. Поред реализма призора, аутор је у њих унео и свој субјективни доживљај природе кроз коју је пролазио. Понекад обојени лирским расположењем, ови пејзажи

Signed at Corfu, July 20, 1917, by the President of the Council and Minister of Foreign Affairs of the Kingdom of Serbia, Nikola Pasic, and the President of the Yugoslav Committee, Dr. Ante Trumbic.

Personal wartime stories

Traces of intimacy

At the outbreak of World War One, the fate of many individuals and families remained under the shadow of great events: battles, mass deaths, victories. A correspondence and photographs that reveal the rich social and love life of a young man, drawings of war zones with a sense of the beauty of nature, the letters of a prisoner of war to his beloved wife – all these are personal records that reveal small private worlds in which, in addition to the physical and also mental suffering caused by the tragedy of war, there is an enduring desire for life.

Panta Veličković - skicen blok

Sketch-block, and drawings made by artillery captain Panta Veličković during the retreat of the Serbian Army across Albania and fights on the Salonika Front in the period from 1915 to 1918. Paper, graphite pencil, wooden crayons. Property of Miroslava Jevtić.

Panta Veličković was a veteran of the Serbian-Turkish and Balkan Wars, several times decorated for faithful service and bravery. In World War One, he was Chief of Staff of the 1st Timok Infantry Brigade and commander of the 120th Howitzer Battery, and later commander of the Šumadija Howitzer Division. He participated in the fighting on the Salonika Front (western Veternik and the famous Hill 1212).

The drawings were first sketched on the spot, and later, during the rest between operations, carefully painted or finished with a graphite pencil. Basically landscapes, his drawings exhibit a refined sense for composition and detail. In addition to the realism of the scene, the author also introduced his subjective experience of the natural environment through which he passed. Sometimes coloured by a lyrical mood, these landscapes represent a valuable testimony to

представљају драгоцену сведочанство о приватном доживљају рата, о покушају да се тешка искушења ратних страхова превазиђу духовним снагама и идејом лепоте.

Капетан Милутин Војиновић

Милутин Војиновић је био учесник Првог светског рата, по чину капетан српске војске. Није успео да се повуче са српском војском преко Албаније, већ је био одведен у заробљеништво у Бугарску (логор у Пловдиву и Хаскову) где је водио дневнике и писао дописне карте својој супрузи Нерандзи Војиновић, која је рат провела у окупираном Београду.

У писмима својој жени Милутин је извештава о животу у логору, избегавајући детаље о свом нарушеном здрављу. Стално шаље поздраве и пољупце својој деци, брине се за њихово здравље и, колико може, труди се да буде укључен у живот своје породице. Неранджа је пак тек после шест месеци сазнала да јој је супруг жив и да се налази у заробљеништву у Бугарској. У писмима које му је слала обавештавала га је о тешком животу у окупираној Србији. Преко писама је сазнао и да су добили треће дете и да се породила у Крагујевцу, баш када је већи део српске војске са избеглицама кретао ка југу Србије, Косову и Метохији и Македонији.

Илкићи

У вихору Првог светског рата, судбина многих појединаца и породица остала је у сенци великих догађаја: битака, масовних страдања, победа. Таква је била и судбина српско-немачке породице Илкић из Београда.

Јован Илкић (1857–1917), био је један од најзначајнијих српских архитеката с краја 19. и почетка 20. века, међу чијим пројектима се истиче здање Народне скупштине. Био је ожењен Паулином Кнепер из Беча и имали су петоро деце: синове Павла (арх. који је завршио здање Народне скупштине по пројекту свог оца) и Ђорђа – Ђуру, и ћерке Ангелину, Јелисавету – Елу и Јованку. Идилан живот ове породице прекинут је већ током балканских ратова када се старије сестре Илкић, Јелисавета – Ела и Ангелина, прикључују санитету где раде као болничарке. Ратне страхоте тада већ смењују миран живот у породичној кући на западном Врачару, летовања у Опатији, путовања по Италији и средњој Европи.

the private experience of war and to the attempt to overcome the difficult temptations associated with war horrors by spiritual forces and the idea of beauty.

Captain Milutin Vojinović

Captain Milutin Vojinović was participant in World War One. He did not manage to retreat with the Serbian Army across Albania and was captured and taken prisoner in Bulgaria (Plovdiv and Haskovo), where he kept diary and sent cards to his wife Nerandža, who spent the war in occupied Belgrade.

In the letters he sent to her he informed her about the life in captivity, avoiding details about his deteriorated health. He sends kisses to the children, worries about their health and tries, as the circumstances allow, to be involved in their life. On the other hand, Nerandža only six months later did find out that her husband was alive and that he was in captivity in Bulgaria. In the letters she sent to him she informed him about the difficult life they were living, and that she had given birth to their third child in Kragujevac, whence they had continued to Belgrade, at the moment when the major part of the army, followed by hundreds of thousands of refugees, were making their way to southern Serbia, Kosovo and Metohija and Macedonia.

The Ilkić family

At the outbreak of World War One, the fate of many individuals and families remained in the shadow of the great events: battles, mass deaths, victories. Such was the fate of the Serbian-German family Ilkić from Belgrade.

Jovan Ilkić (1857–1917), was one of the most important Serbian architects of the late 19th and early 20th centuries, among whose projects the building of the National Assembly stands out. He was married to Pauline Knepper from Vienna and had five children: sons Paul (the architect who finished the building of the National Assembly according to his father's designs) and Djordje-Djura, and daughters Angelina, Jelisaveta-Ela, and Jovanka. The idyllic life of the family had already been interrupted by the Balkan Wars when older sisters Ilkić, Jelisaveta-Ela and Angelina joined the medical units as nurses. It was then that the peaceful life in a family house in western Vračar, with holidays in Opatija and trips to Italy and Central Europe, were replaced by the horrors of war.

Са избијањем Првог светског рата, средња ћерка Ангелина, лечећи рањенике и сама умире од тифуса већ 1914. године. Старијег сина Павла рат затиче у Бечу као студента Више техничке школе. Млађег Ђорђа – Ђуру као студента Правног факултета Српског краљевског универзитета у Београду.

Док је породица из нападнутог Београда избегла у Ниш, Ђура је мобилисан и распоређен у Трећу армију под командом генерала Павла Јуришића Штурма. Учествовао је у борбама за ослобођење Београда 15. децембра 1914. У чину наредника V пука (2. позива, 4. батаљона 2. чете), отпуштен је из Војне болнице у Нишу 16. октобра 1915. године. Након немачке и аустријске офанзиве и окупације Србије на јесен 1915. био је, као и многи сународници, заробљен и интерниран прво у Будимпешти, да би од маја био пребачен у један од највећих логора за ратне заробљенике у Аустрији – Ашах. Ту га је у фебруару 1917. затекла и вест о очевој смрти у логору у Нежидеру. Све време је водио преписку са члановима породице, али, због цензуре, у њој недостају информације о стварном стању у логору. Знамо да је био болестан и да је у априлу 1917. пребачен у Маутхаузен, где је чекао на размену ратних заробљеника. Следећа дестинација је била Италија, где је доспео вероватно преко Швајцарске у организовану размену Црвеног крста. У септембру те године је у Риму, смештен при Српском посланству, вероватно након лечења у некој од војних болница у Италији. У Риму је упознао Клару (Лару), а о њиховој нежној романси сведоче њена бројна писма која му је слала након његовог одласка у Ницу, а потом и Париз (од 1. октобра до краја децембра 1917). У Француској је, као и многи српски војници, остао и након завршетка рата, да би као стипендиста српске владе завршио студије – Правни факултет у Поатјеу.

На свим путовањима тих ратних година, лечећи се у војним болницама, Ђура Илкић је стекао широк круг познаника из кога су се изродила и нека права пријатељства и љубави. Преписка коју је Ђура Илкић водио како са члановима своје породице, мајком Паулом и сестрама Елом и Јованком, тако и са бројним пријатељима открива нам другу страну ратних сукоба – када, као нека врста одговора на смрт, рањавања, мржњу и патњу, постоји упорна потреба да се живи, радује, воли...

With the outbreak of World War One, the middle daughter Angelina, bearing the wounded, succumbed to typhoid fever and died in 1914. The elder son Paul was in Vienna as a student at the Higher Technical School, while the younger son Djordje-Djura was a student at the Law Faculty of the Serbian Royal University in Belgrade.

While the family from the assaulted Belgrade fled to Niš, Djura was mobilized and deployed in the Third Army under the command of General Pavle Jurišić Šturm. He participated in the battles for the liberation of Belgrade on 15 December 1914. With the rank of Sergeant of the Vth Regiment II (4th Battalion of the 2nd Company), he was released from the Military Hospital in Niš on 16 October 1915. After the German and Austrian offensive and occupation of Serbia in the autumn of 1915, he, like many of his compatriots, was captured and interned first in Budapest, and then, in May, transferred to one of the largest prison camps in Austria – Aschach. It was there that in February 1917 he learned about his father's death in the camp in Neusiedl. He kept up a correspondence with family members all the time, but owing to censorship, information is missing about the actual situation in the camp. It is known that he was sick and that in April 1917 he was transferred to Mauthausen, where he was waiting for the exchange of prisoners of war. The next destination was Italy, which he most likely reached through Switzerland in an organized exchange of the Red Cross. In September of that year, he was in Rome, situated at the Serbian Embassy, probably after treatment at a military hospital in Italy. There he met Clara ("Lara"), whose numerous letters, written to him after his departure to Nice and then to Paris (from 1 October to December 1917), testify to their touching romance. Like many Serbian soldiers, he remained in France after the war to complete the Faculty of Law in Poitiers as a Serbian government scholarship.

On all his journeys during the war years receiving treatment in military hospitals, Djura Ilkić gained a wide circle of acquaintances, out of which some true friendships and loves emerged. The correspondence he conducted with family members, mother Paula and sisters Ela and Jovanka, as well as with numerous friends, reveal to us the other side of the war conflict – when, as some kind of response to wounds and deaths, hatred and suffering, there arises a persistent need to live, rejoice, love...

Ђура Илкић у униформи (десно) са пријатељем;
Француска 1918

Djura Ilkić in uniform (on the right) with a friend;
France 1918

Срби у заробљеничким и интернирским логорима у Првом светском рату

Током Првог светског рата стотине хиљада српских војника и цивила налазило се у заробљеничким и интернирским логорима у Аустроугарској и Немачкој, као и у Бугарској и Турској. Само у Аустроугарској било је око 150.000 заробљених српских војника и најмање 50.000 цивилних интернираца из Србије. Од овог броја умрло је око 50.000 војника и око 20.000 цивила, што говори о нечовечним условима живота у тим логорима, у којима је владала глад. Заробљеници и интернирци су често терани на тежак присилни рад, па и у зонама ратних дејстава на италијанској и руској граници. Међу цивилима су се, противно женевским конвенцијама, налазиле и жене, деца и старци.

Установљено је десетак великих и на стотине малих логора, међу којима су најпознатији: Нађмеђер, Болдогасон, Арад, Шопронџек, Нежидер, Ашах, Маутхаузен, Браунау, Брумов, Хајнрихсгрин (Јиндрховице), а велики логор за српске цивиле са подручја Босне и Херцеговине налазио се у Добоју. Осим Добоја, огроман број Срба из БиХ, Црне Горе, Славоније, као и са територије данашње Војводине, а нарочито из Срема и Баната, отеран је у бројне логоре широм Хабзбуршке монархије.

У Бугарској су ратни заробљеници и интернирци били затворени, уз радну обавезу, у многим логорима, међу којима се најчешће помињу они у Софији, Горњој Џумаји, Пловдиву, Сливену, Плевни, Рушчуку, Варни, Хаскову и Горњем Пањичеву.

Serbs in detention and internment camps in World War One

During World War One, hundreds of thousands of Serbian soldiers and civilians were taken to detention and internment camps in Austria-Hungary and Germany, as well as in Bulgaria and Turkey. In Austria-Hungary alone, there were about 150,000 captured Serbian soldiers and at least 50,000 civilian internees from Serbia. Out of this number, around 50,000 soldiers and 20,000 civilians died, which speaks of inhumane conditions of detention. Prisoners and internees were often subject to malnutrition, punishments and methodical exploitation. They were also forced to work, quite often on projects related to the war effort, such as in the war zones on the Italian and Russian borders. Contrary to the Geneva Conventions, women, children and the elderly were also made prisoner.

A dozen large and hundreds of small camps were set up, including at Nagymegyer, Boldogasszony, Arad, Sopronnyék, Nézsider, Aschach an der Donau, Mauthausen, Braunau am Inn, Brunn am Gebirge, and Heinrichsgrün, while a large camp for Serbian civilians from Bosnia and Herzegovina was set up in Doboj. Apart from Doboj, a great number of Serbs from Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Slavonia, and the territory of present-day Vojvodina, particularly from Srem and Banat, were taken to camps across the Habsburg Empire.

In Bulgaria, prisoners of war and internees were imprisoned, and forced to work in many camps, of which the most infamous were in Sofia, Gorna Dzhumaya, Plovdiv, Sliven, Pleven, Ruschuk, Varna, Haskovo and Gorno Panicharevo.

Српски војници у бугарском заробљеништву;
логор Хасково

Serbian soldiers in Bulgarian concentration;
camp Haskovo

Српске избеглице

Одмах после сузбијања тифуса у Србији крајем лета 1915. године, знало се да ће Аустро-Угарска и Немачка отпочети нови талас напада на Србију. Тада су започеле припремне радње на померању становништва, које се у још већем броју него 1914. године кретало у правцу јужно од Београда.

Избеглице су се кретале у неколико праваца. Велики број цивила повукао се иза српских одбрамбених линија, део је преко Македоније ушао у Грчку, један део је, после уласка Бугара у Зајечар и Неготин, прешао у Румунију, док је највећи број био концентрисан на Косову и Метохији. У новембру 1916, они су заједно са српском војском били принуђени да напусте тло отаџбине. Укупан број избеглица кретао се између 60.000 и 100.000 лица.

По доласку у Скадар, српска влада је проблем избеглица поверила Министарству унутрашњих дела. Ту је организован попис пристиглог становништва, пријем плата и пружање помоћи. Израђени су спискови деце коју је требало послати на школовање у иностранство, вршила се додела путних докумената – пасоша, и прикупљала се преостала архива... У Св. Јовану Медовском, бригу о избеглицама преузео је пуковник Милан Недић, а поред њега и британски адмирал Трубриџ, француски генерал Мондесир, Црногорац Бора Ђурашковић и српски просветни инспектор Светозар Томић.

Део војске и цивила прешао је на територију Грчке, без обзира што односи са њом нису били регулисани. Грчка је прихватила око 20.000 српских избеглица и о њима водила бригу до краја рата, па и нешто доцније. Избеглички центри су формиран у Солуну, у коме се налазило преко 8.000 избеглица, у Водену (3.100), Лерину (око 4.000), као и у Малом Карабурму, Микри, Соровићу, Јенице Вардару, Лутри, Волосу, Атини и другим местима. Избеглица је било и у тридесетак километара од грчке границе удаљеној Корчи. У њима су отворене бројне школе и гимназије, организовани разни течајеви, као и деље сиротиште, а избеглице су се запошљавале и покушавале да живе од свог рада.

На ове просторе су пристигле избеглице из Србије и тек ослобођених крајева Македоније. После бугарског бомбардовања Битоља, становништво тог града се скоро потпуно иселило на просторе према Солуну. Логор у Солуну је бринуо о

Serbian refugees

Immediately after the suppression of typhus in Serbia at the end of the summer of 1915, it was apparent that Austro-Hungary and Germany would start a new wave of attacks on Serbia. It was then that preparations began for the relocation of the population, which was moving towards the south of Belgrade in amounts that exceeded those in 1914.

The refugees were moving in several directions. A large number of civilians retreated behind the Serbian defense lines, some of them went to Greece through Macedonia, and another part to Romania, after the entrance of the Bulgarian troops into Zaječar and Negotin, while the largest number was concentrated in Kosovo and Metohija. In November 1916, along with the Serbian army, they were forced to leave the fatherland. The total number of refugees amounted to between 60,000 and 100,000 persons.

Upon their arrival in Shkodra, the Serbian Government entrusted the question of refugees to the Ministry of Internal Affairs, which organized the registration and reception of wages of the newly arrived population, and provided other assistance. In addition, the Ministry made lists of children who were to be sent for further schooling abroad, worked on issuing travel documents, and collected what remained of the state archives ... In St. Giovanni de Medoua, the responsibility for the care of the refugees was assumed by Colonel Milan Nedić, the British Admiral Troubridge, the French General Montdésir, Bora Đurašević from Montenegro and Svetozar Tomić, the Serbian school inspector.

Part of the army and civilians moved to Greek territory, regardless of the fact that the two countries had not regulated their relationship. Greece accepted about 20,000 Serbian refugees and took care of them until the end of the war, and even later. Refugee centers were established in Thessaloniki, which hosted over 8,000 people, in Voden (3,100), Lerin (around 4,000), as well as in Mali Karaburun, Mikra, Sorovich, Yenidze Vardar, Korçë, Lutra, Volos, Athens and elsewhere. In these places, they opened primary and grammar schools, as well as children's orphanages, and organized various courses. The refugees also found employment there, trying to make a living on their own.

All these areas accepted refugees from Serbia and

избеглицама и преко њега се после рата вршила репатријација.

На Крф је дошао део војске, чланови Владе, Скупштине, државни службеници са породицама, као и део избеглица. Пренет је и део државне архиве. Српска влада је функционисала као влада у избеглиштву, а Крф је био најсигурнији и простор територијално најближи Србији. У току рата променило се пет влада на чијем челу је био Никола Пашић. Министар унутрашњих дела у првом периоду био је Љубомир Јовановић, а просвете Љубомир Давидовић, кога је 1917. заменио Милош Трифунковић. Они су, уз српског посланика Миленка Веснића у Паризу, Мирослава Спалајковића у Петрограду, Јована Јовановића у Лондону и касније Љубомира Михаиловића у Вашингтону и главног комесара за српске избеглице у Паризу др Светолика Радовановића, били кључне личности које су се током рата бавиле питањем избеглица.

Убрзо по доласку на Крф, на острву су, због недостатка простора, остали само најважнији представници државе са породицама, док је избеглице, на основу договора са француском владом, требало да се пребаце на Корзику – у Ајачо, Бастију, Бокоњано, Учијану, Кијаварију, Пјану... Убрзо су сви капацитети предвиђени за прихват Срба били попуњени. Живот је прилагођен новим условима, отворене су школе, обданишта, радна места, а стране мисије су пружиле помоћ у отварању стационара и болница.

Од 1916. године, ради даљег лакшег регулисања формалноправних односа избеглих лица, Комесаријат у Паризу је формирао мрежу комесара и делегата, као и колонија и азила. Његово Просветно одељење, на челу са академиком Јованом Жујовићем, водило је рачуна о школовању деце у европским земљама и Русији.

Под надлежност Комесаријата спадала су сва избегла лица која су се налазила у Француској, укључујући Корзику и северну Африку, Грчку и Италију, а о избеглима су бринула и посланства у Швајцарској, Енглеској, Русији и Америци.

Француска је у пролеће 1915. донела одлуку да одобри прихват најпре само српских ученика. Сви државни објекти су већ били пуну савезничке војске која је вршила припреме за одлазак на фронт. Обојели Срби су смештени у привремене болнице по школама, а остали су распоређени по колонијама или у приватном смештају у многим

the recently liberated regions of Macedonia. After the bombing of Monastir (Bitola) by the Bulgarians, the local population moved almost completely to Thessaloniki. The camp organized there took care of the refugees, and was in charge of the repatriation carried out after the war.

Part of the army, as well as the Serbian political leadership and a great number of refugees, established their residence on the island of Corfu, the territory closest to Serbia to offer safety. The Serbian Government, which functioned as a government-in-exile and was reorganized five times during the war, was headed by Prime Minister Nikola Pašić. Ljubomir Jovanović was Minister of Internal Affairs and Ljubomir Davidović Minister of Education, replaced in 1917 by Miloš Trifunović. The key figures dealing with the refugees during the war were the Serbian ambassadors Milenko Vesnić in Paris, Miroslav Spalajković in St. Petersburg, Jovan Jovanović in London, and, later on, Ljubomir Mihailović in Washington, with Dr. Svetolik Radovanović in Paris as General Commissioner for Serbian Refugees.

Shortly after the arrival at Corfu, the refugees were transferred to Corsica because of the lack of accommodation on the island, with only the highest state officials and their families remaining. As agreed with the French Government, the towns of Ajaccio, Bastia, Bocognano, Ucciani, Chiavari, and Piana gave shelter to the Serbs, who soon adapted to the new conditions, opened schools and kindergartens and found jobs. With the help of foreign missions, dispensaries and hospitals were opened as well.

From 1916, in order to facilitate the legal status of refugees, the Commissariat in Paris formed a network of commissioners and delegates, as well as of colonies and asylums. Its Department of Education, headed by Academician Jovan Žujović, took care of the education of children in European countries and Russia.

The Commissariat had jurisdiction over all Serbian refugees in France, including Corsica and North Africa, Greece and Italy. The refugees were also taken care of by the Serbian embassies in Switzerland, Great Britain, Russia and the United States of America.

In the spring of 1915, France decided to accept Serbian students only. All state facilities had already been occupied by Allied soldiers preparing for deployment to the front. The sick Serbs were

мањим и већим местима у читавој земљи.

У Француску је премештена Народна банка, војне делегације и друге институције. Затим и представници трговачке, службеничке и радничке коморе који су за своје раднике ослобођене војске (углавном инвалиде) почели да обезбеђују посао како би могли самостално да се издржавају. Ту је радила и Српска банка. Да би могла да функционише у избеглиштву, српска влада је, поред новца којим је располагала, користила и кредите које је добијала од влада Француске, Енглеске и Русије.

У Француској се налазио и војни делегат Душан Стефановић. На сваких шест месеци вршени су војни прегледи избеглих, од којих су они војно способни упућивани на Солунски фронт. У Паризу је радила и Комисија за народно здравље, на челу са др Суботићем.

Надлежности су биле подељене на северни део, од Лиона до Бордоа, са седиштем у Паризу, и јужни део, са делегацијом у Марсеју. Преко Париза су ишла главна саопштења и наређења, а преко Марсеља углавном финансијске трансакције, плате, регулисање војног стажа и остала потраживања.

Утврђено је да се током Првог светског рата у француским школама образовало близу 4.000 српских омладинаца. Така је било у Паризу, Лиону, Бордоу, Вореу, Мондефону, Сент-Етјену, Драгињону, Кану, Ници, Болијеу, Тулону, Туру, Бомон де Ламонју, бањи Виши, Саланшу... У Жозију је био стациониран Ђачки батаљон, састављен од омладинаца који су после школовања одлазили на Солунски фронт. Министар просвете Љуба Давидовић је издејствовао да се учитељи и професори ослободе војне дужности.

Велику помоћ око организације избеглица учинило је Француско-српско друштво. Поред посланика Веснића, једно време ту су били и истакнути припадници српске интелигенције попут Станоја Станојевића, Александра Белића, Јована Радоњића, Тихомира Ђорђевића, Ђорђа Станојевића, Михаила Гавриловића, Светислава Петровића, Јована Цвијић, Б. Петронијевића, Косте Куманудија и других, који су својим ангажовањем успели да обавесте јавно мњење о трагичној ситуацији у којој се Србија нашла.

Укупан број избеглица у Француској износио је преко 17.000 људи. Број српских избеглица је био тако велики да је,

stationed in temporary hospitals organized in the schools, while the rest were scattered in colonies or in private accommodation throughout the country.

It was to France that the National Bank, the military delegations and other state institutions were moved. France also gave shelter to the Chamber of Commerce and the representatives of the civil servants and worker's associations, which provided jobs to their workers who were exempted from military service (mostly disabled). The Serbian Bank was also moved to France. To finance its work in exile, the Serbian government, in addition to the money at its disposal, made use of loans received from the governments of France, England and Russia.

Dušan Stefanović, the Serbian military delegate, was also stationed in France. Every six months, the refugees underwent medical examinations, and those fit for military service were sent to the Salonika Front. Paris housed the Commission of Public Health, led by Dr. Subotić.

As regards the competencies, the territory of France was divided between the northern part, from Lyon to Bordeaux, with its headquarters in Paris, and the southern part, with the seat in Marseilles. All reports and orders were sent through Paris, while financial transactions, payrolls, regulation of military service and other receivables were done mainly through Marseilles.

It has been established that around 4,000 Serbian students were educated in French schools during World War One. They were settled in Paris, Lyon, Bordeaux, Vorrepe, Mont-Dauphine, Saint-Etienne, Draguignan, Cannes, Nice, Bollet, Toulon, Tour, Beaumont de Lomagne, Vichy, Salans...

The famous Student Battalion, composed of young people who were sent to the Salonika Front after completing their education, was stationed in Jausiers. Ljuba Davidović, Minister of Education, ensured that teachers and professors were exempted from the military.

Great support to the refugees was given by the Franco-Serbian Society. In addition to Ambassador Vesnić, it also included prominent Serbian intellectuals, such as Stanoje Stanojević, Aleksandar Belić, Jovan Radonjić, Tihomir Djordjević, Djordje Stanojević, Mihailo Gavrilović, Svetislav Petrović, Jovan Cvijić, B. Petronijević, Kosta Kumanudi and

уз сагласност француског Министарства унутрашњих дела, одобрен њихов прихват у Тунису, Алжиру и Мароку. Истим бродовима којим су почетком 1916. године пребацивани са албанске обале на Крф, у Африку је стигло преко 60.000 српских војника и око 3.500 избеглица. Војници су због болести и исцрпљености упућени на опоравак, а у северној Африци је била главна база за обуку и снабдевање војске храном и муницијом.

Одређен је делегат за Тунис и Алжир, који је водио рачуна о колонијама, болницама и колеџима и мањим избегличким насељима. Колоније су се налазиле у Бизерти, Филипвилу, Сакамоди, Жарден д'Есеју, Богни, Марс-ел-Кабрију, Медеји, Мезон Кареу, Акуну, Пирету, Бен Шикаоу, Тизи Ренифуу и Орану. Болнице су се налазиле у Мустафи и Кап Матифу, а колеџи у Алжиру, Сетифу, Тунису, Мостаганему, Сиди Бел Абесу, Шабе Колу, Милијани и Виривилу.

Северна Африка је значајно помагала српској војсци више од три године. Ту је крај рата дочекало неколико хиљада српских избеглица и ратних инвалида.

Српске избеглице су уточиште нашле и у другим земљама Европе, у којима је од раније живео изванредан број Срба. У Великој Британији је прихваћено око 400 српских ученика, а бригу о њима преузело је посланство на чијем челу је био Јован Јовановић Пижон. У Британији су се налазили угледни српски интелектуалци и високи црквени достојанственици, међу којима су посебно били ангажовани Павле Поповић, Јосиф Џвијовић и Николај Велимировић. Организовано је више изложби, штампано много значајних чланака и књига дела, објављиване су новине на српском језику. Српских избеглица је било у Лондону, Бирмингему, Глазгову, Единбургу, Манчестеру, Ридингу, Кембриџу, Оксфорду, Кардифу, Абердину, Дандију, Ченделсфорду. Српских избеглица је било и у Швајцарској. О њима се старао тамошњи конзулат у коме је почасни конзул био Никола Поповић, а тек 1917. Србија је отворила своје посланство у Берну, на челу са др Славком Грујићем.

У Женеви је било преко хиљаду српских избеглица свих сталежа и разних професија, али углавном оних имућнијих. Срба је било и у Цириху, Лозани, Берну и Ношателу. Нарочито добро је била организована омладина, која је формирала више студентских удружења: „Штросмајер“ и „Уједињење“ у Цириху, „Вилу“ у Женеви, „Скерлић“

others, whose dedicated engagement attracted the attention of the public opinion to the tragic situation in which Serbia found herself.

The total number of refugees in France amounted to over 17,000 people.

As the number of Serbian refugees was so large, the French Ministry of Internal Affairs arranged for their reception in French colonies in North Africa – Tunisia, Algeria and Morocco. The same ships used in early 1916 for the transport of the Serbs from the Albanian coast to Corfu, transferred over 60,000 Serbian soldiers and about 3,500 refugees to Africa, where sick and exhausted soldiers were sent to obtain adequate medical treatment. The principle training center and food and ammunition supplies for the army were situated in North Africa.

A special delegate was assigned to take care of colonies, hospitals and colleges for refugees in Tunis and Algeria. Colonies were settled in Bizerte, Philippeville, Sakamoda, Jardin d'Essais, Bogna, Mers El Kebir, Médéa, Maison Care, Aknun, Piret, Ben Šikaou, Tiza Renifue and Oran. Hospitals were in Mustapha and Cap Matifou and colleges in Algiers, Setif, Tunis, Mostaganem, Sidi Bel Abbès, Shabe Kolu, Miliana and Viriville.

Several thousands of Serbian refugees and war invalids saw the end of the war in North Africa, which had been providing significantly for the Serbian army for more than three years.

Serbian refugees found shelter throughout Europe, especially in countries with Serbian communities. Great Britain received around 400 Serbian students, care for whom was assumed by the Serbian Embassy with Jovan Jovanović Pižon at its head. Prominent Serbian intellectuals and church dignitaries, among whom Pavle Popović, Josif Cvijović and Nikolaj Velimirović particularly, were active in Britain. They organized several exhibitions, published articles and books, and issued newspapers in the Serbian language. The refugees from Serbia were settled in London, Birmingham, Glasgow, Edinburgh, Manchester, Reading, Cambridge, Oxford, Cardiff, Aberdeen, Dundee, and Chandler's Ford.

The Serbian Consulate in Switzerland, led by Honorary Consul Nikola Popović, took care of the Serbian refugees who had fled there. It was only in 1917 that Serbia opened her Embassy in Berne, under Dr. Slavko Grujić.

у Лозани. У Швајцарској се налазило и седиште српског Црвеног крста, на чијем челу је био др Јеврем Жујовић, и српски Прес биро.

У Русији је и пре Првог светског рата живело неколики хиљада Срба. После 1916, у Одесу и Јелисаветград дошло је око 2.000 избеглица из Зајечара, које су се до тада налазиле у логорима у Румунији у којима су владали јако тешки услови. Дански Црвени крст је 1918. евидентирао око 5.000 избеглих Срба који су живели у Петрограду, Москви, Кијеву. После Октобарске револуције, кренули су железнички конвоји из свих руских европских градова ка Сибиру. Срби су се упутили ка Самари, Омску, Томску, Чељабинску. Формирали су свој одбор, а бригу о њима водио је новопостављени инспектор за избегличка питања Милош Московљевић и делом амерички Црвени крст. У веома компликованој ситуацији у којој су се српске избеглице нашле на путу на коме је било много војски – руских, чешких, југословенских добровољаца и осталих – стигли су до Владивостока, а један број је продужио у Шангај.

По завршетку рата, избеглице, припадници добровољаца и остали враћали су се у отаџбину преко Финске и Шведске, али и преко Румуније. Неке српске избеглице су из Шангаја преко Синаја враћене у логоре у Солуну и Дубровнику, а одатле за отаџбину.

Председник Америке Вудро Вилсон био је добар пријатељ са Михајлом Пупином, који се током Првог светског рата скоро потпуно посветио прикупљању прилога и помоћи српским избеглицама и добровољцима. Под његовим утицајем, Вилсон је 1918. успео у Конгресу да издејствује несметани улазак српских избеглица у Америку.

„Војници, коморције и избеглице као некакве авети, потамнеле и измршале до костију, са лицем обраслим у длакама и погледом патње, у дроњавом оделу и подераној одећи, лутају по цео дан и траже хлеба...” (Др Влада С. Станојевић, Преко Албаније на острво смрти, Београд 1921. 16-17.)

Over a thousand Serbian refugees of all classes and professions, but predominantly the more affluent ones, were settled in Geneva, as well as in Zurich, Lausanne, Berne and Neuchatel. The young Serbs were gathered into several student associations: 'Strossmayer' and 'Unification' in Zurich, 'Fairy' in Geneva, and 'Skerlić' in Lausanne. The Serbian Red Cross, led by Dr. Jevrem Žujović, and the Serbian Press Bureau, had their seats in Switzerland during the war.

Before World War One, several thousand Serbs were already living in Russia. After 1916, about 2,000 refugees from Zaječar, previously settled in camps in Romania, came to Odessa and Yelisavetgrad. In 1918, the Danish Red Cross registered about 5,000 Serb refugees who lived in St. Petersburg, Moscow, and Kiev. After the October Revolution, the railway convoys from numerous European Russian cities were sent to Siberia, taking, among others, Serbs to Samara, Omsk, Tomsk, and Chelyabinsk. They formed their own committee, and were also taken care of by Miloš Moskovljević, the newly appointed Inspector for Refugees, and partly by the American Red Cross. In the very complicated situation in which the Serbian refugees found themselves on their journey, meeting Russians, Czechs, Yugoslav volunteers and others, they arrived in Vladivostok; a certain number went far further – to Shanghai.

After the war, the refugees, volunteers and others returned to Serbia, through Finland and Sweden, or via Romania. From Shanghai, some of them returned via Sinai to the camps in Thessaloniki and Dubrovnik, and from there to the fatherland.

American President Woodrow Wilson was a great friend of Mihajlo Pupin, who was passionately dedicated to raising contributions and assistance for Serbian refugees and volunteers during World War One. Thanks to Pupin's efforts, in 1918 Wilson succeeded in obtaining permission from Congress for the unobstructed entry of Serbian refugees to the United States.

„Like ghosts, the soldiers, supply convoys and refugees, darkened, and thin as skeletons, their faces covered with hair and with an aspect of suffering, wander all day in worn-out clothes, looking for bread...” (Dr. Vlada S. Stanojević, „Across Albania to the island of death”, Belgrade 1921, pp. 16–17).

Српска војна музика у Бизерти, Африка

Serbian military band in Bizerte, Africa

Војна музика

Драгутин Ф. Покорни (Чермаковице, Чешка, 1868 – Београд, Југославија, 1956), композитор и диригент чешког порекла, у Прагу је студирао на Конзерваторијуму за музику. Долази у Србију и од 1899. године је капелник у Ваљеву, Нишу, Приштини, Скопљу... Учествовао је у свим ратовима од 1912. до 1918. године. Као и остале дивизијске музике, Музика Коњичке дивизије, са капетаном I класе Драгутином Покорним на челу, изгубила је бројне чланове приликом преласка преко Албаније. Почетком 1916. године, осим у Грчку, Резервне трупе и подофицирске школе, односно Десети пешадијски кадровски пук у чијем саставу је била и Музика Коњичке дивизије, послате су у француску колонију Тунис. Наступали су и у Алжиру и Мароку. Покорни је све време дириговао, а приходе од концерата су углавном давали у добротворне сврхе за болеснике и рањенике. Током Великог рата, 1917. године, настала је његова композиција за војни оркестар под називом „Африкијада“. Био је дугогодишњи диригент Народног позоришта у Београду. Компонувао је већи број маршева.

Станислав Бинички (Јасика код Крушевца, Србија, 1872 – Београд, Југославија, 1942), композитор и диригент. Музичко образовање стекао је у Минхену. Оснивач је Београдског војног оркестра и Музике Краљеве гарде, а са Стеваном Мокрањцем и Костом Манојловићем и Српске музичке школе. Током Првог светског рата, са Музиком Краљеве гарде приређивао је концерте на Крфу, у Солуну и широм Француске са великим успехом. Осим прве српске опере „На уранку“, компоновао је и музику за популарни „Марш на Дрини“.

Military music

Dragutin F. Pokorný (Čermákovice, Czech Republic, 1868 – Belgrade, Yugoslavia, 1956), a composer and conductor of Czech origin, who had studied at the Conservatory in Vienna. He arrived in Serbia, and from 1899 was Kapellmeister in Valjevo, Niš, Priština, Skopje... He participated in all the wars between 1912 and 1918. Like other military orchestras, the Band of the Cavalry Division, with Captain 1st Class Dragutin Pokorný as Kapellmeister, sustained heavy losses during the withdrawal across Albania. At the beginning of 1916, the Band was sent to the French colony of Tunisia, together with reserve troops and schools for non-commissioned officers. In addition to playing in Tunisia, it also staged various musical performances in Algeria and Morocco. Pokorný conducted always, and the concert revenues were mostly given to charity for the sick and wounded. In 1917, he composed “Afrikijada”, a composition for military orchestra. He was a conductor of the Royal Serbian National Theater in Belgrade, and composed a series of marches.

Stanislav Binički (Jasika near Kruševac, Serbia, 1872 – Belgrade, Territory of the Military Commander in Serbia, 1942), a composer and conductor. He studied music in Munich. He was the founder of the Belgrade Military Orchestra and the Royal Guard Music, and of the Serbian Music School, together with Stevan Mokranjac and Kosta Manojlović. During World War One, he staged musical performances with the Royal Guard Music in Corfu, Thessalonica and throughout France with great success. In addition to the first Serbian opera “At Dawn” (Na uranku), he also composed music for the popular “March on the Drina”.

Рат „пером и речју“ – интелектуалци у Великом рату

Док су на линијама фронта вођене тешке рововске борбе, употребљавано ново оружје и испробаване ратне тактике, иза линија фронта у великим центрима Европе, а посебно Паризу, Лондону и Риму, српски интелектуалци су водили „рат пером и речју“. Још од Нишке декларације (1914) постало је јасно да ће велики утицај на реализацију српских ратних циљева имати мисли најшколованијих Срба. Тада је Јован Цвијић за потребе српске владе израдио карту југословенског простора и написао расправу Јединство Југословена, а Србија се укључила у „борбу научних аргумената“. У прве мисије отиснули су се Љубомир Стојановић, Александар Белић и Станоје Станојевић у Петроград, Драгољуб Аранђеловић и Коста Стојановић у Рим, а Божидар Марковић у Женеви. На почетку Великог рата, српски интелектуалци очекују да Србију заштити православна и словенска Русија, а упоредо показују већа очекивања од Француске, која постаје ослонац након револуције у Русији 1917. године. Велика Британија била је значајна за подршку Србији посебно од периода када је Одбор југословенске емиграције из Рима преко Париза прешао у Лондон и када је Јовану Цвијићу, Богдану и Павлу Поповићу, а касније и Јовану Жујовићу, поверено да буду у вези са овим телом. У Великој Британији и САД мисију је имао и владика Николај Велимировић. Америчка јавност је захваљујући активностима Михајла Пупина постепено анимирана и почела да показује емпатију према Србима, прикупљани су новчани прилози и хуманитарна помоћ, а 28. јула 1918. године на Белој кући се завијорила српска застава. У Француској је деловала неформална група „српских пријатеља“, коју су чинили Албер Мале, професор српског краља Александра Обреновића, Шарл Лоазо, дипломата, публициста и зет угледне породице Војиновић, Огист Говен, уредник *Le Journal des débats* и универзитетски професори Виктор Берар, Ернест Дени и Емил Оман. Они су сарађивали са Миленком Веснићем, Јованом Жујовићем, Гргуром Јакшићем и Милетом Новаковићем, а главни покретач и координатор српске „научне пропаганде“ био је Јован М. Јовановић. Резултат њиховог заједничког рада били су чланци, књиге, јавни говори и организација Српског дана. Кроз рат иза линије фронта обликовани су односи Србије

Waging war with the pen and the word – Intellectuals in the Great War

While heavy fighting on the front lines was being conducted, new weapons used and new war tactics introduced, Serbian intellectuals were waging “war with the pen and the word” behind the front lines, in the major European centers, especially in Paris, London and Rome. Ever since the Niš Declaration of 1914 was issued, it became clear that the most learned Serbs would have a major impact on the achievement of the war objectives of Serbia. It was then that Jovan Cvijić made a map of the Yugoslav territories for the Serbian government and wrote the treatise “The Unity of the Yugoslavs” (*Jedinstvo Jugoslovena*), and Serbia joined the struggle on the field of science. Outstanding intellectuals were sent on such missions, among them Ljubomir Stojanović, Aleksandar Belić and Stanoje Stanojević to Petrograd, Dragoljub Arandjelović and Kosta Stojanović to Rome, and Božidar Marković to Geneva. At the beginning of the Great War, Serbian intellectuals expected Serbia to be protected by Russia, as the greatest Orthodox and Slav power. At the same time, they expected even more from France, which had become a support since the 1917 revolution in Russia. Great Britain’s role in supporting Serbia was also important, especially since the Yugoslav Committee in Rome moved via Paris to London, and when Jovan Cvijić, Bogdan and Pavle Popović, and later Jovan Žujović, were entrusted to work with this Committee. The UK and USA saw the activities of Bishop Nikolai Velimirović, while the American public, thanks to the activities of Michael Pupin, started to show empathy towards the Serbs, raising funds and offering humanitarian aid; on 28 July 1918, the Serbian flag flew over the White House. An informal group of “Friends of Serbia” was active in France, comprising Albert Malet, professor of the Serbian King Alexander Obrenović, Charles Loiseau, a diplomat, publicist and son-in-law of the prominent Vojinović family, Auguste Gauvain, the editor of “*Le Journal des Débats*”, and university professors Victor Bérard, Ernest Denis and Emile Haumant. They collaborated with Milenko Vesnić, Jovan Žujović, Grgur Jakšić and Mile Novaković, while the moving spirit and coordinator of Serbian “scientific propaganda” was Jovan M. Jovanović. Their joint work resulted in a series of articles, books, public speeches and the organization of Serbia Day. Throughout the war, relations between Serbia and the Great Powers were shaped behind the front

и великих сила, а реализована је и југословенска идеја. Научни аргументи изнети преко штампе, брошура и књига досегли су моћ и утицај и били „оружје фронта пропаганде“, где су „ратне операције“ трајале и након 1918. године.

Јован Јовановић Пижон (Београд, 1869 – Охрид, 1939), дипломата, политичар и писац. Школовао се у Београду и Паризу, где је завршио студије права. Дипломатску каријеру је започео у Софији 1903, службујући касније у Атини, Каиру, Цетињу, Скопљу, и Бечу. Кратко време био је министар иностраних дела 1912. Почетак Великог рата га је затекао на дужности посланика у Аустроугарској. Потом је на месту помоћника министра иностраних дела Николе Пашића. У том својству је прешао Албанију са српском војском и владом. Представник је Краљевине Србије у Лондону од 1916. до 1919, а потом у Вашингтону. Између два рата налазио се на челу Земљорадничке странке.

Љубомир Михаиловић (Београд, 1874 – Београд, 1957), дипломата од каријере, образовао се у Београду и Паризу. Правник по струци, био је запослен у српским дипломатским представништвима у Цариграду, Скопљу и Битољу. У време балканских ратова и у првој години Великог рата отправник је послова у Риму. У периоду од 1915. до 1916. био је посланик на Цетињу, да би 1917. и 1918. био први српски посланик у САД. Због концепцијских разлика у односу на политику српске владе, смењен је и пензионисан 1. јула 1918. године.

Миленко Веснић (Дунишћи код Сјенице, 1863 – Париз, 1921), српски дипломата, политичар, писац правних текстова. Школовао се у Краљеву, Београду, Минхену, Лајпцигу и Паризу. Усавршавао се у Русији, Холандији и Шведској. Био је професор међународног права на београдској Великој школи. Посланик је Србије у Риму 1901. и Паризу од 1904. до 1921. у више наврата. У време Великог рата важна је његова улога у заступању ратних циљева Србије. Посебну пажњу је посветио питању српских избеглица. У међувремену је неколико пута обављао министарске дужности. Председник је владе Краљевине СХС 1920–1921. године. Као делегат на Мировној конференцији у Паризу, потписао је Версајски уговор заједно са Пашићем и Трумбићем.

Бенедикт XV (рођен као Ђакомо дела Кieza, Ђенова, 1854 – Рим, 1922), папа од 1914. до

line, leading to the realization of the Yugoslav idea. Scientific arguments published in press, brochures and books became “weapons at the propaganda front”, where “war operations” continued after 1918.

Jovan Jovanović Pižon (Belgrade, Serbia, 1869 – Ohrid, Yugoslavia, 1939), a diplomat, politician and writer. He studied in Belgrade and Paris, where he completed law studies. His diplomatic career began in 1903 in Sofia, and was followed by appointments to Athens, Cairo, Cetinje, Skopje and Vienna. In 1912, he served as a Minister of Foreign Affairs for a short time. At the outbreak of the Great War he was Serbian Ambassador in Austria-Hungary, and then served as assistant to the Minister of Foreign Affairs Nikola Pašić. In this capacity, he retreated across Albania with the Serbian Army and the Government. From 1916 to 1919, he was a diplomatic representative of the Kingdom of Serbia in London, and then in Washington. He was the head of the Agrarian Party between the two wars.

Ljubomir Mihailović (Belgrade, Serbia, 1874 – Belgrade, Yugoslavia, 1957), a diplomat, educated in Belgrade and Paris. Lawyer by profession, he served on Serbian diplomatic missions in Constantinople, Skopje and Bitola. During the Balkan Wars and the first year of the Great War, he was Serbian chargé d'affaires in Rome. In 1915 and 1916, he was a diplomatic representative of Serbia in Cetinje, and in 1917–1918, the first Serbian diplomatic representative to the United States. Having attitude which did not concur with the policy of the Serbian Government, he was retired on 1 July 1918.

Milenko Vesnić (Dunišći near Sjenica, Serbia, 1863 – Paris, France, 1921), a Serbian diplomat, politician and author of legal texts. He studied in Kraljevo, Belgrade, Munich, Leipzig and Paris, and spent some time in Russia, the Netherlands and Sweden for further specialization in law. He was a university professor teaching international law at the Grande Ecole in Belgrade. He was a diplomatic representative of Serbia in Rome in 1901, and in Paris from 1904 to 1921 on several occasions. During the Great War, his role in advocating of war efforts of Serbia was of particular importance, as well as his interest in Serbian refugees. In the meantime, he was appointed to discharge ministerial duties several times. In 1920–1921, he was Prime Minister of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. As the diplomatic representative of Serbia at the Paris Peace Conference, he signed the Versailles Treaty together with Pašić and Trumbić.

Benedict XV (born as Giacomo della Chiesa, Genoa, 1854 – Rome, 1922), Pope from 1914 to 1922. Born

1922. Рођен у породици маркиза, наследио је на самом почетку Великог рата на папском положају изненада преминулог Пија X. Уз британско посредништво и примењујући дипломатски притисак на Немачку, покушао је 1917. године да зарађене стране приволи на преговоре. Мировна иницијатива папе Бенедикта XV садржала је услове прихватљивије за Централне силе, које су уживале папину симпатију и самим тим била неприхватљива за државе Антанте. Како су и Централне силе биле против компромиса, мировни покушај Ватикана доживео је потпун неуспех.

Славко Грујић (Београд, 1871 – Лондон, 1937), дипломата од каријере, пореклом из угледне породице, докторирао је права у Паризу. Службовао је у посланствима у Цариграду, Атини, Петрограду и Лондону. Имао је истакнуту улогу приликом евакуације избеглица на Крф и у Француску. Развио је велику активност на месту посланика у Швајцарској од 1916. до 1918. Његова супруга Мабел Грујић имала је нарочито место у пропагандном и хуманитарном раду везаном за Србију у том времену. Јула 1918. именован је за посланика у Вашингтону, мада је на ту дужност ступио у јануару 1919. године. Умро је на дужности у Лондону.

Мирослав Спалајковић (Крагујевац, 1869 – Париз, 1951), школовао се у Крагујевцу и Паризу, где је докторирао на правима. Дипломатску каријеру започео је 1900. у Петрограду, после чега је био конзул у Приштини и посланик у Софији. Време Великог рата провео је у Петрограду као посланик Краљевине Србије. Фебруара 1918, због угрожености услед немачког напредовања прешао је са другим страним дипломатама у Хелсинки. Иако српска влада није признавала совјетску владу, Спалајковић је дошао у Москву, да би коначно напустио Русију у јулу 1918, после погубљења царске породице. Између два рата посланик је у Риму и Паризу. Умро је као емигрант у Паризу.

Томаш Масарик (Ходоњин, Моравска, 1850 – Лани, Чешка, 1937), политичар, филозоф и публициста. Професор Прашког универзитета и посланик у аустријском парламенту. Упоредо са борбом за права чешког народа, помагао је и настојања Јужних Словена да побољшају свој положај у Хабзбуршкој монархији. Посебно је заштитио неправедно оптужене Србе у „Великоиздајничком процесу“ у Загребу 1909. године. За време Првог светског рата напустио је Аустроугарску,

into the family of the Marchese, at the very beginning of the Great War he was elected pope, following the sudden death of Pius X. With British support and by diplomatic pressure on Germany, in 1917 he attempted to mediate peace between the warring parties. His plea for peace was more favourable for the Central Powers and therefore unacceptable to the Entente. As the Central Powers were against compromise, the Vatican's peace effort failed.

Slavko Grujić (Belgrade, Serbia, 1871 – London, United Kingdom, 1937), a diplomat, originating from a distinguished family, he received his Ph.D. in Paris. He served in Serbian diplomatic missions in Constantinople, Athens, St. Petersburg and London. He played a prominent role during the evacuation of Serbian refugees to Corfu and France. His service as Serbian diplomatic representative to Switzerland from 1916 to 1918 was marked by intense diplomatic and humanitarian activity. Together with his wife, the American-born Mabel Grujić, who was especially engaged in propaganda and fund-raising for Serbia, he invested a lot of effort in supporting the population in occupied Serbia. In July 1918, he was appointed Serbian representative in Washington, although he took office in January 1919. He died in London.

Miroslav Spalajković (Kragujevac, Serbia, 1869 – Paris, France, 1951), studied in Kragujevac and Paris, where he received his Ph.D. in law. His diplomatic career began in 1900 in St. Petersburg, after which he served as Consul in Pristina and Envoy in Sofia. During the Great War he was Serbian Envoy to Russian in St. Petersburg. In February 1918, the threat caused by the German advance made him move to Helsinki, together with other foreign diplomats. Although Serbia did not recognize the Soviet government, Spalajković came to Moscow and finally left Russia in July 1918, after the execution of the Russian imperial family. Between the two wars he served in Rome and Paris. He died in Paris.

Tomáš Masaryk (Hodonin, Moravia, 1850 – Lány, Czech Republic, 1937), a politician, philosopher and publicist. Professor at Prague University and Member of the Austrian Parliament. Alongside the struggle for the rights of the Czech people, he also supported the efforts of the South Slavs to improve their position in the Habsburg Monarchy. In 1909, he helped in the defence of unjustly accused Serbs in the fabricated trial against members of the Croato-Serb Coalition in Zagreb.

Путујући по Европи са пасошем Краљевине Србије. Развијао је живу делатност у циљу задобијања независности Чеха и Словака, долазећи често у контакт са српским дипломатским и војним представницима. Био је први председник Чехословачке Републике од 1918. до 1935. године.

During World War One, he went into exile and travelled across Europe, holding a passport of the Kingdom of Serbia. He was actively engaged in efforts to obtain independence for the Czechs and the Slovaks, coming into frequent contact with Serbian diplomatic and military representatives. He was the first President of Czechoslovakia, from 1918 to 1935.

Flameng

17 nov. 1911

Западни фронт

Трећа година Великог рата, 1916, завршена је знатно повољније за земље Антанте и њихове савезнице, али без перспективе победе у блиској будућности. Централне силе, Немачка и Аустроугарска, са Бугарском и Турском као савезницима, располагале су битно мањим људским и материјалним ресурсима, тако да им је продужени ток ратних сукоба знатно теже падао. Отуда су са њихове стране и дошле крајем 1916. године понуде за мир, истина нереално арогантно стилизоване.

У пролеће 1917, Француска је, подржана својим британским савезником, извела на Западном фронту офанзиву великог стила, али слабог резултата. Генерал Роберт Нивел, Жофров наследник на месту врховног команданта француских армија, по којем је безуспешна офанзива и названа, овим је изгубио кредибилитет и највише место у војној хијерархији. И друге исцрпљујуће битке на Западном фронту у току 1917. године нису донеле жељени резултат. У другој половини те године, главни терет рата у овој области од пресудне важности преузела је бројчано нарасла британска експедициона војска у Француској.

САД су својим уласком у рат против Централних сила априла 1917. године означиле праву прекретницу у историји највећег светског сукоба с обзиром на огромну привредну моћ којом су располагале. Био је то одговор на немачко вођење неограниченог подморничког рата, а такође и израз континуитета дотадашње помоћи Британији и Француској. У другој половини те године, на Западном фронту су се појавиле и прве америчке дивизије, ојачавајући савезничке редове. Временом је растао значај учешћа Канаде, Аустралије, Британске Индије и Новог Зеланда. Са њима и француских колонијалних трупа из Африке и Индокине.

Даглас Хејг (Единбург, 1861 – Лондон, 1928), британски фелдмаршал, заменио је Џона Френча од 1915. до 1918. на месту главнокомадујућег Британских експедиционих снага у Француској. Предводио је британске трупе у бици на Соми од јула до новембра 1916. Касније је критикован због великих губитака које су претрпеле јединице под његовом командом. Чин фелдмаршала је добио 1917. године, а после рата и титуле грофа и виконта као један од заслужних за победу у Великом рату.

The Western Front

The third year of the Great War, 1916, ended much more favourably for the Entente Powers and their allies, although they had no perspective of victory in the near future. For the Central Powers, Germany and the Austro-Hungarian Empire, supported by Bulgaria and Turkey as allies, with significantly less manpower and material resources, the prolonged course of war operations was more dissatisfying. This was why the Germans attempted to negotiate a peace with the Allies at the end of 1916, offering unreal and arrogant terms.

In the spring of 1917, supported by its British ally, France carried out on the Western Front a major offensive, but to little effect. General Robert Nivelle, who succeeded Joffre as Commander-in-Chief of the French armies, and after whom this unsuccessful offensive was named, lost his military credibility and was relieved of his position. The other exhausting battles on the Western Front during 1917 also did not bring the desired results. In the second half of that year, the major burden of war in this area of crucial importance was undertaken by the British Expeditionary Force in France.

The entry of the United States into the war against the Central Powers in April 1917 was the turning-point in the history of the world's largest conflict, given the enormous economic power they wielded. The US engagement was the answer to Germany's unrestricted submarine warfare, as well as the continuation and intensification of their previous support to Britain and France. In the second half of that year, the first US divisions arrived on the Western Front, reinforcing the Allied troops. Over time, the importance of the participation of Canada, Australia, British India and New Zealand had grown, as well as of French colonial troops from Africa and Indochina.

Douglas Haig (Edinburgh, UK, 1861 – London, UK, 1928), a British Field Marshal, replaced John French as Commander-in-Chief of the British Expeditionary Force in France from 1915 to 1918. He commanded the British troops in the Battle of the Somme from July to November 1916, and was later criticized for the excessive casualties of British troops under his command. In 1917, Haig was made a field marshal, and a viscount and count after the war for his merits.

Џон Першинг (Леклејд, Мисури, 1860 – Вашингтон, 1948), генерал, командант америчке војске у Европи. Учествовао у рату против Шпаније на Куби 1898. и у борбама на Филипинима. Посматрач је у Руско-јапанском рату 1904–1905, а статус посматрача има и на Балкану 1908. године. На челу је Америчких експедиционих снага у Европи 1917–1918. године. Одлучујући је његов допринос као команданта снага које је предводио у борбама у лето и јесен 1918, када је извојевана победа на Западном фронту. После рата је био начелник Генералштаба САД, одбивши да се политички ангажује.

Фердинанд Фош (Таб у Горњим Пиринејима, 1851 – Париз, 1929), француски маршал, војни мислилац. Учесник рата против Пруске 1870–1871, артиљеријски официр. Истакао се 1914. у бици на Марни као командант Девете армије и постао помоћник главнокомандујућег генерала Жофра. Од 15. маја 1917. до 28. децембра 1918. начелник Генералштаба и истовремено, од марта до новембра 1918, врховни командант савезничких војски у Француској. У његовом вагону је 11. новембра 1918. потписано примирје којим је окончан Велики рат. Име Фердинанда Фоша је постало симбол победе у Првом светском рату.

Франц Конрад фон Хецендорф (Пенцинг код Беча, 1852 – Бад Мергентхајм, Баден-Виртенберг, 1925), аустроугарски генерал-фелдмаршал, налазио се на челу Генералштаба од 1906. до краја фебруара 1917. године. Све време је на челу агресивне струје у врху власти Хабзбуршке монархије која тражи обрачун са Србијом. У Великом рату је неуспешан војсковођа. Порази аустроугарске војске претрпљени у време Брусиловљеве офанзиве руских снага коначно су му поткопали ауторитет и довели до његове смене.

Карло I (Перзенбојг–Готсдорф, Аустрија, 1887 – Мадеира, Португал, 1922), цар Аустрије и краљ Мађарске од 1916. до 1918. Суочен са расулом Аустроугарске, у последњим ратним годинама покушао је да сачува власт и државну целовитост, прекасно нудећи битну измену политичког устројства Хабзбуршке монархије. Водио је 1917. године неуспешне тајне преговоре, са циљем склапања сепаратног мира. После изгубљеног рата и свргавања са престола, покушавао је 1921. да се врати на власт у Мађарској. Умро је у интернацији 1922. године на острву Мадеири.

John Pershing (Laclede, Missouri, USA, 1860 – Washington, DC, USA, 1948), general, Commander of the US Army in Europe. He participated in the Spanish-American War in Cuba in 1898 and in the Philippine-American War. He served as an observer in the Russo-Japanese War of 1904–1905, as well as in the Balkans in 1908. His most famous post was when he served as the Commander of the American Expeditionary Force on the Western Front in 1917 and 1918. After the war he became Chief of Staff of the US Army, refusing to be politically engaged. Franz Conrad von Hötzendorf (Penzing, Vienna, Austria, 1852 – Bad Mergentheim, Baden-Württemberg, Germany, in 1925), an Austro-Hungarian General and Field Marshal, Chief of the General Staff from 1906 to the end of February 1917. For years he had repeatedly called for a preemptive war against Serbia. In the Great War, he proved a strategist who was defeated in all his major campaigns. The catastrophic defeat of the Austro-Hungarian army in the Brusilov Offensive by Russian forces finally undermined his authority and resulted in his dismissal.

Charles I of Austria (Persenbeug-Gottsdorf, Austria, 1887 – Madeira, Portugal, 1922), Emperor of Austria and King of Hungary from 1916 to 1918.

Faced with the dissolution of the Austro-Hungarian Empire, he tried to preserve power and state integrity in the final years of the war, offering a radical change in the nature of the Habsburg Monarchy, but too late. In 1917, he unsuccessfully negotiated a separate peace. After the war, he sought in 1921 to reclaim the throne of Hungary, but failed. He died in 1922 on the island of Madeira.

Paul von Hindenburg (Posen, Kingdom of Prussia, today Poznań, Poland, 1847 – Neudeck, East Prussia, today Ogródzieniec, Poland, 1934), a German Field Marshal and President of the Weimar Republic from 1925 to 1934. He came to attention as the victor of the decisive battle against the Russians in 1914. He succeeded General Falkenhayn as Chief of German General Staff in 1916. He was much appreciated and celebrated in Germany during World War One.

Erich Ludendorff (Kruszewnia near Poznan, Poland, 1865 – Munich, Germany, 1937), a German general and military theorist, author of the theory of "Total War". Together with Hindenburg, Ludendorff was the leader of the German war efforts in World War One. As he had already distinguished himself in the operations of 1914, in August 1916 he was appointed Deputy Chief of the General Staff of the German

Паул фон Хинденбург (Познањ, 1847 – имање Нојдек, данас у северној Пољској, 1934), немачки фелдмаршал и председник Вајмарске Републике од 1925. до 1934. Истакао се победама над Русима 1914. године. Наследио је генерала Фалкенхајна на челу немачке Врховне команде 1916. године. Био је веома популаран у немачкој средини у време Првог светског рата.

Ерих Лудендорф (Крушевња код Познања, данас Пољска, 1865 – Минхен, 1937), немачки војсковођа и војни теоретичар, аутор концепције „Тоталног рата“. Поред Хинденбурга, Лудендорф је најистакнутији немачки војсковођа Првог светског рата. Пошто се истакао већ у операцијама 1914. године, од августа 1916. је као помоћник начелника немачке Врховне команде стварни руководиоца дејстава немачке војске све до јесени 1918. Његова оставка 26. октобра 1918. изазвана неуспесима најавила је завршетак рата. Подржао је Хитлера у време настанка и раста нацистичког покрета 1920-их година.

Робер Нивел (Тил, 1856 – Париз, 1924), француски генерал са ратним искуством из Алжира, Индокине и Кине. Истакао се у Верденској бици 1916. године. Заменио је маршала Жофра на челу француске војске у децембру 1916. године. Због неуспеха велике француске офанзиве из априла 1917. праћеног огромним губицима, смењен је и послат у Африку.

Оливије Чарлс Арманд Адриен Мазел (Рен, 1858 – 1940), француски генерал. Завршио Сен Сир од 1876. до 1878, определио се за коњицу. Пуковник је од 1905. године. Крајем марта 1916. године је на челу је Прве армије, а потом добија команду над Петом армијом. Са генералом Мангином и тадашњим главнокомандујућим Нивелом, Мазел сноси одговорност за велике губитке у неуспешној Нивеловој офанзиви априла–маја 1917. Разрешен је дужности у мају 1917. и премештен на мање значајне послове.

Рејмон Поенкаре (Бар ле Дик, Лорена, 1860 – Париз, 1934), француски државник. Председник Француске Републике од 1913. до 1918. Политичар конзервативне оријентације, био је у више наврата министар и председник владе. На челу француске државе у време Великог рата, био је познат по одлучности да се Немачкој нанесе пораз.

Вилхелм II Немачки (Берлин, 1889 – Дорн, 1941), последњи цар Немачке и последњи краљ Пруске. Владао је од 1888. до 1918. године. Припадник

Armey, and was the actual commander of the German army until the autumn of 1918. His resignation on 26 October 1918, caused by strategic failures, announced the end of the war. He supported Hitler at the time of the emergence and rise of the Nazi movement in the 1920s.

Robert Nivelle (Tulle, France, 1856 – Paris, France, 1924), a French general who served with distinction in Algeria, Indochina and China. Following his success in the Battle of Verdun in 1916, he replaced Marshal Joffre as Commander-in-Chief of the French army in December 1916. He was responsible for the costly Nivelle Offensive in April 1917, which failed, and was replaced as commander-in-chief and sent to serve in North Africa.

Olivier Charles Armand Adrien Mazel (Rennes, France, 1858 – 1940), a French general. A student at Saint-Cyr between 1876 and 1878, he opted for the cavalry. He was promoted to the rank of colonel in 1905. At the end of March 1916, he was Commander of the French First Army, and then of the Fifth Army. Together with General Mangin and the then Chief of Staff Nivelle, Mazel was responsible for the huge human losses in the unsuccessful Nivelle Offensive in April–May 1917. He was relieved of his command in May 1917 and appointed to a less significant post.

Raymond Poincaré (Bar-le-Duc, Lorraine, 1860 – Paris, 1934), a French statesman, a conservative leader, who served as Prime Minister and then President of France from 1913 to 1918. He was known for his strongly anti-German attitudes.

Ferdinand Foch (Tarbes, Hautes-Pyrénées, France, 1851 – Paris, France, 1929), a French marshal and military theorist, participant in the Franco-Prussian war of 1870–1871, and artillery officer. He distinguished himself in the Battle of the Marne in 1914 as Commander of the Ninth Army and became Assistant to Commander-in-Chief General Joffre. From 15 May 1917 to 28 December 1918, he was Chief of the General Staff, and from March to November 1918, Commander-in-Chief of the Allied Forces in France.

On 11 November 1918, Foch accepted the German cessation of hostilities which marked the end of the Great War. He became a symbol of the victory in World War One.

немачке краљевске породице Хоенцолерн. Поред тога што је оснажио немачку војску и посебно водио рачуна о модернизацији наоружања, водио је и изузетно снажну милитарну политику. Пресудна је његова улога код доношења одлуке да се отпочну ратна дејства 1914. године. Развојем догађаја у току Великог рата, војни врх са Хинденбургом и Лудендорфом на челу је стекао најмоћније позиције у држави. Канцелар Максимилијан Баденски објавио је под притиском капитулацију немачке војне силе и цареву абдикацију 9. новембра 1918. Вилхелм II је пронашао уточиште у Холандији.

Жорж Клемансо (Мујерон ам Паред, Вандеја, 1841 – Париз, 1929), француски политичар и државник. По образовању лекар, од 1870. учесник политичког живота. Дobar говорник, жесток антиклерикалац. Од 1906. до 1909. био је председник владе. За председника владе и министра рата поново је изабран новембра 1917, у тренутку кризе и замора због дуготрајности борби. Одлучно је водио Француску до победе у јесен 1918. председавао је на Париској мировној конференцији 1919–1920. године.

Жозеф Жофр (Ривалт у источним Пиринејима, 1852 – Париз, 1931), француски маршал, главнокомандујући француске војске 1914–1916. Учесник одбране Париза 1870–1871. у рату против Пруске и каснијих колонијалних експедиција на Далеком истоку и у Африци. У почетку Великог рата 1914. године, Жофр је, као главнокомандујући армија Севера и Североистока најзаслужнији за заустављање немачког продора на Марни. У децембру 1915. године постао је и формални командант целе француске војске. После неуспеха у биткама на Соми и Шампањи, смењен је децембра 1916. са чином маршала. У последњим ратним годинама, 1917. и 1918. предводио је мисије у САД и Јапану са циљем да се обезбеди помоћ силама Антанте у Европи.

Wilhelm II of Germany (Berlin, Germany, 1889 – Doorn, Netherlands, 1941), the last Emperor of Germany and the last King of Prussia, ruling from 1888 to 1918, a member of the German royal family of Hohenzollern. Under Wilhelm, Germany invested in strengthening its army and modernization of armaments, and conducted an extremely powerful militarist policy. Wilhelm's role in making the decision to start the war in 1914 was crucial. The development of events during the Great War made the High Command under Hindenburg and Ludendorff the most powerful body in the country. On 9 November 1918, Chancellor Maximilian of Baden announced under pressure the capitulation of Germany and the Emperor's abdication. Wilhelm II went into exile in the Netherlands.

Georges Clemenceau (Mouilleron-en-Pareds, Vendée, France, 1841 – Paris, France, 1929), a French politician, physician and statesman, who was Prime Minister before (1906–1909) and during the Great War (1917–1920). An excellent orator, an anti-clerical leader, he became politically active in 1870. In 1917, at one of the darkest hours for France in World War One, Clemenceau was again appointed Prime Minister as well as Minister of War. In favour of total victory over Germany, he was key to the allied victory of 1918. He was one of the principal architects of the Treaty of Versailles at the Paris Peace Conference in 1919–1920.

Joseph Joffre (Rivesaltes, Pyrénées-Orientales, France, 1852 – Paris, France, 1931), a French marshal, Commander-in-Chief of the French Army on the Western Front 1914–1916. A participant in the Siege of Paris during the Franco-Prussian War of 1870–1871 and subsequently in colonial expeditions in the Far East and Africa. At the beginning of the Great War in 1914, serving as Commander-in-Chief of the North and Northeast, Joffre is credited with regrouping the retreating allied armies to defeat the Germans in the Battle of the Marne. In December 1915, he was made Commander-in-Chief of the French Armies. After the failure in the battles of the Somme and in Champagne, he was replaced in his post in December 1916 although he was promoted to Marshal of France. In 1917 and 1918, he led missions in the United States and Japan to seek support for the Entente forces in Europe.

Британске трупе на Западном фронту

British troops on the Western Front

Француска, Западни фронт

France, Western Front

Сома и Соча

Битка на Сочи

23. јун – 7. јул 1915. – Прва битка на Сочи.

18. јул – 3. август 1915. – Друга битка на Сочи.

18. октобар – 4. новембар 1915. – Трећа битка на Сочи.

10. новембар – 2. децембар 1915. – Четврта битка на Сочи.

1. март – 15. март 1916. – Пета битка на Сочи.

3–17. август 1916. – Шеста битка на Сочи. Италијани су заузели Горицу (9. август).

18. август – 5. септембар 1916. – Битка код Гиљемонта (део битке на Сочи).

14–17. септембар 1916. – Седма битка на Сочи.

9–12. октобар 1916. – Осма битка на Сочи.

1–4. новембар 1916. – Девета битка на Сочи.

12. мај – 6. јун 1917. – Десета битка на Сочи.

18–28. август 1917. – Једанаеста битка на Сочи.

Битка на Соми

1. јул 1916. – Почиње битка на Соми.

14. јул – Битка код избочине Базентин (део битке на Соми).

23. јул – 7. август – Битка код Позијеа (део битке на Соми).

9. септембар – Битка код Гиншија (део битке на Соми).

15. септембар – Битка код Флерс-Корселета (последња офанзива у бици на Соми); Британци први пут користе тенкове у историји.

25. септембар – Битка код Морвала (део битке на Соми).
26–28. септембар – Битка код избочине Дијеппвал (део битке на Соми).

Somme and Socha

The Battles of the Isonzo

23 June – 7 July, 1915 – The First Battle of the Isonzo.

18 July – 3 August, 1915 – The Second Battle of the Isonzo.

18 October – 4 November, 1915 – The Third Battle of the Isonzo.

10 November – 2 December, 1915 – The Fourth Battle of the Isonzo.

1 March – 15 March, 1916 – The Fifth Battle of the Isonzo.

3–17 August 1916 – The Sixth Battle of the Isonzo. The Italians took Gorizia (9 August).

18 August – 5 September, 1916 – The Battle at Gilemont (part of the Battle of the Isonzo).

14–17 September 1916 – The Seventh Battle of the Isonzo.

9–12 October 1916 – The Eighth Battle of the Isonzo.

1–4 November 1916 – The Ninth Battle of the Isonzo.

12 May – 6 June, 1917 – The Tenth Battle of the Isonzo.

18–28 August 1917 – The Eleventh Battle of the Isonzo.

The Battle of the Somme

1 July 1916 – The Battle of the Somme begins.

14 July – The Battle of Bazentin Ridge (part of the Battle of the Somme).

23 July – 7 August – The Battle of Pozieres (part of the Battle of the Somme).

9 September – The Battle of Ginchy (part of the Battle of the Somme).

15 September – The Battle of Flers-Courcelette (the last offensive of the Battle of the Somme); the British used tanks for the first time in history.

25 September – The Battle of Morval (part of the Battle of the Somme).

26–28 September – The Battle at Thiepval Ridge (part of the Battle of the Somme).

1. октобар – 5. новембар – Битка код Ле Транслоја (део битке на Соми).

13–15. новембар – Битка код Анкреа (последња фаза битке на Соми).

18. новембар – Битка на Соми се завршава са огромним губицима на обе стране и без победника. У овој бици су ваздухопловне снаге одиграле значајну улогу.

Италијански фронт

Немачко-аустријске снаге су у јесен 1917. године нанеле тежак ударац италијанској војсци у бици код Кобарида на Сочи. Трпећи огромне губитке, Италијани су се повукли до реке Пијаве, недалеко од Венеције. Упркос великом поразу, убрзо је уз помоћ савезника дошло до препорода италијанске војске.

Армандо Дијаз (Напуљ, 1861 – Рим, 1928). Истакао се у рату против Турске 1911. и 1912. године. На почетку Првог светског рата на месту начелника Оперативног одељења Врховне команде италијанске војске. Предводећи велике јединице учествује у биткама на Сочи. Заменио је генерала Кадорну на месту начелника Врховне команде 1917. године после пораза код Капорета. Под његовим вођством извојевана је победа код Виторија Венета у јесен 1918. године када је Аустроугарска доведена до капитулације. Чин маршала Италије добио је 1924. године

Виктор Емануел III Савојски (Напуљ, 1869 – Александрија, 1947), краљ Италије од 1900. до 1946. Наследио је оца Умберта после његове погибје 1900. године. Ожењен црногорском принцезом Јеленом, ћерком краља Николе I Петровића. Битна је његова улога у увођењу Италије у Први светски рат на страни Антанте и поштовање овог савезништва до коначне победе.

Виторио Емануеле Орландо (Палермо, 1860 – Рим, 1952), дипломата и политичар. Одлучан заговорник учешћа Италије у Првом светском рату, после катастрофалног пораза италијанске војске код Капорета постао је председник коалиционе владе октобра 1917. На Версајској мировној конференцији 1919. сматран је припадником Велике четворке заједно са Вилсоном, Клемансоом и Лојдом Џорџом.

1 October – 5 November – The Battle of the Transloy Ridges (part of the Battle of the Somme).

13–15 November – The Battle of the Ancre (the last phase of the Battle of the Somme).

18 November – The Battle of the Somme ends with huge losses on both sides and without a winner. In this battle, the air force played a significant role.

The Italian Front

In the autumn of 1917, the German-Austrian forces inflicted a heavy defeat on the Italian Army in the Battle of Caporetto (Italian name for Kobarid) on the River Soča (Isonzo). Having sustained huge losses, the Italians retreated to the River Piave, not far from Venice. Soon afterwards, however, despite this great defeat, the Italian Army recovered with the support of the Allies.

Armando Diaz (Naples, Italy, 1861 – Rome, Italy, 1928), prominent participant in the Italo-Turkish war of 1911 and 1912. At the outbreak of World War One, he was assigned to the high command of the Italian Army as head of operations. As commander of huge units he took part in the Battles on the Soča (Ysonzo) River, and was called to succeed General Cadorna as Chief of General Staff in 1917 after the disastrous Battle of Caporetto. In the autumn of 1918, he led the Italian troops in the Battle of Vittorio Veneto, which ended the war on the Italian Front and helped secure the dissolution of Austria-Hungary. In 1924, he was honoured with the title of Marshal of Italy.

Victor Emmanuel III of Savoy (Naples, Italy, 1869 – Alexandria, Egypt, 1947), King of Italy from 1900 to 1946. In 1900, he acceded to the throne upon his father's assassination. He was married to Princess Helena of Montenegro, the daughter of King Nikola I Petrović. His personal decision for Italy to enter the war on the side of the Entente was crucial.

Vittorio Emanuele Orlando (Palermo, Italy, 1860 – Rome, Italy, 1952), Italian diplomat and politician, a strong supporter of Italy's entry in World War One. After the Italian military disaster at the Battle of Caporetto, he became Prime Minister of the coalition government in October 1917. At the 1919 Paris Peace Conference, he was one of the Big Four, along with US President Wilson, French Prime Minister Clemenceau and Britain's Prime Minister Lloyd George.

Солунски фронт: (слева) Петар Пешић, Петар Бојовић, Милан Ж. Миловановић

Salonika Front: (from the left) Petar Pešić, Petar Bojović, Milan Ž. Milovanović

Солунски фронт

После великих битака које су вођене за Кајмакчалан на планини Ниџе, у луку Црне реке и за град Битољ, на Солунском фронту се посебно истакла пожртвовањем српска војска, подржана француским, руским и италијанским јединицама. Потом је наступио дужи период рововског рата.

Предвођена Венизелосом, Грчка је крајем јула 1917. ушла је у рат против Централних сила. Од лета 1918. године, доласком генерала Франше д'Епереа за новог команданта савезничких војски на Солунском фронту, убрзане су припреме за пробој непријатељских линија.

The Salonika Front

After the great battles fought for Kajmakčalan on Mount Nidže, on the ridge of Crna Reka, and for the city of Bitola (Monastir), the Serbian Army, supported by French, Russian and Italian units, distinguished itself on the Salonika Front, which, despite some local actions, became quite stable until the grand Allied offensive in September 1918.

Led by Venizelos, Greece entered the war against the Central Powers in late July 1917. From 1918, with the arrival of General Franchet d'Espèrey as the new Commander of the Allied Armies on the Salonika Front, the preparations for the breakthrough of the enemy lines were accelerated.

Српски митраљез на положају, Добро поље

Serbian machine-gun in position, Dobro Polje

Положај Добро Поље, Солунски фронт

Positions at Dobro Polje, Salonika Front

Пробој Солунског фронта код Доброг поља

Под овим називом се подразумева низ операција српске и француске војске који је довео до пробоја Солунског фронта 14–16. септембра 1918.

Офанзива је предузета по одлуци коју је августа 1918. донео међусавезнички Виши ратни савет у Версају, уз сагласност француске, британске и италијанске владе. Пробој је требало да се изведе на српском делу Солунског фронта, на масиву Кожуфа и Ниџе планине, на високом гребену који чине узвишења Сокол, Добро поље, Кравица, Козјак и Тополец. На том делу фронта концентрисане су јаке савезничке снаге, троструко бројније од бугарско-немачког противника у пешадији и вишеструко у артиљерији и авијацији. По одлуци француског генерала Франша д'Еперea, главнокомандујућег на Солунском фронту, напад су извеле јединице Друге српске армије под командом војводе Степе Степановића, којима су придодате две француске дивизије. Пробоју је претходила разорна артиљеријска припрема која је започела 14. септембра и трајала целу ноћ до 15. септембра. Ураганска савезничка канонада је скоро уништила добро утврђене прве линије бугарских положаја.

Рано ујутру у 5:30 почео је и напад 122. француске дивизије, која је, после жестоке борбе и уз коришћење лествица на нарочито стрмим местима, освојила доминантне висове Сокола и Доброг поља. Упркос чињеници да је у међувремену 17. колонијална дивизија овладала Кравицом, бугарским контрападомима француске јединице су заустављене у напредовању.

Остварењу пробоја пресудно је допринела Шумадијска дивизија, чије су снаге, после огорчених борби прса у прса, освојиле масив Ветерника са врхом Слоново уво.

Тако је омогућено даље напредовање Француза. Дринска и Дунавска дивизија из састава Прве армије су такође прешле у наступање. Ноћним нападом предузетим по заповести команданта Прве армије Петра Бојовића, привремени застанак на Рововској коси претворио се у потпун успех. Ангажовањем Тимочке и

Breakthrough at the Salonika Front near Dobro Polje

This name implies a series of operations by the Serbian and French armies that led to the breakthrough at the Salonika Front from 14 to 16 September 1918.

The offensive was undertaken following a decision made in August 1918 by the Inter-Allied Supreme War Council in Versailles, with the consent of the French, British and Italian governments. The breakthrough was to take place at the Serbian-held part of the Salonika Front, situated on the Kožuf Massif and Mount Nidža, on a high ridge formed of Sokol, Dobro Polje, Kravitsa, Kozjak and Topolec hills. Heavy Allied forces, three times outnumbering the Bulgarians and Germans in infantry and even more in artillery and aviation, were concentrated on this part of the front. In accordance with the decision of the French General Franchet d'Esperey, Commander of the Allied Army at the Salonika Front, the attack was carried out by the Second Serbian Army under the command of Voivode (Field Marshal) Stepa Stepanović, strengthened by two French divisions. The breakthrough was preceded by a devastating artillery barrage that began on 14 September and lasted all night. The Allied cannonade caused sufficient damage to the well-established first lines of the Bulgarian positions.

At 5:30 a.m., the French 122nd Division assaulted and captured, after a fierce battle and using ladders to reach particularly steep slopes, the heights of Sokol and Dobro Polje. In spite of the fact that, in the meantime, the 17th Colonial Division had taken possession of Kravitsa, the French units were stopped in their advance by the Bulgarian counterattacks.

The engagement of the Serbian Šumadija Division was decisive in the breach of the Front. After bitter hand-to-hand fighting, its units took over the Veternik Massif and its peak, Slonovo uvo (Elephant's Ear).

This facilitated the further advance of the French. The Drina and Danube divisions of the First Serbian Army also advanced. With a night attack under the command of Peter Bojović, the First Army Commander, a temporary slowdown on Rovovska kosa turned into a complete success. By employing

Југословенске дивизије Друге армије, које су до тада биле у другој линији наступања, наредног дана (16. септембра) освојен је важан положај Козјак и пришло се такође значајном вису Тополцу. Истога дана су и дивизије Прве армије имале успеха: Дринска је заузела Градешничку косу, Дунавска је наставила наступање ка Разим беју, а Моравска дивизија је освојила значајну топографску тачку Кучков камен.

Почев од 17. септембра – трећег дана пробоја фронта, предузетим гоњењем проширена је бреша остварена у непријатељском фронту и победоносна офанзива је приведена крају. Битка код Доброг поља постала је симбол тријумфалног завршетка рата и ослобођења Србије.

Ветерник

Априла 1919, на растанку са војницима XI пешадијског пука Кара-Ђорђе, пуковник Војислав Томић сумира њихов ратни пут од 1914. до 1918. и посебно истиче Ветерник, гранични положај на Солунском фронту. Подсећа ратнике на велике борбе на Ветернику у лето 1916. и у пролеће 1918. године, а нарочито у време коначног пробоја непријатељских линија у септембру 1918. године. Природно неприступачни, а од непријатеља добро утврђени Ветерник, Шумадинци су освојили 2/15. септембра 1918. после борби прса у прса и отворили, по речима пуковника Томића, „Гвоздену капију за Македонију“. У даљим борбама, крећући се према североистоку Македоније и разбијајући непријатеља, војници XI пука су стигли на бугарску границу код Ђустендила. Даљи пут у ослобађању отаџбине водио је преко Косова и Ибарске долине, ка самом Крагујевцу и области средишне Шумадије, месту где је овај прослављени пук формиран.

Ђорђе Ђорђевић (Неготин, 1863 – Београд, 1935), после завршене Више школе Војне академије усавршавао се служећи у руској коњици. Пензионисан је 1904, а реактивиран 1912. Учествовао је у рату против Бугарске 1885, а у балканским ратовима је начелник штаба Тимочке дивизијске области, односно начелник штаба Тимочке војске. У Великом рату је 1914. командант коњице Прве армије, а 1916. командант српских трупа у Африци, па затим до краја рата командант Коњичке дивизије.

the Timok and Yugoslav divisions of the Serbian Second Army, which were in the second line of action until then, the important position of Kozjak was seized the following day (16 September), and an advance made towards the significant position of Topolec. The First Army divisions were also successful that day: the Drina Division conquered Gradešnica and the Danube Division continued its advance to Razim Bey, while the Morava Division seized the significant topographical point of Koutskov Kamen.

Beginning on 17 September, the third day of the breakthrough at the front, the deep push by the Allies extended the breach in the enemy front, leading to a victorious offensive at the end. The Battle of Dobro Polje became a symbol of the triumphant end of the war and the liberation of Serbia.

Veternik

In April 1919, on parting with the soldiers of the XI Infantry Regiment “Kara-Djordje”, Colonel Vojislav Tomić recapitulated their wartime exploits from 1914 to 1918, especially reminding them of Veternik, the border post on the Salonika Front. He reminded them of the great battles at Veternik in the summer of 1916 and in the spring of 1918, and in particular during the final breakthrough of the enemy lines in September 1918. Geographically inaccessible and well-fortified by the enemy, Veternik was captured by Serbs from Šumadija on 2/15 September 1918, after hand-to-hand fighting, and thus opening, as Colonel Tomić said, “The Iron Gate to Macedonia”. In the fights that followed, moving towards the northeast of Macedonia and breaking up the enemy, the soldiers of the XI Regiment reached the Bulgarian border at Kyustendil. The step further in liberating their fatherland led through Kosovo and the Ibar Valley, towards Kragujevac and the area of Central Šumadija, the place where this celebrated regiment was formed.

Djordje Djordjević (Negotin, 1863 – Belgrade, 1935), after graduating from the Military Academy High School, served in the Russian Cavalry. He was retired in 1904, and re-activated in 1912. He was a participant in the Serbian–Bulgarian War of 1885 and Chief of Staff of the Timok Army in the Balkan Wars. In the Great War, in 1914 he was Commander of Cavalry Troops of the First Army, and in 1916 of the Serbian troops in Africa, and from then to the end of the war, of the Cavalry Division.

Ђура Докић (Ужице, 1873 – Београд, 1946), син Лазара Докића, председника српске владе с краја 19. века, српски официр, ађутант престолонаследника Александра 1913. године и командант 6. пука Дринске дивизије првог позива у Првом балканском рату. У Великом рату командовао је различитим борбеним саставима, а од краја 1917. године до августа 1918. био је ађутант врховног команданта регента Александра Карађорђевића. Командовао је Тимочком дивизијом у пробоју Солунског фронта. Осуђен је на процесу генералу Драгољубу Михаиловићу 1946. године и стрељан.

Драгомир Милојевић (Београд, 1874 – Београд, 1942), официр српске војске, начелник штаба Дринске дивизије у балканским ратовима. У Великом рату од 1914. до 1916. је начелник Оперативног одељења Врховне команде. Касније је официр за везу са савезничком командом у Солуну. Од јуна 1918. је на челу Дунавске дивизије са којом пробија Солунски фронт.

Александар Гајгер (Велико Градиште, Србија, 1892 – Београд, Југославија, 1961), основну школу завршио је у месту рођења, а Трговачку академију у Београду. Пред Први светски рат запослио се у Београдској задрузи. Као један од 1300 каплара прешао је Албанију и 1916.

Djura Dokić (Užice, Serbia, 1873 – Belgrade, Yugoslavia, 1946), the son of Lazar Dokić, who was Serbian Prime Minister at the end of the 19th century, was a Serbian officer, an aide to Crown Prince Alexander in 1913, and Commander of the 6th Regiment of the Drina Division I in the First Balkan War. In the Great War, he commanded various combat units, and from the end of 1917 to August 1918 he was the aide to Regent Alexander Karadjordjević, the Supreme Commander of the Serbian Army. During the breakthrough of the Salonika Front, he commanded the Timok Division. He was tried and sentenced to death in the 1946 trial of General Dragoljub Mihailović.

Dragomir Milojević (Belgrade, 1874 – Belgrade, 1942), was an officer of the Serbian Army, Chief of Staff of the Drina Division in the Balkan Wars. In the Great War, from 1914 to 1916 he was Chief of the Operational Department of the Supreme Command. Later, he was a liaison officer with the Allied Command in Thessaloniki. From June 1918 he commanded the Danube Division in the breakthrough of the Salonika Front.

Aleksandar Gajger (Veliko Gradište, Serbia, 1892 – Belgrade, Yugoslavia, 1961), one of the 1300 Corporals of the Serbian Army. He finished elementary school at his place of birth, and the Trade Academy in Belgrade. Before World War One,

године је ушао у састав XI пешадијског пука „Карађорђе“. Добио је звање наредника, а потом потпоручника. Био је ађутант пуковнику Војиславу Томићу. После рата радио је у Прометној банци, 1941. је мобилисан, заробљен и одведен у Нирнберг и Оснабрик.

Крста Смиљанић (Љубиш на Златибору, 1868 – Београд, 1944), армијски генерал војске Краљевине Југославије и бан Зетске бановине 1929–1931. Учесник балканских ратова, у Првом светском рату је предводио Дринску дивизију другог позива 1914–1915. На Солунском фронту је командант јединствене Дринске дивизије са којом је стекао славу у бици за Кајмакчалан 1916. и у пробоју непријатељског фронта у септембру 1918.

Милош Васић (Неменикуће на Космају, 1859 – Београд, 1935), пореклом из угледне породице, имао је успешну војну каријеру током које је повремено прелазио у дипломатску службу. У Првом светском рату командант је Дунавске дивизије II позива 1914–1915, а у децембру 1915. преузима команду над Првом армијом. У борбама за Кајмакчалан и ослобођење Битоља заменио је Павла Јуришића Штурма на челу Треће армије. Био је делегат српске владе у Италији 1917–1918.

he worked for the Belgrade Cooperative Society. As one of the 1300 Corporals, he retreated across Albania and then joined the “Karadjordje” XI Infantry Regiment in 1916. He was promoted to the rank of Sergeant, and then to Second Lieutenant. He was an aide to Colonel Vojislav Tomić. After the war, he worked in the Trade Bank; in 1941, he was mobilized, captured and taken to Nuremberg and Osnabruck.

Krsta Smiljanić (Ljubiš on Zlatibor, 1868 – Belgrade, 1944), General of the Kingdom of Yugoslavia and Ban (Governor) of the Zeta Banovina (Province) 1929–1931. Participant in the Balkan Wars, in World War One he led the Drina Division II in the battles from 1914 to 1915. At the Salonika Front, he was Commander of the Drina Division, with whom he gained fame at the Battle of Kajmakčalan in 1916 and in the breach of the enemy's front line in September 1918.

Miloš Vasić (Nemenikuće, Kosmaj, 1859 – Belgrade, 1935), originating from a prominent family, had a successful military career, during which he occasionally served as a diplomat. In World War One, he commanded the Danube Division II from 1914 to 1915; in December 1915, he took over the command of the First Army. In the Battles of Kajmakčalan and for the liberation of Monastir (Bitola), he replaced Pavle Jurišić Šturm at the head of the Third Army. In 1917–1918, he was sent as a liaison officer to Italy.

Пантелија–Панта Грујић (Смедерево, 1866 – Београд, 1958), у балканским ратовима је командант 9. пешадијског пука првог позива. Истим пуком командује и у Великом рату до пролећа 1915. Током 1916. је помоћник команданта Дунавске дивизије, а од јануара 1917. до маја 1919. је на челу Моравске дивизије, са којом је извршио пробој Солунског фронта.

Петар Мишић (село Рајац код Неготина, 1863 – Беч, 1921), школовао се у Србији и на Николајевској генералштабној академији у Русији. Као један од важних учесника преврата 1903. године, пензионисан је 1906. Био је посланик у Скупштини Србије од 1908. до 1912. године. У Првом светском рату, у чину пуковника, 1915. је на челу Охридског одреда запосео комуникацију Охрид–Тирана–Драч. Био је председник војног суда за официре у Солуну 1917. године када су осуђени Драгутин Димитријевић Апис и његови сарадници. Предводио је Шумадијску дивизију у пробоју Солунског фронта у септембру 1918. године, после чега је добио чин генерала.

Војислав Живановић (Крагујевац, 1870 – Београд, 1932), генералштабни официр српске војске, био је почетком 20. века наставник принцу Ђорђу. Начелник штаба Друге армије у балканским ратовима. На истој дужности је био и у време Церске битке, а од септембра 1914. до 1916. се налазио на челу Тимочке дивизије. Од 1916. до 1918. је опет начелник штаба Друге армије. У пробоју Солунског фронта командује новоствореном Југословенском дивизијом.

Живојин Мишић (Струганик код Ваљева, 1855 – Београд, 1921), војвода српске војске, војсковођа интернационалне славе и угледа. Један од најзаслужнијих за победе у балканским и Првом светском рату, Мишић је чин војводе добио за победу у Колубарској бици 1914. када је предводио Прву армију. Поново на челу Прве армије узима учешћа у Горничевској бици и борбама у луку Црне Реке које су крунисане ослобађањем Битоља 19. новембра 1916. Постао је симбол српске победе у uloзи начелника Штаба Врховне команде приликом пробоја Солунског фронта и ослобођења отаџбине 1918. године.

Pantelija–Panta Grujić (Smederevo, 1866 – Belgrade, 1958), was Commander of the 9th Infantry Regiment I in the Balkan Wars, and in the Great War until the spring of 1915. In 1916, he was Assistant Commander of the Danube Division, and from January 1917 to May 1919, Commander of the Morava Division, with which he made the breakthrough at the Salonika Front.

Petar Mišić (Rajac near Negotin, Serbia, 1863 – Vienna, Austria, 1921), educated in Serbia and at the Imperial Nicholas Military Academy in Russia. As one of the key participants in the 1903 May coup d'état, he was retired in 1906. From 1908 to 1912, he was a member of the Serbian Parliament. During World War One, his Ohrid Detachment captured the Ohrid–Tirana–Durres communication network in 1915. He was the President of the court-martial for officers in Thessaloniki in 1917, when Dragutin Dimitrijević Apis and his associates were convicted. He commanded the Šumadija Division in the breakthrough of the Salonika Front in September 1918, after which he was promoted to the rank of general.

Vojslav Živanović (Kragujevac, 1870 – Belgrade, 1932), an officer of the Serbian Army General Staff, was a teacher to Prince George Karadjordjević at the beginning of the 20th century. Chief of Staff of the Second Army in the Balkan Wars, a post he held during the Battle of Cer, he then commanded the Timok Division from September 1914 to 1916, when he was appointed Chief of Staff of the Second Army again. In the breakthrough of the Salonika Front, he commanded the newly formed Yugoslav Division.

Živojin Mišić (Struganik near Valjevo, 1855 – Belgrade, 1921), a Field-Marshal of the Serbian Army, a military commander of international reputation. One of the most responsible for Serbian victories in the Balkan Wars and World War One, he was promoted to the rank of Field-Marshal in recognition of his efforts as Commander of the First Army in winning a sweeping Serbian victory at the Battle of Kolubara in 1914. He assumed again command of the First Army at the Battles of Gorničevo and Crna Reka, which resulted in the liberation of Monastir (Bitola) on 19 November 1916. As Chief of Staff of the Serbian Supreme Command at the Salonika Front, and afterwards, during the liberation of Serbia, he became a symbol of the Serbian victory in World War One.

Хелио-телеграф, који је преносио поруке
Морзеовом азбуком уз помоћ светлосних сигнала

Heliograph, a wireless telegraph that signals by flashes
of sunlight (using Morse's code) reflected by a mirror

Завршетак рата

У пролеће 1918. године Немци су, ослобођени ангажмана на Истоку, ојачаним снагама поново угрозили Париз као и 1914. године. Западни савезници су издржали тај притисак и почев од јула 1918. године кренули у противофанзиву под општом командом маршала Фоша. Немачка Врховна команда је била присиљена да почетком октобра тражи примирје, са америчким председником Вилсоном као посредником. Тај корак су следили и немачки савезници. На такву оријентацију Централних сила је битно утицало све веће присуство америчких трупа и пробој Солунског фронта који су средином септембра 1918. године извеле српске и француске јединице подржане британским, грчким и италијанским борбеним саставима. Капитулација Бугарске која је уследила 29. септембра 1918. учинила је јужни фронт Централних сила небрањеним.

После марша од 45 дана и уз сталну борбу, прешавши око 500 километара, српска војска је ушла у своју престоницу Београд. Уз садејство француских снага и подршку устаника, ослобођена је цела Србија, а са ослонцем на побуњени народ и Црна Гора. Почетком новембра 1918. српска војска је, прешавши Дунав, Саву и Дрину по наређењу Франше д'Епереа и на позив Народних већа у Сарајеву и Загребу новостворене Државе Словенаца, Хрвата и Срба, ослободила области српске Војводине, БиХ, Хрватску, Далмацију, као и Словенију. Крајем октобра 1918. године капитулирало је Османско царство и војска Антанте је у новембру ушла у Цариград. Почетком новембра 1918. капитулирала је Аустроугарска, која је већ у октобру била у стању потпуне државне дезинтеграције. Јужни Словени и Румуни на југу и југоистоку, а Чеси, Словаки и Пољаци на северу, који су живели у границама Хабзбуршке монархије, прокламовали су своје издвајање из вековног склопа ове преживеле творевине. Мађари и аустријски Немци такође више нису имали интереса да остану у оквирима исте државе. У околностима револуционарне побуне, у Немачкој се цар Вилхелм II одрекао престола и проглашена је република.

Немачка је 11. новембра 1918. године потписала одредбе примирја, које су значиле капитулацију немачке оружане силе.

The End of the War

In the spring of 1918, the German troops, freed by the Russian withdrawal from the war, besieged Paris again. The Western Allies held out against this pressure and, starting from July 1918, launched a counteroffensive under the general command of Marshal Foch. At the beginning of October, the German Supreme Command was forced to seek an armistice, with US President Wilson as a mediator. This step was also followed by Germany's allies. Such an action by the Central Powers was essentially influenced by the increasing deployment of American troops and the breakthrough along the Salonika Front, which was carried out in the middle of September 1918 by Serbian and French units supported by British, Greek and Italian troops. The capitulation of Bulgaria, which followed on 29 September 1918, left the southern front of the Central Powers undefended.

After a 45-day march and constant fighting, having covered approximately 500 kilometers, the Serbian Army entered its capital, Belgrade. Supported by the French forces and local population, the whole of Serbia was liberated, as well as Montenegro. At the beginning of November 1918, after they had crossed the Danube, Sava and Drina rivers on the orders of General d'Espèrey, and being invited by the National Councils in Sarajevo and Zagreb of the newly created State of Slovenes, Croats, and Serbs, the Serbian Army liberated the territories of Serbian Vojvodina, Bosnia and Herzegovina, Croatia, and Dalmatia, as well as Slovenia. At the end of October 1918, the Ottoman Empire capitulated and the Allied Army entered Constantinople in November. The beginning of November 1918 also saw the capitulation of Austria-Hungary, which was as early as October in a state of full disintegration. South Slavs and Romanians in the south and southeast, and the Czechs, Slovaks and Poles in the north, who lived within the boundaries of the Habsburg Monarchy, proclaimed their independence. The Hungarians and Austrian Germans also no longer had an interest in remaining within the same state. Forced by the revolutionary uprising which broke out in Germany, Emperor Wilhelm II abdicated, after which the republic was proclaimed.

On 11 November 1918, Germany signed an armistice, which ended the fighting and meant the capitulation of its armed forces.

Општи закључак о Великом рату

У целини гледано, Први светски рат је донео пораз немачком милитаризму који је стремио господарењу светом. Распале су се вишевековне империје: Османска, Хабзбуршка и Руска. У Европи се на широком простору од Балтика до Јадрана појавио низ нових држава. Од Финске на далеком северу, преко балтичких земаља Естоније, Летоније и Литваније, обновљене Пољске до Чехословачке и Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. У Русији се у мукама грађанског рата стварало прво социјалистичко друштво са изразитим ауторитарним цртама.

Одлукама Мировне конференције у Версају и стварањем међународне организације Друштва народа, дефинисан је нови систем међународних односа.

Четворогодишњи ратни сукоб је, осим вишемилионских жртава и до тада невиђених разарања пространих области, пре свега у Европи али и шире, донео и низ новина. Изменила се технологија ратовања. Свој прави значај стекло је ваздухопловство, а употреба тенкова и бојних отрова, праћена масовном применом свемоћније артиљеријске и митраљеске ватре, неизмерно је повећала људске жртве. Овде спада и појава неограниченог подморничког рата. У Великом рату је створен и читав архипелаг заробљеничких (интернирских) логора не само за милионе војника већ и за велики број ухапшених цивила, талаца оба пола и различитог узраста. Извршени су и масовни злочини над цивилним становништвом, нарочито у окупираној Србији од стране аустроугарских и бугарских окупатора, и над Јерменима од стране Османлија. У окупираној Белгији и поседнутим североисточним областима Француске такође су вршени злочини и протеривања становништва од стране Немаца. Забележена су велика страдања становништва окупираних делова Русије и Румуније, а пољске области су дуго времена биле поприште жестоких борби руских, немачких и аустроугарских трупа. Слично се може рећи и за североисточне делове Италије, посебно за гранични предео на Сочи.

Мобилизацијом великог броја мушкараца порасла је улога жена у домаћинству и разним областима привреде. Ово ће свакако допринети убрзаној женској еманципацији након рата. На

General conclusions on the Great War

Generally speaking, World War One ended in the defeat of the German militarism that sought to rule the world. Several multicultural empires collapsed: the Ottoman, Habsburg and Russian. In Europe, a number of new countries appeared, running from the Baltic to the Adriatic Sea: from Finland in the far north, the Baltic countries of Estonia, Latvia and Lithuania, and a restored Poland, to Czechoslovakia and the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes. In Russia, in the strife of the civil war, the first socialist society was created, with markedly authoritarian features.

By the decisions of the Peace Conference in Versailles and the creation of the League of Nations, a new system of international relations was defined.

Apart from the many millions of victims and the unprecedented destruction, primarily in Europe, the four-year war conflict also brought a series of innovations. The technology of war changed: the large-scale use of aviation as well as of tanks and gas, accompanied by the massive use of artillery, immensely increased human casualties. This also included unrestricted submarine war. During the Great War, a whole network of camps for prisoners (internees) was created, not only for millions of soldiers, but also for the large number of arrested civilians, and hostages of both sexes and different ages. Mass crimes against civilian populations were committed, particularly in Serbia occupied by the Austro-Hungarians and Bulgarians, and against the Armenians by the Ottomans. Occupied Belgium and the northeastern regions of France also experienced grave crimes and expulsions of populations by the Germans. The same occurred in the occupied parts of Russia and Romania, while the Polish regions were the theatre of fierce fighting between Russian, German and Austro-Hungarian troops. The northeastern parts of Italy, especially the border region of the River Isonzo (Soča), shared the same destiny.

The mobilization of large numbers of men increased the role of women in the household and in various aspects of the economy. This would certainly contribute to the accelerated female emancipation after the war. In the east and southeast of Europe,

истоку и југоистоку Европе, у Србији, Црној Гори и Русији жене су узимале учешће и у ратним операцијама. Истовремено су се велики губици у мушкој популацији одразили на значајан пад популације после Великог рата.

Наоружање српске војске

У Великом рату, главни родови војске били су пешадија, артиљерија и коњица. Пешадија је превладала (око $\frac{3}{4}$ укупног састава), с обзиром да је носила најтежи део борбених дејстава. Углавном је имала четворну формацију (од вода до дивизије) и ујединачено наоружање: брзометну пушку са ножем или бајонетом за блиску борбу, ручне бомбе и све већи број митраљеца.

У јесен 1915. године, у јеку Макензенове офанзиве, српска војска је пружила одлучан отпор тројној инвазији, али се није могла одупрети вишеструко надмоћнијем непријатељу. Била је наоружана брзометним пушкама Маузеровог система, малог калибра 7 мм (М.1899, М.1899/07, М.1910 и М.1880/1907), затим вишеметним карабинима (такође Маузеровим) М.1884 и М.1908. Једнометне „кокинке“ и „берданке“ биле су застареле пушке, али њих је зато било у сасвим малом броју и то у рукама трећепозиваца. Руске репетирке „мосинке“ представљале су драгоцену савезничку помоћ, која је добијена непосредно након Церске битке. Најубојитије оружје српске пешадије свакако представљају митраљеци Максим, модел 1909.

Модерни револвери Наган М.1891 (предвиђени за све српске официре и подофицире, којима су по формацији припадали), нису могли због своје недовољне заступљености да истисну све постојеће старинске револвере типа Франкот М.1871. Такође су у мањој мери били присутни и фамозни аустроугарски Гасери М.1870/74.

Изузимајући поједине наведене моделе, Краљевина Србија је у суштини била опремљена најквалитетнијим наоружањем. Пешадијско и коњичко оружје (пушке, митраљеци, карабини и сабље) углавном је набављано из немачких и аустријских фабрика. Иако су те државе у предратном периоду биле ненаклоњене Србији, српски стручњаци су правилно уочили врхунске перформансе пушака система Маузер, као и Максимових митраљеца, те се одлучили за њихову набавку.

women in Serbia, Montenegro and Russia took part in military operations. At the same time, large losses among the male population were reflected in a significant decrease in the total population after the Great War.

The Armament of the Serbian Army

During the Great War, infantry, artillery and cavalry remained the main branches of the Serbian army. The infantry prevailed (it constituted three quarters of the troops), since it was tasked with the most difficult combat operations. It consisted of units ranging from platoon to division, and was uniformly armed with rapid-fire rifles with a knife, bayonets for close combat, grenades and an increasing number of machine guns.

In the fall of 1915, at the peak of the Austro-Hungarian, German and Bulgarian offensive against Serbia led by Field Marshal Mackensen, the Serbian army, although offering strong resistance, could not resist the much superior enemy. The army was armed with Mauser repeating rifles (M.1899, M.1899/07, M.1910 and M.1880/1907), all of small, 7 mm caliber, and Mauser repeating carbines (M.1884 and M.1908). The single shot breech-loading Mauser-Milovanović (the so-called 'Koka') rifles and the Berdan rifles were outdated; however, they were small in numbers and used for the armament of the third ban units. Russian small-bore Mosin rifles were delivered as allied support to Serbia in 1914, after the Battle of Cer. The heaviest weapons in the possession of the Serbian infantry were the Maxim M.1909 machine guns.

A small number of modern Nagant M.1891 revolvers (intended for all Serbian officers and NCOs) could not replace the obsolete Francotte M.1871 revolvers, which were widely used in the army. Also represented, but to a lesser extent, was the famous Austro-Hungarian Gasser M.1870/74.

With the exception of certain of the abovementioned models, the Kingdom of Serbia was equipped with high-quality weapons. The infantry and equestrian weapons (rifles, machine guns, carbines and sabers) were mainly acquired from German and Austrian factories. Although these two countries exhibited antagonism towards Serbia before the war, Serbian experts noticed the excellent performance of the Mauser rifles and Maxim machine guns and insisted on their purchase.

У српској војсци од хладног оружја највише су коришћене сабље (не само као ознака официјерског достојанства). Од родова, најзаступљеније су биле у коњици (сем официра, носили су их и подофицири и редови). Поменимо оне најважније: пешадијска официјерска сабља М.1870, коњичка сабља М.1895 (официјерска и војничка варијанта), коњичка сабља М.1861 (војничка и официјерска верзија, које су заправо аустријски тип М.1869, односно М.61/69). Било је и коњаника наоружаних руским сабљама М.1826. Артиљерци су били опремљени тесацима М.1897 домаћег порекла (крајем 19. века започела је њихова производња у Војно-техничком заводу у Крагујевцу). Поменута крагујевачка фабрика, убрзо након набавке „кокинки“, отпочела је и са израдом муниције, а посебно се прославила преправком поменутих пушака на петометни систем (М.1880/07). Сво остало горенаведено наоружање потицало је из увоза. Главни разлог томе је недовољна развијеност домаће војне индустрије, која ће своје звездане тренутке досегнути тек по окончању Великог рата.

Пошто планирани пробој ка Скопљу ради ступања у контакт са савезницима (Качанички маневар) није резултирао успехом, Врховна команда је, крајем новембра 1915. била принуђена да повлачење преусмери преко кршевитих албанских и црногорских планина. Српске армије (заједно са мноштвом цивила) биле су окупљене на Косову и ту је спроведена у дело непопуларна одлука о онеспособљавању оруђа да не би пало у руке непријатељу. Пристигавши на албанску обалу почетком јануара 1916. године, где их је дочекала савезничка помоћ и бродови, српски војници и официри су са жаљењем посматрали остатке своје, некад моћне артиљерије. Ту су била само 24 брдска топа Де Банжовог система, две заплењене аустроугарске брдске хаубице система Шкода калибра 100 мм, шест брзометних брдских топова система Шнајдер – Данглис кал. 75 мм, девет брдских топова Шнајдер М.1907 и 41 пољски топ система Шнајдер М.1907А калибра 75 мм.

Након повлачења преко Албаније, остаци српске војске (око 150.000 људи) евакуисани су савезничким бродовима са јадранске обале на Крф до почетка пролећа 1916. године. Ту се исцрпљена војска постепено опорављала, а потом је преуређена оснивањем шест пешадијских дивизија, које су разврстане у три армије (Коњичка дивизија је, као и у претходној формацији, била самостална). Пошто је у Грчку пренесено само 50.000 пушака и 1.500 карабина, питање преоружања се морало решавати без одлагања, да би војска што пре постала

As regards cold steel, the Serbian army mostly used sabres (and not only as a mark of an officer's dignity). They prevailed in the cavalry (apart from being worn by officers, they were also intended for NCOs and privates). Let us mention the most important sabres: the M.1870 infantry officer sabre, the M.1895 for cavalry (officers and soldiers), the M.1861 cavalry sabre (for soldiers and officers, which were actually the M.1869 and M.61/69 sabres of the Austrian cavalry). A certain number of equestrians were armed with the M.1826 for the Russian light cavalry. The artillerymen were equipped with M.1897 knives of domestic origin (their production began in the Military Technical Institute in Kragujevac in the late 19th century). Shortly after the acquisition of the 'Koka' Mauser rifles, this Kragujevac factory began with the production of ammunition; it became well-known for converting these rifles to a five-shot magazine system (M.1880/07). The rest of the abovementioned weapons were imported. The main reason for this lay in the at the time insufficiently developed defense industry in Serbia, which would reach its stellar moments only after the Great War.

Since the failure of the planned breakthrough to Skopje in order to join the allied troops (the 'Kachanica manoeuvre'), in late November 1915, the Serbian Supreme Command ordered a full retreat south and west through Montenegro and into Albania. Gathered in Kosovo, the Serbian armies (along with the tens of thousands of civilians) were ordered to bury or destroy heavy artillery in order to prevent their capture by the enemy. Having reached the Albanian coast where they were embarked on Allied transport ships in early January 1916, the Serbian soldiers and officers watched with regret what was left of their once powerful artillery: only 24 De Bange cannons, two seized Austrian Skoda howitzers 100 mm, six 75 mm repeating Schneider–Danglis mountain guns, nine M.1907 Schneider mountain guns and 41 75 mm calibre Schneider M.1907A field cannons.

After the withdrawal through Albania, the remnants of the Serbian Army (about 150,000 people) had been evacuated from the Adriatic coast by Allied ships to Corfu by the early spring of 1916. It was on Corfu that the troops gradually recovered and then were reorganized in six infantry and one cavalry division, which in turn composed three armies. To make the new troops operational, the question of their rearmament had to be resolved without delay, because only 50,000 rifles and 1,500 carbines had been brought to Greece. Thus, the Serbian army received new weapons and equipment – mostly

оперативна. Тако је српска војска добила ново наоружање и опрему – француског порекла. Тај контингент је садржавао пешадијске пушке Лебел – Бертје калибра 8 мм М.1907/15, коњичке мускетоне истог система и калибра М.1892, пушке система Гра („граоваче“) М.1874, пиштоље Руби М.1915 и аксион калибра 7,65 мм, сигналне пиштоље Вери М.1914 калибра 26 мм, митраљезе система Сент Етјен М.1907 калибра 8 мм и пушкомитраљезе „Шоша“ М.1915 истог калибра. Кад се сумира све што су Французи испоручили, добија се импозантна количина од преко 200.000 комада стрељачког оружја. То је, са становишта Антанте, сасвим логично, јер је 150.000 опорављених српских бораца представљало значајну војну снагу која је могла помоћи савезничким трупам (главнину су сачињавале француске и британске трупе, потпомогнуте мањим руским и италијанским јединицама) на новоотвореном фронту на југу Балкана. Међутим, лиферовано пешадијско наоружање било је слабијег квалитета од оног с којим је Краљевина Србија ступила у Први светски рат. Упркос томе, српска војска је, након транспортовања са Крфа на Солунски фронт, извојевала блиставе победе у јесен 1916. године (Кајмакчалан, Битољ). Тиме су одшкринута врата отаџбине, која ће бити коначно отворена тек две године касније – поновним активирањем Солунског фронта и његовим пробојем.

Владари, војсковође и политичари

Адолф Гиома (Бурњеф код Ла Рошела на атлантској обали Француске, 1863 – Нант 1940), француски војсковођа. Служио је у Африци и на Далеком истоку. У Првом светском рату учествује у биткама на Марни 1914. и Соми 1916, као и у одбрани Вердена. Од децембра 1917. до јуна 1918. је командант савезничких трупа на Солунском фронту. Одлуком Клемансоа јуна 1918. постављен је за војног гувернера Париза, а од октобра исте године до краја рата командује Петом француском армијом.

Александар I Гликсбург (Атина, 1893 – Атина, 1920), грчки краљ од 1917. до 1920. Наследио је оца Константина после његове абдикације 1917. У току његове владавине на политичкој сцени је доминирао Венизелос. Краљ је често обилазио Солунски фронт, бодрео грчке и савезничке војнике. Страдао је у трагичном инциденту, од уједа његовог мајмуна љубимца.

of French origin. The contingent consisted of the 8 mm calibre Lebel–Berthier M.1907/15 infantry rifles, the M.1892 Mousqueton Berthier of the same calibre, the M.1874 Gras rifles, the 7,65 mm calibre M.1915 Ruby pistols, the 26 mm calibre Very M.1914 signal pistols, the Saint-Etienne M.1907 machine guns cal. 8 mm, and the M.1915 Chauchat machine of the same caliber. In total, the French delivery numbered more than 200,000 pieces of small arms. From the standpoint of the Entente, this rearmament of the Serbian army was not questioned: the 150,000 recovered Serbian soldiers represented a significant military force that could support the Allies (the majority of whom consisted of French and British troops, supported by smaller Russian and Italian units) at the newly opened front in the south. However, the infantry weapons delivered were of lower quality than those with which the Kingdom of Serbia entered World War One. Nevertheless, after being transported from Corfu to the Salonika Front, the Serbian army won a series of victories in the autumn of 1916 (Kajmakčalan, Bitola). Thus the Serbs managed to push the doors of the fatherland ajar; they would be finally opened only two years afterwards – when the Salonika Front was reactivated and then breached.

Monarchs, Army Commanders and Politicians

Adolphe Guillaumat (Bourgneuf, Charente-Maritime, 1863 – Nantes 1940), a French military commander. He served in Africa and the Far East. In World War One he participated in the Battles of the Marne in 1914 and of the Somme in 1916, as well as in the Battle of Verdun. From December 1917 to June 1918 he was Commander of the Allied troops on the Salonika Front. By Clemenceau's decision in June 1918, he was appointed Military Governor of Paris, and from October until the end of the war commanded the Fifth French Army.

Alexander I Glücksburg (Athens, Greece, 1893 – Athens, Greece, 1920), King of Greece from 1917 to 1920. He succeeded his father Constantine after his abdication in 1917. During his reign, Venizelos dominated the Greek political scene. The King often visited the Salonika Front, encouraging the Greek and allied soldiers. He died in a tragic accident, from the effects of a monkey bite.

Александар Карађорђевић (Цетиње, 1888 – Марсељ, 1934), млађи син краља Петра I, престолонаследник је од 1909, а од јуна 1914. регент Краљевине Србије. У балканским ратовима 1912–1913. командант је Прве армије. Врховни командант српске војске у Првом светском рату. По напуштању територије развио је живу дипломатску делатност заступајући интересе Србије у престоницама држава Антанте. Највећи део времена провео је са војском на чијем челу се налазио.

Луј Феликс Мари Франсоа Франше д'Епере (Мостаганем, Алжир, 1856 – Сент Амансе, Француска, 1942), војсковођа, маршал Француске, академик, почасни војвода војске Краљевине СХС.

Завршио је високе војне школе и учествовао у колонијалним ратовима од северне Африке до Индокине и Кине. Првих година Првог светског рата командовао је армијом на Западном фронту, па затим групом армија. Од јуна 1918. је главнокомандајући савезничких војски на Солунском фронту. Под његовом врховном командом у септембру 1918. године пробијен је непријатељски фронт на Балкану.

По завршетку Великог рата био је врховни комесар Француске на југу Русије, боравећи у Одеси и Севастопољу.

Драгутин Гавриловић (Чачак, 1882 – Београд, 1945), најпознатији српски мајор, у југословенској војсци напредовао је до чина пуковника. Учествовао у многим великим биткама српске војске у Првом светском рату. У српској историји остаће запамћен по говору који је одржао браниоцима Београда октобра 1915. године. На Солунском фронту командовао је Првим батаљоном XII пешадијског пука „Цар Лазар“. Водио је успешне борбе на јужним падинама Ветерника. За борбе на Трнавској коси одликован је Орденом белог орла са мачевима V реда и предложен за чин пуковника.

Елефтериос Венизелос (Мурниес код Хање, Крит, 1864 – Париз, 1936), политичар и државник. Био је председник грчке владе у време победа над Турцима и Бугарима у балканским ратовима 1912. и 1913. године, као и током највећег дела Првог светског рата. Предводио је политичку струју која је тежила да уведе Грчку у Велики рат на страни Антанте, противно вољи краља

Alexander I Karadjordjević (Cetinje, 1888 – Marseilles, 1934), the younger son of Peter Karadjordjević. In 1909, he became Crown Prince, and in June 1914, Regent of Serbia. In the Balkan Wars 1912–1913, he was Commander of the First Army, and in World War One, he was Supreme Commander of the Serbian Army. After the 1915–1916 retreat of the Army, he travelled to the Allied capitals and places where high-level military-political meetings were held. Most of his time he spent together with the troops he commanded.

Louis Félix Marie François Franchet d'Espèrey (Mostaganem, French Algeria, 1856 – Saint-Amancet, France, 1942), was a military commander, Marshal of France, academician, and honorary Voivoda of the Army of the Kingdom of SCS. He was educated at high military schools and participated in colonial wars from North Africa to Indochina and China. In the first years of World War One, he commanded an army on the Western Front, then a group of armies. From June 1918, he was Commander of the Allied Armies of the Orient at the Salonika Front. In September 1918, the enemy front in the Balkans was breached under his command. After the end of the Great War, he was the Commissar of France in the south of Russia, staying in Odessa and Sevastopol.

Dragutin Gavrilović (Čačak, 1882 – Belgrade, 1945), the most famous Serbian major, and then colonel in the Yugoslav Army, took part in almost all the battles of the Serbian Army in World War One. He is remembered in Serbian history for his dramatic speech to the troops defending Belgrade in October 1915. On the Salonika Front, he commanded the 1st Battalion of the 'Tsar Lazar' XIIth Infantry Regiment, and led the successful fight on the southern slopes of Vaternik. For the fighting on Trnavska kosa he was awarded the Order of the White Eagle with swords 5th Class, and proposed for promotion to the rank of colonel.

Eleftherios Venizelos (Mournies, Chania, Crete, 1864 – Paris, France, 1936), a politician and statesman. Prime Minister of Greece during the Balkan Wars of 1912 and 1913, as well as during the larger part of World War One. He led a political party that sought to bring Greece into the Great War on the side of the Entente, contrary to the will of King Constantine. In the middle of 1916, with him at its head, northern Greece joined the Allies; and from 1917, when he became Prime Minister, Greece was fully engaged

Константина. Половином 1916. године, с њим на челу, северна Грчка је приступила Антанти, а од 1917, када је постао председник владе у Атини, Грчка је у потпуности ангажовна у борбама на Солунском фронту против Централних сила. Са успехом се споразумевао са српским и југословенским државницима свога доба. Заједно са Николом Пашићем, идејни је творац српско-грчког споразума из 1913. године. Његовим залагањем, марта 1929. потписан је југословенско-грчки Споразум о пријатељству, измирењу и арбитражи.

Фердинанд Сакс-Кобург-Гота (Беч, 1861 – Кобург, 1948), бугарски кнез од 1887. до 1908, када се прогласио за цара. Владао са том титулом до 1918. године. У Европи је био прихваћен као краљ. Син аустријског принца и генерала и мајке која је била ћерка последњег француског краља Луја Филипа, служио је у аустријској војсци. Бугарска је за његове дуге владавине израсла у значајну државу на југоистоку Европе. После успеха у Првом балканском рату, понајвише његовом кривицом Бугарска је била изолована и потучена од својих бивших савезника 1913. године. У Првом светском рату, увео је Бугарску у Велики рат на страни Централних сила нападом на Србију 1915. После катастрофалног пораза 1918. године, Фердинанд је абдицирао и напустио Бугарску.

Илија Гојковић (Дреновац код Параћина, 1854 – Средоземно море код обала Сицилије, 1917), генерал и министар војни Србије 1910–1911. године, предводио је Моравску дивизију првог позива у Балканским ратовима 1912–1913. и у великим биткама 1914. године. Командант је Тимочке војске која се у одбрамбеним борбама у јесен 1915. супротставила бугарској Првој армији. После повлачења преко Албаније, отишао је на лечење у Француску. Страдао је 1917. на лађи погођеној торпедом близу Сицилије.

Константин I Гликизбург (Атина, 1868 – Палермо, 1923), грчки краљ од 1913. до 1917. и од 1920. до 1922. Наследио је оца Ђорђа I на грчком престолу. Био је ожењен принцезом Софијом, сестром Вилхелма II, и трајно је остао германофилски настројен. Снаге Антанте присутне у Грчкој биле су угрожене његовом непријатељском оријентацијом. Присиљен од англо-француских снага да абдицира 1917. године, напустио је Грчку. Вратио се на власт 1920, али је после пораза Грчке у рату против Турске оборен са власти септембра 1922. године.

in the fighting on the Salonika Front against the Central Powers. His communication with the Serbian and Yugoslav statesmen of his time was fruitful. Together with Nikola Pašić, he was the originator of the 1913 pact of alliance between Serbia and Greece. By his efforts, the Yugoslav-Greek Agreement on Friendship, Reconciliation and Arbitration was signed in March 1929.

Ferdinand Saxe-Coburg and Gotha (Vienna, 1861 – Coburg, 1948), a Bulgarian Prince from 1887 to 1908, when he proclaimed himself Tsar, the title he held until his abdication in 1918. The son of a German prince and general and his wife, who was the daughter of the last French King, Louis-Philippe, he served in the Austrian Army. During his long-lasting reign, Bulgaria grew into a significant country in the southeast of Europe. After the success of the First Balkan War, he was to blame for Bulgaria being isolated and defeated by her former allies in 1913. In World War One, the attack on Serbia in 1915 marked the Bulgarian entry into the Great War on the side of the Central Powers. After a disastrous defeat in 1918, Ferdinand abdicated and left Bulgaria.

Ilija Gojković (Drenovac, near Paraćin, 1854 – Mediterranean Sea, near Sicily, 1917), a Serbian general and Minister of Defense in 1910–1911, Commander of the Morava Division I in the Balkan Wars 1912–1913 and in all major Serbian battles at the beginning of the war in 1914. In the autumn of 1915, he commanded the Timok Army, which repulsed the attack of the Bulgarian First Army. After the withdrawal of the Serbian Army, he was sent to France for medical treatment, and was killed in 1917 on his way back to the Salonika Front, when his ship was torpedoed near Sicily.

Constantine I Glücksburg (Athens, Greece, 1868 – Palermo, Italy, 1923), King of Greece from 1913 to 1917, and from 1920 to 1922, succeeding his father George I on the throne. He was married to Princess Sophia of Prussia, sister of Wilhelm II, and always remained a German sympathizer, a political orientation which endangered the Entente forces in Greece. Forced under Anglo-French pressure to abdicate in 1917, he left Greece. He was reinstated in 1920, but abdicated for the second and last time in September 1922, when Greece lost the Greco-Turkish War of 1919–1922.

Краљ Петар I Карађорђевић (Београд, 1844 – Београд, 1921), краљ Србије од 1903. до 1918. године и краљ Државе СХС од 1918. до 1921. После збацивања његовог оца кнеза Александра са власти 1858. дуго је живео у емиграцији. Изабран за краља 1903, владао је као доследно уставни владалац. Присиљен да се повуче са власти 1914. године, делио је судбину народа и војске са којом се повлачио преко Албаније. Одвојен од државних послова, лечио се у разним грчким местима, живо пратећи развој догађаја у даљем току Првог светског рата.

Милунка Савић (Копривница код Јошаничке Бање, 1890 – Београд, 1973), српска јунакиња из балканских и Првог светског рата, наредник у Другом топличком Гвозденом пуку „Кнез Михаило“, најодликованија жена борац у Великом рату, више пута рањавана.

Морис Сарај (Каркасон, 1856 – Париз, 1929), француски генерал, главнокомандујући на Солунском фронту од октобра 1915. до новембра 1917. После завршене војне школе у Сен Сиру, следила је успешна војна каријера. Произведен је у чин дивизијског генерала 1911. године. У Првом светском рату истакао се у бици на Марни 1914. предводећи Пету француску армију. Под његовом општом командом 1916. је успостављена линија Солунског фронта и изведена успешна офанзива која је довела до ослобођења Битоља крајем исте године. Са положаја главнокомандујућег Источне армије савезничких снага на Солунском фронту сменио га је новембра 1917. француски премијер Клемансо због политичких неслагања.

Никола Пашић (Зајечар, 1845 – Београд, 1926), најистакнутија политичка личност свога времена у Србији. Оснивач и вођа Народне радикалне странке. Председник владе и министар иностраних дела од 1912. до 1918. У најтежим околностима непоколебљиво је бранио државну независност и широко прихваћену визију уједињења читавог српског народа са сродним јужнословенским народима.

Патријарх српски Димитрије (Павловић) (Пољаревац, 1846 – Београд, 1930), образовао се у Пољаревцу и Београду. Епископ нишки 1884, епископ шабачки 1898. године. Наследио је митрополита Инокентија 1905. године на челу цркве у Србији. Повукао се са српском војском и цивилима преко Албаније на Крф. У

King Peter I Karadjordjević (Belgrade, 1844 – Belgrade, 1921), King of Serbia 1903–1918 and King of the Serbs, Croats and Slovenes 1918–1921. When his father Prince Alexander was forced to abdicate in 1858, he lived with his family in exile. In 1903, he was elected King of Serbia, and ruled as an advocate of constitutional parliamentarism. Having retired on the eve of the war in 1914, he shared the destiny of the civilian refugees and army, withdrawing with them across Albania in 1915. Separated from state affairs, he underwent medical treatment in different Greek towns, from where he followed developments during the further course of World War One.

Milunka Savić (Koprivnica near Jošanička Banja, 1890 – Belgrade, 1973), a Serbian heroine from the Balkan War and World War One, a Sergeant in the Second Toplica "Prince Mihailo" Regiment, the most decorated woman fighter in the Great War, wounded several times.

Maurice Sarraill (Carcassonne, 1856 – Paris, 1929), a French general, Commander-in-Chief on the Salonika Front from October 1915 to November 1917. After his attendance at the military school in Saint Cyr, a successful military career followed. In 1911, he was promoted General de Division (Divisional General). In World War One, his Fifth Army played an important role in the Battle of Marne in 1914. Under his general command in 1916, the Salonika Front was established and a successful offensive launched to liberate Bitola at the end of the year. In November 1917, he was dismissed as Commander-in-Chief of the Allied Armies of the Orient on the Salonika Front by French Prime Minister Clemenceau, as a result of political disagreements.

Nikola Pašić (Zaječar, 1845 – Belgrade, 1926), the founder and leader of the People's Radical Party. The most prominent political figure of his time, Prime Minister and Minister of Foreign Affairs from 1912 to 1918. In the most difficult circumstances, he staunchly defended the country's independence and the widely accepted vision of the unification of the entire Serbian nation with related South Slavic nations.

Serbian Patriarch Dimitrije (Pavlović) (Požarevac, 1846 – Belgrade, 1930), educated in Požarevac and Belgrade. He was appointed Bishop of Niš in 1884, and of Šabac in 1898. When Inokentije, Metropolitan of Belgrade, died in 1905, he was appointed his

време борби на Солунском фронту значајна је његова морална подршка српским борцима. Свештенство је активно учествовало у борбеном напору земље. Био је први поглавар уједињене Српске православне цркве у Краљевству СХС.

Петар Бојовић (Мишевићи код Нове Вароши, 1858 – Београд, 1945), беспрекорна војничка каријера и рано стечено ратно искуство препоручили су га 1912. за место начелника штаба Прве армије, која је имала кључну улогу у ратовима против Османског царства и против Бугара 1913. Бојовић предводи Прву армију и на почетку рата 1914. а у децембру 1915. заменио је тешко болесног војводу Путника на положају начелника Штаба Врховне команде. Прелазак српске војске на Крф и борбе на Солунском фронту везане су за његову командантску активност. Пошто је половином 1918. препустио место начелника Штаба Врховне команде војводи Живојину Мишићу, Петар Бојовић је командант Прве армије заједно са Степином Другом армијом и савезничким јединицама извршио пробој Солунског фронт и велико дело ослобођења отаџбине.

Степа Степановић (Кумодраж код Београда, 1856 – Чачак, 1929), незаменљиви командант Друге армије у ратовима од 1912. до 1918. Најзаслужнији за победу на Церу 1914, војвода Степа је у одбрамбеним биткама 1915. успорио напредовање бугарске војске и омогућио повлачење српске војске и цивила ка Јадранском мору. Својом постојаношћу на најтежем делу Солунског фронта на Ниџе планини у септембру 1916. омогућио је тријумф јединицама Треће армије. Снаге под његовом командом су прве извршиле пробој непријатељских бугарско-немачких линија на Солунском фронту 1918.

successor. He retreated with the Serbian Army and civilians across Albania to Corfu. During the fighting on the Salonika Front, his moral support to the Serbian soldiers was significant. The clergy actively participated in the country's combat efforts. He was the first Patriarch of the reunified Serbian Orthodox Church in the Kingdom of SHS.

Petar Bojović (Miševići near Nova Varoš, 1858 – Belgrade, 1945), an impeccable military career following early acquired war experience, led to his recommendation in 1912 for the post of Chief of Staff of the First Serbian Army, the formation which played the key role in the war against the Ottoman Empire and Bulgaria in 1913. At the beginning of World War One, he was Commander-in-Chief of the First Serbian Army, and in December 1915, he was appointed Chief of General Staff in place of Voivode Putnik, and directed the evacuation of the Serbian army from the Albanian coast to the island of Corfu, and later its reorganization and deployment at the Salonika Front. He held this position until June 1918 when he was replaced by Voivode Živojin Mišić, and returned to his position of Commander of the First Army, which, together with the Second Army led by Stepa Stepanović and the allied troops, broke through the Salonika Front.

Stepa Stepanović (Kumodraž, near Belgrade, 1856 – Čačak, 1929), the irreplaceable Commander of the Second Serbian Army in the wars between 1912 and 1918. Stepa Stepanović was capable of carrying out the mobilization and concentration of Serbian troops at the beginning of the war with Austria-Hungary, afterwards winning a great victory in the Battle of Cer. In the autumn of 1915, his Second Army slowed down the advance of the Bulgarian Army, thus allowing for the troops and civil refugees to retreat towards the Adriatic Sea. His perseverance at the most difficult section of the front on Mt. Nidže in September 1916 enabled the triumph of the units of the Third Army. In 1918, the troops under his command at the Salonika Front achieved a breakthrough across the Bulgarian-German lines and advanced to the Bulgarian border.

Српска артиљерија у дејству на Солунском фронту

Serbian artillery in action on the Salonika Front

Стварање заједничке државе

Од 15. до 21. септембра 1918. српске и француске јединице врше пробој Солунског фронта и избијају на реку Вардар између Демир Капије и Градског.

29. септембра 1918. француска Коњичка бригада генерала Гамбете ослобађа Скопље.

3. октобра 1918. Прва српска армија ослобађа Врање.

7. октобар 1918. јединице Прве армије ослобађају Лесковац; Борко Наумовић и Радојица Петровић међу првим српским борцима ступају у ослобођени град.

12. октобра 1918. деташман генерала Транијеа ослобађа простор Косовске Митровице, Приштине и Липљана.

12–13. октобра 1918. Пећ и Дечане ослобађају комите под командом Косте Миловановића Пећанца. Убрзо пристиже и француска коњица.

12. октобра 1918. После последњег оружаног сукоба српска Прва армија под командом Петра Бојовића ослобађа Ниш и Прокупље. У сам град Ниш први је ушао II пешадијски пук „Књаз Михаило“ под командом потпуковника Михаила Ковачевића.

13. октобра 1918. Белу Паланку ослобађа француска коњица.

17. октобра 1918. Трстеник ослобађају локални четници, а 18. октобра у град улази један ескадрон српске коњице.

Од 5. до 14. октобра 1918. српски Охридски одред ослобађа простор између Дебра и Тиране.

The establishment of a joint state

From 15 to 21 September 1918, the Serb and French units break through the Salonika Front and reach the River Vardar between Demir Kapija and Gradsko.

On 29 September 1918, the French Cavalry Brigade led by General Gambetta liberates Skopje.

On 3 October 1918, the First Serbian Army liberates Vranje.

On 7 October 1918, units of the First Serbian Army liberate Leskovac; Borko Naumović and Radojica Petrović are among the first Serbs who enter the liberated city.

On 12 October 1918, a detachment led by General Traniere liberates the territory of Kosovska Mitrovica, Priština and Lipljan.

On 12–13 October 1918, Peć and Dečani are liberated by the Komitadjis led by Kosta Milovanović Pećanac. Soon the French cavalry arrives.

On 12 October 1918, the Serbian First Army under the command of Petar Bojović liberates Niš and Prokuplje. The "Prince Mihailo" 2nd Infantry Regiment under the command of Lieutenant-Colonel Mihailo Kovačević is the first unit to enter the city of Niš.

On 13 October 1918, the French Cavalry liberates Bela Palanka.

On 17 October 1918, Trstenik is liberated by local Chetniks; one Serbian Cavalry squadron enters the city the following day.

19. октобра 1918. француска коњица генерала Гамбете ослобађа Зајечар.

22. октобра 1918. Краљево ослобађа српски Коњички одред под командом Богдана Јевтовића.

25. октобра 1918. Чачак ослобађа Друга армија војводе Степе Степановића.

26. октобра 1918. у Крагујевац улазе делови Дринске дивизије.

28. октобра 1918. ослобођен је Пожаревац. У град улази официрска патрола под командом мајора Чемериџића.

28. октобра до 1. новембра 1918. Ужице ослобађа Тимочка дивизија.

30. октобра 1918. Смедерево ослобађа Коњичка дивизија српске војске. Предводничким одредом командовао је мајор Душан Додић.

30. октобра 1918. Неготин ослобађа Коњичка група генерала Гамбете.

31. октобра 1918. Дринска дивизија је на обали реке Саве.

Крајем октобра и почетком новембра 1918. ослобођен је простор Сјенице, Пријепоља, Вишеграда и Пљеваља, где су као посаде присутни делови Вишеградског одреда под командом потпуковника Аврама Бераха.

1. новембра 1918. Прва српска армија улази у Београд.

2. новембра 1918. српска војска ослобађа Шабац.

Територија Краљевине Србије ослобођена је до 4. новембра 1918. године.

По наређењу генерала Франше д'Епереа и на позив народних већа насталих на јужнословенским територијама које су раније биле под влашћу Аустроугарске, 3. и 4. новембра 1918. српска војска наставља свој ослободилачки поход прелазећи Саву, Дунав и Дрину.

From 5 to 14 October 1918, the Serbian Ohrid Detachment liberates the area between Debar and Tirana.

On 19 October 1918, the French Cavalry led by General Gambetta liberates Zaječar.

On 22 October 1918, the Serbian Cavalry detachment under command of Bogdan Jevtović liberates Kraljevo.

On 25 October 1918, the Second Army led by Voivode Stepa Stepanović liberates Čačak.

On 26 October 1918, parts of the Drina Division enter Kragujevac.

On 28 October 1918, Požarevac is liberated. An officers' patrol led by Major Čemerikić enters the city.

From 28 October to 1 November 1918, Užice is liberated by the Timok Division.

On 30 October 1918, Smederevo is liberated by the Cavalry Division of the Serbian Army, led by Major Dušan Dodić.

On 30 October 1918, Negotin is liberated by the Cavalry group led by General Gambetta.

On 31 October 1918, the Drina Division reaches the banks of the River Sava.

At the end of October and early November 1918, the areas of Sjenica, Prijepolje, Višegrad and Pljevlja are liberated, with parts of the Višegrad Detachment under the command of Lieutenant-Colonel Avram Berah being deployed.

On 1 November 1918, the First Serbian Army enters Belgrade.

On 2 November 1918, the Serbian Army liberates Šabac.

The territory of the Kingdom of Serbia is liberated by 4 November 1918.

On the orders of General Franchet d'Espèrey and invited by the National Councils of the South Slavs established on the territories previously under Austro-Hungarian rule, the Serbian Army continued its liberation campaign on 3–4 November 1918, crossing the Rivers Sava, Danube and Drina.

Дочек српске војске у Новом Саду

Welcome of the Serbian Army in Novi Sad

Улазак српске војске у Војводину

5. новембра 1918. ослобођен је Земун.

6. новембра 1918. ослобођена је Рума; у град први улази Станислав Краков са 3. четом 2. батаљона 5. пешадијског пука, по наређењу генерала Максимовића; у овом месту је донета одлука о директном присаједињењу Срема Краљевини Србији 24. новембра 1918.

7. новембра 1918. ослобођене су Сремска Митровица и Стара Пазова.

8. новембра 1918. ослобођено је Панчево, уласком 1. батаљона II пешадијског пука „Књаз Михаило” Моравске дивизије, под командом капетана Петра Арачића.

8. новембра 1918. ослобођена је Бела Црква, уласком одреда под командом резервног коњичког потпоручника Ђорђа Блажића.

8. новембра 1918. одред мајора Војислава Бугарског ослобађа Сремске Карловце.

9. новембра 1918. ослобођен је Нови Сад, у који улази посебно формиран одред мајора Бугарског; 25. новембра у Новом Саду одржана Велика народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи. Донета је одлука о уједињењу са Србијом.

10. новембра 1918. Вршац ослобађа ескадрон српске коњице под командом мајора Душана Додића.

12–13. новембра 1918. ослобођени су Суботица, Сомбор, Сегедин; на челу 2. батаљона VIII пешадијског пука Дунавске дивизије који улази у Суботицу су потпуковник Анта Живуловић и мајор Михаило Боди.

13. новембра 1918. потписано Београдско примирје са Мађарском, у којем је дефинисана линија разграничења између мађарских и савезничких трупа правцем Сегедин–Печуј–Вараждин. Уговор потписују начелник Штаба Врховне команде Живојин Мишић и командант француске источне војске генерал Пол Анри са српске стране, а са мађарске министар одбране генерал Бела Линдер.

14–15. новембра 1918. Дринска дивизија ослобађа Мохач, Бају и Печуј; за војног заповедника Барање постављен пуковник Драгиша Костић.

The Serbian Army enters the territory of Vojvodina

On 5 November 1918, Zemun is liberated.

On 6 November 1918, Ruma is liberated; the first who enters the city, on the orders of General Maksimović, is Stanislav Krakov, Commander of the 3rd Company of the 5th Infantry Regiment's 2nd Battalion; it is in Ruma that the decision on the direct unification of Srem with the Kingdom of Serbia is made on 24 November 1918.

On 7 November 1918, Sremska Mitrovica and Stara Pazova are liberated.

On 8 November 1918, Pančevo is liberated by the "Prince Mihailo" 2nd Infantry Regiment of the Morava Division, under the command of Captain Petar Aračić.

On 8 November 1918, Bela Crkva is liberated by a detachment under the command of reserve Cavalry Second Lieutenant Djordje Blažić.

On 8 November 1918, a detachment led by Major Vojislav Bugarski liberates Sremski Karlovci.

On 9 November 1918, Novi Sad is liberated, and a specially formed detachment led by Major Bugarski enters the city; on 25 November, the Great National Assembly of Serbs, Croatsians from Bačka (Bunjevci) and other Slavs living in Banat, Bačka and Baranja is held in Novi Sad. The decision is made to unite with Serbia.

On 10 November 1918, Vršac is liberated by a Serb Cavalry Squadron under the command of Major Dušan Dodić.

On 12–13 November 1918, Subotica, Sombor, and Szeged are liberated; the 2nd Battalion of the 8th Infantry Regiment of the Danube Division that enters Subotica is commanded by Lt.-Colonel Anta Živulović and Major Mihailo Bodi.

On 13 November 1918, the Belgrade Armistice with Hungary is signed, defining the demarcation line between the Hungarian and Allied troops in the direction of Szeged – Pécs – Vараždin. The agreement is signed by Живојин Мишић, Serbian Chief of General Staff, and Paul Henrys, Commander of the French Army in the East, on the Serb side, and General Bela Linder, the Hungarian Defence Minister.

On 14–15 November 1918, the Drina Division liberates Mohač, Baja and Pécs; Colonel Dragiša Kostić is appointed Military Commander of Baranja.

15. новембра 1918. Коњичка дивизија српске војске ослобађа Темишвар, Лугош и Оршаву.

16. новембра 1918. 9. батаљон II пешадијског пука под командом мајора Глигора Јовановића ослобађа Сенту.

17. новембра 1918. ослобођен Велики Бечкерек, у који улази јединица II пешадијског пука под командом Драгутина Ристића.

18. новембра 1918. ослобођени Тител и Кикинда.

21. новембра 1918. ослобођен Арад.

Српска војска ослобађа Црну Гору

У ослобођењу Црне Горе и Херцеговине, поред регуларних јединица српске војске и уз побуњено локално становништво које је кренуло у акцију на вест да долазе српске јединице, учествују и комитски одреди Косте Миловановића Пећанца.

13–18. октобра 1918. црногорски устаници ослобађају Беране, Рожај, Бјело Поље, Плав, Гусиње, Андријевицу и Колашин.

24. октобра 1918. Скадарске трупе српске војске крећу из Пећи у ослобађање Црне Горе у којој је већ почео устанак.

30. октобра 1918. српски Други југословенски пук и црногорски устаници заузели Скадар.

2. новембра 1918. Никшић ослобађају устаници.

4. новембра 1918. ослобођена Подгорица. Велика народна скупштина српског народа у Црној Гори проглашава уједињење са Краљевином Србијом 26. новембра 1918.

5. новембра 1918. српске јединице ослобађају Цетиње.

6. новембра 1918. ослобођен је Котор. Већ 27. октобра 1918. Народно вијеће у Котору признало је краља Петра I Карађорђевића за свог владара.

7. новембра 1918. ослобођен је Херцег Нови. У град први улази потпуковник Светислав Симовић, помоћник команданта Другог пука Југословенске дивизије.

8. новембра 1918. ослобођена је Будва.

25. новембра 1918. аустроугарске трупе које су се бориле против Антанте у Албанији напуштају ову област после повлачења до Боке Которске.

On 15 November 1918, the Cavalry Division of the Serbian Army liberates Timisoara, Lugoj and Orşova.

On 16 November 1918, the 9th Battalion of the 2nd Infantry Regiment commanded by Major Gligor Jovanović liberates Senta.

On 17 November 1918, Veliki Bečkerek is liberated by the 2nd Infantry Regiment under the command of Dragomir Ristić.

On 18 November 1918, Titel and Kikinda are liberated.

On 21 November 1918, Arad is liberated.

The Serbian Army liberates Montenegro

Alongside the regular units of the Serbian Army and the rebellious local population that have initiated the action on the news that Serbian units are approaching, the Komitadji detachments of Kosta Milovanović Pećanac also take part in the liberation of Montenegro and Herzegovina.

From 13 to 18 October 1918, Montenegrin rebels liberate Berane, Rožaj, Bijelo Polje, Plav, Gusinje, Andrijevica and Kolašin.

On 24 October 1918, the Shkodra troops of the Serbian Army move from Peć to liberate Montenegro, where an uprising has begun.

On 30 October 1918, Shkodra is taken by the Serbian Second Army and the Montenegrin insurgents.

On 2 November 1918, Nikšić is liberated by the insurgents.

On 4 November 1918, Podgorica is liberated. The Great National Assembly of the Serbian People in Montenegro declares unification with the Kingdom of Serbia on 26 November 1918.

On 5 November 1918, Cetinje is liberated by Serbian units.

On 6 November 1918, Kotor is liberated. As early as 27 October 1918, the National Council in Kotor recognizes King Peter I Karadjordjević as their ruler.

On 7 November 1918, Herceg Novi is liberated. The first who enters the city is Lieutenant-Colonel Svetislav Simović, Deputy Commander of the 2nd Regiment of the Yugoslav Division.

On 8 November 1918, Budva is liberated.

On 25 November 1918, having retreated to the Bay of Kotor, the Austro-Hungarian troops which fought against the Entente in Albania leave this area.

Дочек српске војске

Welcome of the Serbian Army

Ослобођење Босне и Херцеговине

31. октобра 1918. конституисан Главни одбор Народног вијећа за Босну и Херцеговину. На његов позив, 6. новембра јединице Друге српске армије под командом војводе Степе Степановића улазе у Сарајево. У сам град први улази Сарајевски одред под командом пуковника Милана Недића.

1. новембра 1918. аустроугарски намесник у БиХ генерал Стјепан Саркотић предаје власт Народном вијећу БиХ.

6. новембра 1918. једна српска коњичка патрола улази у Бијелину, где већ постоји Народно вијеће тог котара.

7. новембра 1918. српска патрола улази у Сребреницу. Српска војска се у свим приликама одазивала на позиве локалних власти.

13. новембра 1918. у Требиње улази 3. батаљон XIV пука Тимочке дивизије.

15. новембра 1918. српска војска улази у Мостар.

21. новембра 1918. српске јединице улазе у Бањалуку. Дана 27. новембра донета је одлука о присаједињењу Бањалучког округа и Прњаворског среза Србији. У наредним данима донета је истоветна одлука о присаједињењу 42 од укупно 54 среских одбора Народног вијећа Босне и Херцеговине Краљевини Србији.

21. новембра 1918. у Прњавор (у северној Босни) улази јединица српске војске под командом потпоручника Ратка Благоћића.

The liberation of Bosnia and Herzegovina

On 31 October 1918, the Main Committee of the National Council of Bosnia and Herzegovina is established. Invited by the Committee on 6 November, the units of the Second Serbian Army under the command of Voivode Stepa Stepanović enter Sarajevo. The first to enter the city is the Sarajevo Detachment under the command of Colonel Milan Nedić.

On 1 November 1918, General Stjepan Sarkotić, the Austro-Hungarian Governor of Bosnia, hands over authority to the National Council of Bosnia and Herzegovina.

On 6 November 1918, a Serbian Cavalry patrol enters Bijeljina, where the National Council for that district has already been established.

On 7 November 1918, a Serbian patrol enters Srebrenica. The Serbian Army responds to all invitations by local authorities.

On 13 November 1918, the 3rd Battalion of the 14th Regiment of the Timok Division enters the region of Trebinje.

On 15 November 1918, the Serbian Army enters Mostar.

On 21 November 1918, Serbian units enter Banja Luka.

On 27 November, the decision to join the Banja Luka and Prnjavor districts to Serbia is made. In the following days, the same decision to join 42 of the total of 54 committees of the National Council of Bosnia and Herzegovina to the Kingdom of Serbia is made.

On 21 November 1918, a unit of the Serb Army under the command of Sublieutenant Ratko Blagotić enters Prnjavor (in northern Bosnia).

Загреб после ослобођења

Zagreb after the liberation

Ослобођење Далмације

4. и 5. новембра 1918. италијанска морнарица запоседа Задар, Пулу и Ријеку. Наредних дана Италијани окупирају Трст, Горицу, приобални део Крањске, Истру, сва јадранска острва осим Брача и Шолте и велики део северне и средње Далмације са Книном, до рта Планка (Плоче) западно од Трогира.

6. новембра 1918. италијанске трупе и ратна флота улазе у Шибеник, у коме остају до јуна 1921.

13. новембра 1918. Друга чета 4. батаљона III пука Моравске дивизије под командом резервног капетана Милана В. Ђорђевића улази у Дубровник.

16. новембра 1918. Далматинска влада инсистира код Народног вијећа у Загребу на уједињењу са Краљевином Србијом.

20. новембра 1918. у Сплит улази 2. батаљон XIII пука Тимочке дивизије под командом мајора Стојана Трнокоповића. На сплитској риви дочекало их је 20.000 Сплићана на челу са градоначелником др Јосипом Смодлаком.

Ослобођење Хрватске

29. октобра 1918. Хрватски сабор проглашава раскид државноправних веза са Аустријом и Угарском и признаје компетенције Народног вијећа формираног 6. октобра 1918. у Загребу.

4. новембра 1918. Народно вијеће Словенаца, Хрвата и Срба моли српску Врховну команду да на подручје јужнословенских територија које су претходно биле под влашћу Аустроугарске упути српске јединице за одржавање реда и мира.

8. новембра 1918. српске јединице из састава Дринске дивизије улазе у Вуковар.

12. новембра 1918. српска коњица стиже у Осијек долазећи из Даља.

14. новембра 1918. батаљон српске војске под командом пуковника Душана Симовића улази у Загреб.

15. новембра 1918. батаљон под командом потпуковника Љ. Максимовића који улази у Ријеку дочекује скоро 30.000 грађана.

The liberation of Dalmatia

On 4 and 5 November 1918, the Italian navy occupies Zadar, Pula and Rijeka. In the following days, the Italians occupy Trieste, Gorizia, the coastal part of Carniola, Istria, all Adriatic islands except Brač and

Šolta, and a large part of northern and central Dalmatia with Knin, as far as Punta Planca, to the west of Trogir.

On 6 November 1918, the Italian troops and war fleet enter Sibenik, where they remain until June 1921.

On 13 November 1918, the 2nd Company of the 4th Battalion of the Morava Division's 3rd Regiment under the command of Reserve Captain Milan V. Djordjević enters Dubrovnik.

On 16 November 1918, the Dalmatian government insists before the National Council in Zagreb on unification with the Kingdom of Serbia.

On 20 November 1918, the 2nd Battalion of the 13th Regiment of the Timok Division under the command of Major Stojan Trnokoković enters Split. They are welcomed on the boardwalk by 20,000 residents of Split, led by Mayor Dr. Josip Smolaka

The liberation of Croatia

On 29 October 1918, the Croatian Parliament declares the termination of state-law relations with Austria and Hungary and recognizes the competencies of the National Council formed on 6 October 1918 in Zagreb.

On 4 November 1918, the National Council of Slovenes, Croats and Serbs asks the Serbian Supreme Command to send Serbian units to maintain law and order on the territory of South Slavic territories previously under Austro-Hungarian rule.

On 8 November 1918, units of the Serbian Drina Division enter Vukovar.

On 12 November 1918, the Serbian Cavalry enters Osijek from the direction of Dalj.

On 14 November 1918, a battalion of the Serbian Army under the command of Colonel Dušan Simović enters Zagreb.

On 15 November 1918, the battalion under the command of Lieutenant-Colonel Lj. Maksimović which enters Rijeka is welcomed by almost 30,000 citizens.

Ослобођење Словеније

31. октобра 1918. Народни свет именује Народну владу у Љубљани.

31. октобра 1918. аустроугарска морнарица у Пули предаје се легитимним делегатима Народног вијећа Словенаца, Хрвата и Срба из Загреба.

14. новембра 1918. српска јединица састављена од ранијих заробљеника под командом потпуковника Стевана Швабића зауставља Италијане у њиховом напредовању ка Љубљани.

Борба за Корушку

Распадом Аустроугарске и стварањем јужнословенске државе, отворило се питање њихове међусобне границе. Већ у новембру 1918, дошло је до оружаних сукоба осамостањене Републике Аустрије и малобројних словеначких јединица лојалних влади у Љубљани. Поред још увек активног фронта у Корушкој, новостворено Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца наследило је и ово тешко гранично питање. Доласком српских снага у Словенију, раније неуспешно војевање претежно словеначких формација заменила је победоносна офанзива трупа Дравске дивизијске области под руководством генерала Крсте Смиљанића. Крајем маја и почетком јуна 1919, Аустрија је присиљена да тражи преговоре. У борбама се посебно истиче Корушки одред под командом пуковника Љубомира Марића. Одлуком међународне Конференције мира у Паризу, решено је да се питање спорне зоне у Корушкој одлучи плебисцитом, који се за југословенску страну показао неуспешним.

The liberation of Slovenia

On 31 October 1918, the National Council appoints a National Government in Ljubljana.

On 31 October 1918, the Austrian Navy in Pula surrenders to legitimate delegates of the National Council of Slovenes, Croats and Serbs from Zagreb

On 14 November 1918, a Serbian unit composed of former prisoners under the command of Lieutenant-Colonel Stevan Svabić stops the Italians in their advance towards Ljubljana.

The struggle for Carinthia

– With the collapse of the Austro-Hungarian Empire and the creation of a South Slav state, the question of their mutual boundaries arose. As soon as November 1918, there were armed clashes between the independent Austrian Republic and a few Slovenian units loyal to the government in Ljubljana. In addition to the still active front in Carinthia, the newly established Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was burdened with this difficult question of borders. With the arrival of Serbian forces in Slovenia, the previous lack of success in the military operations of the predominantly Slovenian formations was replaced by the victorious offensive of the Drava Division under the command of General Krsta Smiljanić. At the end of May and early June 1919, Austria was forced to seek negotiations. The unit which was especially distinguished in the fighting was the Carinthian Detachment under the command of Colonel Ljubomir Marić. By the decision of the Peace Conference in Paris, the question of a controversial zone in Carinthia was to be settled by plebiscite, which proved unsuccessful for the Yugoslav side.

Дочек српске војске у Љубљани

Welcome of the Serbian Army in Ljubljana

Војници савезничких земаља у Паризу

Allied soldiers in Paris

Плакат у Првом светском рату

Током Првог светског рата, плакат је, поред новинске штампе, у Краљевини Србији представљао значајан масовни медиј у свакодневном животу путем кога су власти комуницирале са народом. Путем плаката саопштаване су званичне објаве, наредбе, прогласи, саопштења и одлуке српских али и окупационих аустроугарских, немачких и бугарских власти, увек уз пратњу добошара. Због своје националне пропагандне моћи, постали су снажни инструменти власти.

Међу првим плакатима који су најавили почетак Великог рата били су Проглас цара Фрање Јосифа поводом почетка рата са Србијом, као и Престоња беседа престолонаследника Александра пред почетак Првог светског рата, објављени јула 1914. године. Међу последњим су били прогласи настали након завршетка рата, попут одговора регента Александра Карађорђевића Народном већу Словенаца, Хрвата и Срба на одлуку о уједињењу са Србијом 1. децембра 1918, штампаног у виду прокламације. Писани су црном бојом, различитих величина слова, са потписом при дну, а штампани коришћењем оловног слога, без ликовних елемената.

Плакати аустроугарских власти су штампани углавном у ступцима на немачком, српском и хрватском језику, латинично и ћирилично, на хартији разних боја.

Објаве су се најчешће односиле на попис становништва, захтеве за предајом штампарске хартије Губернијској штампарији, као и на питања привреде (попис обрађене земље и семена за усев, забрана трошења јечма, предаја жита). Упутства из области здравства садржала су попис за пелцовање, објаве о чувању и спречавању заразних болести, попут легавог тифуса и иза њих су стајали најчешће Војни гувернман и Окружно заповедништво Ужице. Писане разумљивим језиком, директне, имале су активну улогу у обликовању политичких и друштвених догађаја и данас представљају значајан запис о том времену.

За разлику од плаката насталих на територији Краљевине Србије, у Европи и Америци настају плакати богатог визуелног идентитета, доминантног начина презентовања плакатне

The Poster in World War One

In addition to the press, the poster was considered to be a significant mass medium in the everyday life of the Kingdom of Serbia during World War One, through which the authorities communicated with the people. Through the poster, not only the Serbian, but also the occupying Austro-Hungarian, German and Bulgarian authorities made public their official announcements, orders and other proclamations, always accompanied by a drummer. Because of their national propaganda power, they became powerful instruments of authority.

Among the first posters announcing the beginning of the Great War was the Proclamation by Emperor Francis Joseph of Austria on the occasion of the beginning of the war with Serbia, as well as the Speech from the Throne of Crown Prince Alexander on the eve of World War One, released in July 1914. Among the last were the post-war proclamations, such as the reply of the Regent Alexander Karadjordjević to the National Council of Slovenians, Croats and Serbs on the decision to unite with Serbia on 1 December 1918. They were written in black letters, different in size, with a signature at the bottom, and printed by using a lead printing block, without visual elements.

The posters by the Austro-Hungarian authorities were printed mostly in columns, in German, Serbian and Croatian, both in Latin and Cyrillic, on paper of various colours.

The announcements mostly referred to the population census, and requests for the handover of printing paper to the District printing press, as well as to economic issues (list of cultivated land and crop seeds, prohibition of barley consumption, delivery of cereals). The health instructions contained the lists for vaccination, announcements of health care and prevention of infectious diseases, such as typhus; most of them were issued by the Military District and the District Command of the town of Užice. Written to be easily understood, they played an active role in shaping political and social events, and today represent a testimony of that time.

Unlike the posters created on the territory of the Kingdom of Serbia, Europe and America saw posters of rich visual identity, which had prevailed in the poster art in these countries since the middle of the 19th century, with the development of colour

уметности у тим земљама још од средине 19. века, развојем литографије у боји. Неки од њих посвећени су Краљевини Србији, а настали су захваљујући оснивању фондова и хуманитарних организација које су кроз разне акције прикупљале добровољне прилоге за помоћ Србији, као савезнику у Великом рату. Током рада Српског потпорног фонда у Великој Британији, под покровитељством британске краљице Марије, настао је значајан број плаката инспирисаних фотографијама Самсона Чернова, ратног фотографа, сниматеља и сликара руског порекла који је боравио на нашим просторима. Поред његових, познат је и плакат Бернарда Патрица 28. јун 1389. Дан Косова је српски национални празник. Херојска Србија.

Од марта 1915. године, када се у француско школство уводи „Дан Србије“, настао је знатан број плаката изузетних уметничких вредности које су израдили сликари Теофил Александар Стејнлен (Српски дан са прославом Видовдана, 25. јуна 1916) и Жак Фукере (Дан Србије 25. јун 1916. Годишњица битке на Косову, 1916, Инв. бр. ИМС, Пл 1197). У САД је од почетка рата деловао Комитет за јавне информације око кога је била окупљена група познатих уметника који су радили тематске плакате везане за рат, а међу њима је била и сликарка и вајарка Малвина Хофман. Она је ауторка плаката Србији је потребна ваша помоћ, урађеног на основу фотографије умирућег српског војника на острву Виду.

С друге стране, Србија се у потпуно другачијем светлу појављује на непријатељским плакатима. Познат је немачки плакат са картом Европе са искарикираним приказима појединих земаља, где је Србија представљена ликом свиње. На аустроугарском плакату приказана је борба немачког и аустријског војника са седмоглавом аждахом од којих једна представља Србију. Визуелна представа је доминантна на политичким плакатима овог типа, како због савременије технике израде, тако и већих финансијских средстава, док текст само употпуњује значење и акцентује угао гледања на друштвене поделе које су се догодиле током Првог светског рата.

lithography. Some of them were dedicated to the Kingdom of Serbia, and were created by different funds and humanitarian organizations which, through various actions, raised funds to support Serbia as an ally in the Great War. During the work of the Serbian Relief Fund in the UK, under the auspices of the British Queen Mary, a number of posters appeared inspired by photos by Samson Chernov, a Russian-born war photographer, cameraman and painter. In addition to Chernov's posters, also well known is that by Bernard Partridge, "June 28th, Kosovo Day is the Serbian National Day. 1389–1916. Heroic Serbia".

From March 1915, when "Serbian Day" was introduced into French education, a number of posters of exceptional artistic values were created by the painters Théophile Alexander Steinlen (Serbian Day/ Journée Serbe/ with the celebration of St. Vitus Day, 28 June 1916) and Jacques Fouquieray (Serbian Day/ Journée Serbe/ 28 June 1916, Anniversary of the Battle of Kosovo, 1916, Inv. IMS, Pl 1197). In the United States, the Committee on Public Information, created to influence public opinion to support US participation in World War One, gathered together a group of well-known artists to work on war-related posters, including the painter and sculptor Malvina Hoffman. She is the author of the poster "Serbia Needs Your Help", created from the photo of a dying Serbian soldier on the Island of Vido.

On the other hand, Serbia is presented very differently on the posters of her enemies. Well known is the German poster depicting a map of Europe, in which Serbia is personified as a pig. An Austro-Hungarian poster shows German and Austrian soldiers fighting with a seven-headed dragon, one of whose heads is Serbia. Visual representation is dominant in political posters of this type, on account of both the more modern technique of their production and the larger financial means invested in them, while the text only complements the idea and accentuates the point of view regarding the social divisions that took place during World War One.

Заставе српске војске

Током Првог светског рата српска војска је носила заставе које су додељене пуковима 26. јуна 1911. године на војној свечаности на Бањици, по Уредби о заставама из 1906. године. Заставе је добило двадесет пешадијских пукова првог позива, четири коњицка пука, Гарда и Жандармерија. У новембру месецу заставе је примило петнаест пешадијских пукова другог позива и десет дивизијских коњицких пукова.

Заставе су биле исте за све пукове, црвено-плаво-беле тробојке. На предњој страни је икона Св. Андреја Првозваног, заштитника породице Карађорђевић, а на другој грб Краљевине Србије. Заставе се разликују по тробојној траци која се везује за копље, у чијем дну је венац са монограмом краља Петра I на једној, а назив пука коме припада на другој страни.

На почетку Првог светског рата престолонаследник Александар Карађорђевић је позвао српски народ да под заставама стане у одбрану своје отаџбине:

„...Ја сам принуђен позвати све Моје драге и храбре Србе под српску тробојку с уверењем да ће се они и у овој прилици показати достојни својих славних предака...”

Током повлачења српске војске преко Албаније, пуковске заставе ношене су као светиње. После реорганизације српске војске на Крфу укинута су многи пукови, па се поставило питање чувања њихових застава. Заставе Другог, Шестог, Седмог и Једанаестог пука другог позива предате су јуна 1916. године у Одеси новоформираним добровољачким пуковима, док су заставе осталих пукова дате на чување Министарству војном септембра 1917. године.

Flags of the Serbian Army

During World War One, the Serbian Army used the flags awarded to the regiments on 26 June 1911 at a military ceremony in Banjica, under the Regulation on Flags of 1906. Flags were awarded to twenty infantry regiments (comprising men between 21 and 31 years old), four cavalry regiments, the Guards and the Gendarmerie. In November, the flags were awarded to another fifteen infantry regiments (comprising men between 32 and 37 years old) and ten divisional cavalry regiments.

The flag – a red-blue-white tricolour – was the same for all regiments. The representation of St. Andrew the First-Called, patron-saint of the Karadjordjević family, was on the obverse side, and the coat of arms of the Kingdom of Serbia on the reverse. They only differed by a three-colour cravat attached to the staff, at the bottom of which was a wreath with the monogram of King Peter I on one side, and the name of the regiment on the other.

At the beginning of World War One, Crown Prince Alexander Karadjordjević called on the Serbs to raise and fight under the flag of the homeland:

“... I am compelled to summon all my dear and brave Serbs under the Serbian tricolour flag, in the belief that on this occasion too they would prove themselves worthy of their glorious ancestors...”

During the withdrawal of the Serbian Army through Albania, regimental flags were carried as sacred objects. When after the reorganization of the Serbian Army in Corfu many regiments were disbanded, the question of keeping their flags arose. In June 1916, the flags of the Second, Sixth, Seventh and Eleventh Regiments II were handed over to the newly formed volunteer regiments in Odessa. For safekeeping, the flags of other regiments were given to the Ministry of Defence in September 1917.

Парада победе у Паризу

Victory Parade in Paris

Извори и објављена грађа и артефакти

Архивска грађа породице армијског генерала Љубомира Марића

Архивска грађа породице армијског генерала Душана Симовића

Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца од 1914. до 1918, књиге 21–31, Београд 1931–1939.

Литература

Ајрапетов О. Р., Русија 1917. Пропаст царства, Београд 2017.

Бјелајац М., Генерали и адмирал Крљевине Југославије 1918–1941, Београд 2004.

Богдановић Б., Два века пушака на територији Југославије, Београд 1998.

Бојић Д., Српске избеглице у Првом светском рату (1914–1921), Београд 2007.

Брусилов А. А., Ратне успомене, Београд 1937.

Вујовић Д., Уједињење Црне Горе и Србије, Титоград 1962.

Ђурић Мишина В., Варнава патријарх српски, Београд 2009, 47–48.

Ђуришић М., Ратковић Б., Скоко С., Живојиновић Д., Војводић М., Први светски рат, II. Општа историја, Цетиње 1976.

Екмечић М., Стварање Југославије 1790–1918, књ. 2, Београд 1989, 681–839.

Екмечић М., Дуго кретање између клања и орања. Историја Срба 1492–1992, Београд 2007.

Живановић М., Пуковник Апис, Београд 1955.

Живојиновић Д., Америка, Италија и стварање Југославије, Београд 1970.

Живојиновић Д., Невољни ратници. Велике силе и

Солунски фронт 1914–1918, Београд 2008.

Живојиновић Д., Краљ Петар I Карађорђевић, живот и дело, III књига, Београд 1994, 227–307.

Игњачевић М., Војна музика, У: Лексикон Првог светског рата у Србији, Београд 2015, 338–341.

Јанковић Д., Југословенско питање. Крфска декларација 1917. године, Београд 1967.

Кризман Б., Београдско примирје од 13. новембра 1918, Зборник за друштвене науке Матице српске 47, Београд 1967.

Лексикон Првог светског рата у Србији, Београд 2015.

Микић С., Историја југословенског ваздухопловства, Београд 1933.

Митровић А., Србија у Првом светском рату, Београд 2004.

Михаило Пупин, највећи хришћанин међу научницима, Нова реформација, од физичке до духовне реалности, Фондација Младен Селак, Београд 2018, 47–67.

Младеновић Б., Жена у Топличком устанку, Београд 2004.

Недић М., Српска војска и Солунска офанзива, Београд 1932.

Николић Г., Мирно спавај војводо, Београд 2012, 113–140.

Опачић П., Солунски фронт, Зејтинлик, Београд 2004.

Пејчић П., Српска војска у Бизерти (1916–1918), Београд 2008.

Перовић М., Топлички устанак 1917. Београд 1971, 28, 81, 125–191.

Поповић Н., Односи Србије и Русије у Првом светском рату, Београд 1979.

Поповић Н., Србија и Руска револуција 1917–1918, Београд 2014.

Радић Р., Исић М., Српска црква у Великом рату 1914–1918, Београд–Гацко 2014.

Радојевић М., Димић Љ., Србија у Великом рату 1914–1918, Београд 2014, 193–288.

Рајс А., Ратни извештаји из Србије и са Солунског фронта, Београд 2014.

Ракочевић Н., Црна гора у Првом свјетском рату 1914–1918, Цетиње 1969.

Рокаи П., Ђере З., Пал Т., Касаш А., Историја Мађара, Београд 2002, 526–535.

Србија 1918. и стварање југословенске државе, Зборник радова, књ. 7, Београд 1989.

Станковић Ђ., Никола Пашић, савезници и стварање Југославије, Београд 1984.

Станојевић В., Историја српског војног санитета, наше ратно санитетско искуство, Београд 1925. (1992)

Томац П., Први светски рат 1914–1918, Београд 1973, 361–699.

Трговчевић Љ., Научници Србије и стварање југословенске државе 1914–1920, Београд 1986.

Šišić F., Dokumenti o postanku Kraljevine SHS 1914–1919, Zagreb 1920.

Шкриванић Г., Београд у Првом светском рату, У: Историја Београда 3, двадесети век, Београд 1974.

Штрандман Б., Балканске успомене, књ. I, део 1–2, Београд 2009.

Автори:

др Душица Бојић
Небојша Дамњановић

Дизајн изложбе:

Саша Ивановић

Интерактивни дизајн:

Марко Тодоровић

Координатори:

Марко Савић
Станислав Томић

Дизајн интеракције:

Јана Родић

Сарадници

Душан Кнежевић
Димитрије Попадић
Радован Војиновић
Стефан Кнежевић
Вања Сеферовић
Ива Јотић-Лубура
Петар Јелисавец

Музејски сарадници:

мр Катарина Митровић
Ана Ћук Драгомировић
Весна Драговић Поп Лазић
Штефица Радмановић
Бошко Љубојевић
Никола Миликић
Ивана Николић

Спољни сарадници:

Породица генерала Љубомира Марића
Породица генерала Пантелије Ђукића
Породица генерала Душана Симовића
др Александра Колаковић
Градмир Николић

Конзервација и техничка подршка:

Бобан Вељковић
Јелена Станисављевић Чворовић
Сања Вељковић
Владимир Чворовић
Бранислав Мркојевић
Саша Станојевић

Authors:

Dr Dušica Bojić
Nebojša Damjanović

Design of the exhibition:

Saša Ivanović

Interactive Design:

Marko Todorović

Coordinators:

Marko Savić
Stanislav Tomić

Interaction Design:

Jana Rodić

Associates

Dusan Knezevic
Dimitrije Popadic
Radovan Vojinović
Stefan Knezevic
Vanja Seferović
Iva Jotic-Lubura
Petar Jelisavac

Museum Associates:

mr Katarina Mitrovic
Ana Cuk Dragomirović
Vesna Dragović Pop Lazić
Stefica Radmanović
Bosko Ljubojević
Nikola Milikić
Ivana Nikolic

External associates:

Family of General Ljubomir Maric
Family of General Pantelija Djukic
Family of General Dusan Simovic
Dr Aleksandra Kolaković
Gradimir Nikolic

Conservation and technical support:

Boban Veljković
Jelena Stanisavljević Čvorović
Sanja Veljković
Vladimir Čvorović
Branislav Mrkojević
Saša Stanojević

